

Свещ. Александър Лашков

ПЪТЯТ КЪМ ХРАМА

Книга трета

СЪДЪРЖАНИЕ

Животворящата Божия близост.....	
Част първа. ГЛАСЪТ НА ВИКАЩИЯ В ПУСТИНЯТА.....	
Гласът на викация в пустинята (Неделя пред Богоявление).....	
За благодарността към Бога (Неделя на 10-те прокажени).....	
Самодоволството (Неделя на митаря и фарисея).....	
Самочувствие, самодоволство и самокритичност (Неделя на митаря и фарисея).	
Смъртта – страшна или необходима (Неделя Месопустна).....	
Сребролюбието, цветята и прошката (Неделя Сиропустна).....	
Второто пришествие (Неделя Месопустна).....	
Прераждането – да или не (Неделя на Закхей).....	
Защо почитаме светия Кръст (Кръстопоклонна неделя).....	
Постът – отживелица или мода (IV Неделя на Великия пост).....	
Стълба на Божественото изкачване (IV Неделя на Великия пост).....	
Единственият шанс (V Неделя на Великия пост).....	
“Осанна!” или “Разпни Го!” (Цветница).....	
Усърдието (Неделя на жените-мироносици).....	
Те ще видят Бога (Неделя на слепия).....	
С търпение и съчувствие (Неделя на слепия).....	
Да бъдат всички едно (VII Неделя след Пасха).....	
Облечени със сила отгоре (Св. Петдесетница).....	
Святост и свобода (Неделя на всички светии).....	
Единственото богатство (Неделя на всички български светии).....	
Нашето духовно озарение (Неделя на всички български светии).....	
Христови светилници (IV Неделя след Петдесетница).....	
“Както сте повярвали, нека ви бъде!” (IV Неделя след Петдесетница).....	
Грях и болест (VI Неделя след Петдесетница).....	
Душевно и телесно здраве (VI Неделя след Петдесетница).....	
Божие лозе и злите лозари (XIII Неделя след Петдесетница).....	
Сватбената премяна (IV Неделя след Петдесетница).....	
Стълбата на любовта (II Неделя след Неделя подир Въздвижение).....	
Сеячи на добро и сеячи на зло (IV Неделя след Неделя подир Въздвижение)	
Възмездие (V Неделя след Неделя подир Въздвижение).....	
Единственото лекарство (XIII Неделя след Неделя подир Въздвижение).	
Най-трудната крачка (XIII Неделя след Неделя подир Въздвижение)....	
С вяра и нежност (Неделя пред Рождество).....	

Нашето новородение (Рождество Христово).....

Част втора. ИСТИНИ НА БЛАГОЧЕСТИЕТО

Тази тайна е велика (Послание на св. апостол Павел до Ефесяни).....

Пълнота на Божеството (Послание на св. апостол Павел до Колосяни)...

Любов, загриженост и прошка (Послание на св. апостол Павел до Филимон)

Пленници на свободата (Послание на св. апостол Павел до Римляни, 6:18-23; IV Неделя след Петдесетница)

Истини на благочестието (Първо послание на св. апостол Павел до Тимотей)

Част трета. ХРИСТОВИ СВЕТИЛНИЦИ

Зорница на незалязващата светлина (Рождество Богородично).....

Свети Иван Рилски.....

Свети великомъченик Димитър.....

За нетленността на светите мощи (Димитровден).....

Свети апостол Андрей Първозвани.....

Първомъченикът (Стефановден).....

БИБЛИОГРАФИЯ.....

ЖИВОТВОРЯЩАТА БОЖИЯ БЛИЗОСТ

Бил съм едва двегодишен, когато баща ми бил на фронта в Унгария като участник в т.нар. Отечествена война. Седмици наред от него нямало писмо и майка ми се тревожела все по-силно, тъй като той вече бил раняван. Безпокойството ѝ растяло с всеки изминал ден и ставало почти непоносимо. Една сутрин тя внезапно решила да отиде на църква. Запалила свещ и приседнала на един от страничните столове. Не ми каза дали се е молила или просто поседяла вътре неопределено време. Когато си излязла, усетила необикновена лекота; спокойствие изпълнило сърцето ѝ и тя се прибрала къщи с пълната увереност, че баща ми е жив и здрав. Скоро получила и дългоочакваното писмо, а към края на войната той се завърнал невредим от фронта.

Когато бях ученик в Семинарията, през една от ваканциите клисарят на нашата селска църква, един много благ и кротък човек, ми разказа следната история.

По време на Първата световна война французите го пленили. Той с още десетина пленници направил неуспешен опит за бягство. На следващия ден бегълците, конвоирани от група войници, били поведени на разстрел. Като минавали край църквата, офицерът заповядал да спрат и разрешил на осъдените да влязат вътре за последна молитва. Никой не пожелал да се помоли, единствено клисарят влязъл в храма. Запалил с треперещи ръце една свещ, но нямал сили да каже дори “Господи помилуй”, а само повтарял наум: “Господи, Господи, Господи...” В този миг сред групата навън паднал снаряд. Всички загинали. Клисарят избягал от плен и като се върнал на село, започнал

да работи в църквата. Беше превърнал големия църковен двор в истинска цветна градина, поддържаше храма в изряден вид и с часове оставаше в него...

Чудно и необикновено място е християнският храм – понякога Божие присъствие в него е почти осезаемо. Когато влезем вътре, тялото ни спира своето движение и застава в покой, но душата, устремила се към Бога, продължава своя път. За да Го намери, както птицата намира своето гнездо. Храмът е мястото, където душите ни се срещат с Бога, за да получат от Него всичко, за което жадуват. В онази утрин майка ми се молела без думи, душата ѝ летяла към Бога, намерила Го и Той ѝ дал това, за което копнеела – утеха, надежда, сигурност. Отиваният на смърт пленник влязъл в църква, за да потърси милост; душата му викала към Бога и Той му дарил пощада.

Многолико и различно е усещането, чувството за Божията близост. То идва като ласка, като топлина, като покой; като тиха радост и внезапно бликнала любов към всички и към всичко; като нежна увереност и всеизпълваща благодарност. Разбира се, Бог докосва душите ни не само в храма. Това може да стане и когато се молим насаме вкъщи, когато слушаме музика, когато съзерцаваме природата, когато четем Библията... Ала храмът е Божият дом, мястото на неизменното Божие присъствие.

Когато влезем в храма, тялото ни спира своето движение, но душата продължава пътя си към Бога. Бих се радвал, ако с тази своя трета книга успея по някакъв начин да улесня това вълнуващо и благодатно пътуване.

Авторът

Част първа **ГЛАСЪТ НА ВИКАЦИЯ В ПУСТИНЯТА**

ГЛАСЪТ НА ВИКАЦИЯ В ПУСТИНЯТА **(НЕДЕЛЯ ПРЕД БОГОЯВЛЕНИЕ)**

Съвсем наскоро имах два много тежки случая в моята свещеническа практика – погребях две деца. Първото беше момиченце на осем години, починало от левкемия. Точно на четиридесетия ден, веднага след панихидата му, трябваше да извърша опелото и на другото дете – двегодишно момченце. Оставено без надзор, то се запалило и починало от обгарянията.

Няма по-голяма скръб от тази да загубиш дете. Човек не може да остане безучастен при такова страшно нещастие. Лицата на дечицата в малките ковчежи са още пред очите ми и мисля, че никога няма да ги забравя; няма да забравя и очите на родителите им, в които сълзите не можеха да скрият отчаяното недоумение и мъчителния въпрос: “Защо, Господи, защо?!?”

И наистина, защо Бог ни изпраща толкова тежки изпитания? Защо светът е пълен с нещастия, болести и страдания? Не са ли те вик за опомняне, вик за покаяние? В своята задълбочена книга “Проблемът болка” английският писател К. С. Луис пише: “Бог шепне в радостите ни, говори в съвестта ни, но крещи в

болката ни. Болката е “мегафон”, с който Той събужда оглушалия за Него свят.” Ранната и нелепа смърт на децата не е ли *вик за покаяние* към родителите? А продължителната и неизлечима болест на близък човек, а загубата на съпруг или любима не са ли предупреждение и *зов за опомняне* в краткия земен живот? Не напомня ли Бог на тези, които са изгубили спечелените с труд и лишения придобивки, че *нищо на този свят не е наше, а Божие*, че трайно и вечно е само онова, което приготвим за небето – чистите помисли, добрите дела, беззлобието и братолюбието?

При всяка наша загуба и нещастие Бог ни призовава да спрем суетното преследване само на земни цели и блага, да погледнем в себе си и да се покаем за това, че сме забравили Бога и душите си. Да осъзнаем, че вървим в погрешна посока, грижейки се само за материалното си благополучие и телесно здраве, да съжалим искрено, че сме допуснали душите ни да заприличат на запустели и порутени храмове, в които никой не влиза за молитва и славословие.

Покаянието и критичната самооценка са първата крачка и първото условие за духовно усъвършенстване – само чрез тях ние можем да обновим и преобразим себе си и живота около нас. Христос се роди и ние се радваме, радва се и цялата земя. Но ако Той не се роди в нас, в душите ни, за нас Рождество няма да има – ще си останем все същите духовно слепи и непросветени езичници. А Той в покварени, натежали от лукавство, злоба и самооправдания души не може да влезе и да остане – там няма място за Него. Ала как да подготвим душите си, как да ги очистим и да ги направим уютни за Господа?

Единствено чрез *покаяние*.

“Покайте се, защото се приближи царството небесно” (Мат. 3:2) – това е лайдмотивът на проповедта и служението на Христовия Предтеча св. Йоан Кръстител, изпратен от Бога да подготви душите на хората за Христовото благовестие и да им посочи идващия Спасител. За този последен и най-велик пророк ни разказва св. Евангелист Марк в днешното евангелско четиво (Марк 1:1-8), като отнася към него пророчеството на Исая: “Гласът на викация в пустинята говори: пригответе пътя на Господа, прави правете пътеките Му” (Марк 1:3).

Нека се вслушаме в този глас и ние и да започнем да изправяме кривините и неравностите в живота си. За да може родилият се Спасител да намери пътека към душите ни, да влезе в тях, да ги озари с небесната Си светлина и да ги изпълни с уханията на любовта. Защото Сам Той ни обещава: “Ако някой Ме люби, ще спази словото Ми; и Моят Отец ще го възлюби, и ще дойдем при него, и жилище у него ще направим” (Йоан 14:23).

3 януари 1999 *

* Произнесена по Българското национално радио. – Б. ред.

ЗА БЛАГОДАРНОСТТА КЪМ БОГА
(НЕДЕЛЯ НА 10-ТЕ ПРОКАЖЕНИ)

Ако се вгледаме внимателно в живота, който кипи около нас, не може да не забележим една интересна и многозначителна закономерност – отношението и чувствата ни към Бога се пренасят и резонират в отношението ни към хората. Който вярва в Бога, обикновено има доверие и към себеподобните; който обича Бога, обича и ближните си.

Ако човек спазва Божиите повели, той изпълнява и човешките закони; ако почита Бога, той изпитва уважение към всички хора; ако душата му е изпълнена с чувство на благодарност към Бога за неизброимите Му благодетелства към нас, грешните човеци, той никога не забравя да благодари и на хората за сторените му услуги, колкото и малки да са те.

Това облагородяващо и възпитаващо чувство ни въздействие, което религиозната вяра оказва върху нас, е една от най-силните ѝ страни.

Някога хората са живели в голяма близост до Бога. Те са чувствали Неговото присъствие не само в заобикалящия ги свят, но и дълбоко в душите си, които са били изпълнени не само със страх и трепет пред величието Му, но също и с благодарност за любовта и щедростите Му. Светоусещането на древния човек е било пронизано от чувството за *синовна благодарност* към Небесния Отец, Който дарява хората – и добрите, и злите – с неизброими блага и милости. И това чувство на благодарност към Всевишния е правело душата на човека мека и добра, дарявало му е усещането за оная сигурност, която има детето, когато подава ръка на родителя си да го води.

Колко различни сме ние, днешните хора! Нашите прародители са знаели малко за света и са ползвали частица от неговите блага, но сърцата им са били изпълнени с голяма благодарност към Всеподателя Бога. А ние, съвременните хора, сме разкрили много от тайните на природата и ползваме хищно и безразсъдно огромна част от нейните богатства. Ала в сърцата ни няма дори и капчица благодарност към Този, Който е сътворил всичко видимо и невидимо и Който ни е поставил да владеем Земята и да бъдем нейни добри стопани. Неблагодарността така дълбоко се е вкоренила в нас, че е станала наша втора природа. Ние си мислим, че всичко сме постигнали сами, и дори през ум не ни минава да благодарим за нещо на някого. Ние не си даваме сметка, че всичко, което сме постигнали, което имаме и което сме, дължим *единствено на Бога*. Защото Той ни е създал и е вложил в нас копнежа за светлина и стремежа към съвършенство; Той ни е дарил с душа (образът Божий у нас) и със свободна воля, с вечно търсещ разум и неутолима любознателност.

Нашата неблагодарност към Бога най-добре е показана в днешното евангелско четиво за десетте прокажени (Лука 17:12-19). В едно от Своите пътувания Христос веднъж бил посрещнат от десетима мъже, болни от тежката и неизлечима болест проказа. Те завикали отдалеч към Господа, молейки Го за милост и изцеление.

Христос им казал: “Идете и се покажете на свещениците”, тъй като само последните можели да удостоверят дали някой вече наистина е оздравял. Прокажените тръгнали и още по пътя усетили, че са вече здрави. Но само един от тях се върнал и като славел Бога, паднал ничком пред Исус и горещо благодарил за оказаната му велика милост. А Христос тъжно запитал: “Нали десетима се очистиха; а де са деветте?”

Благодарността е една от най-красивите изяви на човешката душа. В чувството на благодарност се крият изворите на добротворството и

благотворителността. И обратно – неблагодарността е един от най-грозните недостатъци на човека. Нека не бъдем неблагодарни. Нека винаги да благодарим на всички за доброто, което са ни сторили. И да не забравяме с искрено синовно чувство да благодарим на Всемиловичия Бог за безчислените блага, с които Той така щедро ни е удостоил. Нека да Му благодарим и за това, че ни е дарил с щастието да бъдем живи искрици от Неговата безбрежна и прекрасна вселена.

17 януари 1999 *

* Произнесена в храма “Света Троица”. – Б. ред.

САМОДОВОЛСТВОТО (НЕДЕЛЯ НА МИТАРЯ И ФАРИСЕЯ)

Преди години особено популярна беше станала една песен, в чийто припев многократно се повтаряха думите: “Казано честно, всичко ми е наред...” Винаги, когато я чувах, негодувах вътрешно, тъй като едно такова твърдение, към когото и от хората да бъде отнесено, все ще е невярно. Нещо повече – ако някой наистина смята, че всичко му е наред, той заслужава най-искрено съчувствие. Това би бил човек, лишен напълно от самокритичност и себепознание; човек, сляп за слабостите и недостатъците си, у когото самодоволството е замразило всички духовни сили и пориви; който безотговорно е спрял собственото си развитие, заслепен от горделивото си самомнение, че е постигнал всичко и не му остава нищо друго освен да гледа на останалите с пренебрежение и презрение.

Самодоволството наистина е страшна *духовна болест*. Защото хората, които боледуват от нея, които се смятат за безупречно добри и праведни, вещи и компетентни, всичко знаещи и можещи, никога не растат духовно. Духовните им сили, дарбите и качествата им, колкото и големи и безспорни да са те, заприличват на застояла вода, която все повече помътнява и се вмиришава. Тъй като единственият двигател, скритата пружина, която ни движи към обнова, усъвършенстване и нравствено издигане, е *недоволството от самите себе си*, от сегашното ни духовно състояние.

Някои може би ще възразят, че човек трябва да обича себе си. Да, точно така е – човек трябва да обича себе си, за да може да обича и другите. Но тъкмо защото обича себе си – ако истински се обича, – той няма да позволи на самодоволството да скове душата му и да разруши онзи толкова фин и важен механизъм, който Бог е вложил в нас – чувството ни за несъвършенство и недостойнство, чувството ни, че можем и трябва да бъдем много по-добри, и наред с него – желанието ни с Божията помощ да вървим и никога да не спираме по пътя към тази цел. А твърде често част от любовта към себе си е именно съзнанието, че у нас има доста неща, върху които трябва да поработим.

Класически пример на самодоволен човек ни дава Христос в притчата за митаря и фарисея, която се чете днес на св. литургия (Лука 18:10-14).

Митар и фарисей влезли в храма да се помолят. Фарисеят застанал отпред и мислено започнал да изтъква пред Бога формалната си добродетелност. А митарят, съзнавайки цялата си греховност, само се удрял в гърдите и повтарял: “Боже, бъди милостив към мене, грешника!”

“Казвам ви – завършва притчата Христос, - че той отиде у дома си оправдан повече, отколкото оня; понеже всеки, който превъзнася себе си, ще бъде унижен; а който се смирява, ще бъде въздигнат” (Лука 18:14).

Колко пестеливо и в същото време колко ярко и убедително Христос извайва образа на горделивия и самодоволен фарисей. Той изобщо не се моли, а високомерно се самоизтъква и не скрива презрението си към “другите човеци” и към “тоя митар”. Гордостта му така го е заслепила, че той живее с чувството, че всичко му е наред и няма какво повече да изправя в себе си. Каква тъжна участ! Фарисеят всъщност, както всички самодоволни и горделиви хора, е *духовно мъртъв* човек.

На другия полюс е митарят. В осветената от искреното му смирение душа той ясно вижда цялата си греховност и потресен от всичките си слабости, не смее дори да вдигне очи към небето, а само моли за Божията милост. Тази истинска молитва издава не само вярна самооценка и като резултат от нея пълно смирение, но и желание за промяна, молба към Бога да помогне за тази промяна.

Нека и ние да се приучим самокритично да се вглеждаме в себе си и да молим Бог да ни дава смирение и остро духовно зрение, та да виждаме ясно и точно всичките си недостатъци; да Го молим да ни предпазва от горделивото и пагубно самодоволство; да разпалва желанието ни да изкореняваме слабостите и пороците си и да ни дава сили да постоянстваме в борбата с тях.

31 януари 1999 *

* Произнесена по Българското национално радио. – Б. ред.

САМОЧУВСТВИЕ, САМОДОВОЛСТВО И САМОКРИТИЧНОСТ (НЕДЕЛЯ НА МИТАРЯ И ФАРИСЕЯ)

За да изгради здрави и плодотворни отношения с околния свят и с ближните си, човек трябва да има добро самочувствие; за да обича другите, той трябва да обича и себе си – тялото си, физическите си дадености, дарбите и способностите си. Защото всичко, което човек има като личност, всичко, което той е, е дар от Бога. Някой има повече, друг – по-малко, но не в количеството и

силата на дарбите е нашето богатство и самочувствието ни, а в отношението ни към тях. Защото истински богат е не този, който има много, а този, който е доволен от това, което има, от това, с което Бог го е дарил. А Бог на всички е дал достатъчно и предостатъчно, така че всеки трябва да бъде доволен и благодарен; всеки, съзнавайки добре колко богато Бог го е обдарил и колко високо го е поставил – всъщност “понизил го е малко нещо спрямо ангелите” (Пс. 8:6), - трябва да има добро, голямо, високо самочувствие.

(Някои тук биха могли да възразят, че Бог не разпределя справедливо дарбите и качествата – на едни дава щедро и преизобилно, а други направо ощетява. Това не е така. Бог дава *различни* дарби на хората и никого не ощетява. Ако се запознаем с биографиите на преуспелите в която и да е област на човешката дейност велики личности, ще видим, че малка част от тях са били необикновено надарени. Повечето са имали средни или малко над средните заложби, но са постигнали забележителни висоти благодарение на голямото си трудолюбие и постоянство. А други, много по-талантливи, но не така работливи техни съвременници са си останали на стартовата линия, където Бог ги е поставил, и не са мръднали и метър напред. Но пак припомням, че дарбите са *твърде различни*. Братът на професора може да няма *качества* на учен, но би могъл да стане, например, голям готвач; сестрата на великата оперна певица може да пее фалшиво, но Бог не я е ошетил с нищо, защото ако тя би се потрудила, колкото сестра си, би могла да стане превъзходна дизайнерка. Практиката го е потвърдила, а и от собствен опит знаем, че твърде често не най-талантливите, а най-трудолюбивите достигат върховете. Тъй че никой не може да се оплаче, че Бог малко му е дал; просто трябва да се вгледа внимателно в себе си – това е много важно задължение на родителите относно децата им!, - да намери себе си и да започне да се труди. След време сам ще се учуди на своите постижения.)

Доброто самочувствие, което ние като Божии чеда и вярващи християни трябва да имаме (а и психолозите ни съветват същото), не трябва обаче да се изразява в *самодоволство*. Самодоволството е заслепение, застой, спиране на движението и на растежа. А знаем застоялата вода колко бързо зеленясва и се вмирихва. Същото става и с душата на човека, когато сметне, че няма какво повече да учи, няма какво повече да постига и няма към какво да се стреми. Всъщност самодоволството е дълбока и пагубна леност, а леността е смъртен грях. Самодоволството е *духовна смърт*.

Самодоволният човек неизбежно е *високомерен и горд*. А нищо не е така оскърбително за Бога и гибелно за човешката душа, както горделивото самодоволство. От всички грехове този изглежда най-безнадежден и най-трудно лечим. Фарисеят от днес прочетената евангелска притча (Лука 18:10-14) е изпълнен точно с такова самодоволство. Защото високомерната му самооценка се основава не върху сравнение с Божията мярка, а с човешката. Мисълта му се отклонява от Бога, Който е абсолютен критерий за всичко, и се спира върху човеците. И тъй като в тях винаги могат да се намерят петна и слабости, фарисеят, не виждайки своите, се издига сам в собствените си очи и в душата му започва да избуява презрение към другите. Така е винаги – собствената правда подтиква човека да обвинява. А обвинението и осъждането изсмукват от душата любовта и състраданието и в нея се настанява духът на сатаната. С такъв дух е невъзможно да се общува с Бога. Затова фарисеят се прибира у дома си лишен от Божието благословение.

От гибелното самодоволство може да ни избави *самокритичността*. Как можем да я възпитаем у себе си, как можем да я постигнем? Като поддържаме непрекъснато будно съзнанието, което е извор и на нашето самочувствие, а именно – че всичко, което имаме и което сме, дължим не на себе си, а на Бога, че нашите постижения не са нищо друго освен Божието благословение на усилията ни. И още – като съизмерваме постъпките и делата си не с човешките мерки, а с Божиата правда. Само ако оглеждаме себе си не в здрача на менливите човешки преценки, а в светлината на Божието съвършенство, ние ще можем да видим ясно и точно всичките си грехове и недостойнства и да си дадем сметка колко много “не ни достига” (срв. Лука 18:22).

Но такава едно вглеждане ужасява мнозина. И те бързат да обвинят християнството, че създава хора неуверени и непълноценни, с подтискащо чувство за вина и с комплекси за малоценност. Това би могло да бъде вярно, само ако извадим християнската самокритичност от контекста на цялото. Но в Христовото учение съзнанието за собственото недостойнство е вплетено и неразривно свързано с Божия призив-повеля да се стремим към съвършенство. Човекът е създаден “по образ и подобие Божие” (Бит. 1:26-27). Божият образ в нас – Божественото дихание, душата, ни е даден даром, но подобие то ние трябва *сами* да постигнем. Невярващият може да има комплекси, защото според него човек не е нищо повече от комбинация на елементи, “високоорганизирана материя”, която живее и функционира един нищожен отрязък от време и после изчезва безследно и завинаги. А за християнина съзнанието, че има безсмъртна душа, че носи Божествена частица у себе си, е и трябва да бъде извор на най-високо самочувствие. Но ние, човеците, сме занемарили състоянието на душите си и те са загубили много от своята чистота и красота. Ето извора на нашата самокритичност. Ала това не е повод за униние и комплексиране (неслучайно унинието, отчаянието е поставено от Църквата в числото на смъртните грехове!). Християнската самокритичност или съзнанието ни за греховност е и трябва да бъде *мотив за действие*. Защо? Защото сме призвани от Бога към съвършенство, към богоуподобяване. “Бъдете съвършени, както е съвършен и Небесният ваш Отец!” (Мат. 5:48) – ето Христовата повеля, която дава смисъл, посока и цел на живота ни.

“Но точно това ни обезкуражава – биха могли да възразят някои, - че Христос иска от нас да бъдем съвършени, а ние чувстваме, че това далеч не е по силите ни.” Думите на Христос не бива да се разбират буквално – никой не може да бъде съвършен дори по човешките критерии, камо ли като Бога. С тези думи Спасителят иска да ни избави от самодоволството, от опасната склонност да се сравняваме с другите и да се поставяме над тях. “Стремете се непрекъснато към съвършенство – иска да ни каже Христос, - но каквито и висоти да достигнете в този си стремеж, не си въобразявайте, че това е пределът; не спирайте и не се самовъзвеличавайте – пътят е безкраен и всяко спиране по него е равно на погибел. Защото няма ли движение напред, започва връщане назад, а то обикновено е така стремително, че е равносилно на сгромолясване.” Ние безспорно не можем да постигнем Божието съвършенство, но сме способни да постигнем друго и точно това иска Бог от нас – будна и неотслабваща *самокритичност* и *непрекъснат стремеж* към доброто, истината и любовта.

Самочувствие, самодоволство и самокритичност. Първото ни дава Бог, второто ни внушава сатаната, а третото трябва сами да изградим у себе си. На края всичко казано дотук бихме могли да обобщим по следния начин:

Аз, Божието чедо, съм богат с това, с което Бог ме е дарил – безсмъртна душа, копнеж по Него, любознателност, стремеж към красивото и възвишеното. Това богатство е извор на моето самочувствие. Но аз не трябва да заравям богатството си в земята (срв. Мат. 25:25) и да изпадам в самодоволство, защото ще го загубя. Аз съм длъжен да го множа и преумножавам. Как? Като критично оглеждам себе си и живея така, че слабостите и недостатъците си да превъзможвам и отстранявам, а добрите качества да множа и развивам.

И това е единственият начин да благодаря на Бога за всичко, което ми е дал.

20 февруари 2000 *

* Произнесена в храма “Света Троица”. – Б. ред.

СМЪРТТА – СТРАШНА ИЛИ НЕОБХОДИМА (НЕДЕЛЯ МЕСОПУСТНА)

Понякога, любувайки се на красотата на някой природен феномен, ние не си даваме сметка, че в природата всичко е сътворено не само красиво, но и *целесъобразно*, че красотата не е самоцелна, а има дълбок смисъл и предназначение. Това, което ние, хората, наричаме естетичност и функционалност и полагаме толкова усилия, за да ги съгласуваме по най-добрия начин, Бог е постигнал в пълнота и съвършенство и в малката пъстрокрила мушица, и в разгръщащите се с огромна скорост галактики, и в непроницаемите глъбини на микрокосмоса, и в необятната безбрежност на вселената.

Ако застанем на морския бряг, ние непременно ще бъдем впечатлени от неспирния бяг на белогривите вълни. Колко красота и сила, нежност и постоянство има в това тяхно вечно движение към брега. Но то не е само красиво. Нестихващият летеж на вълните към брега изпълнява и една много важна функция – той очиства морето от всички попаднали в него чужди тела, отломки, нечистотии и пр. Това наистина е един чуден закон – морето изхвърля на брега всичко, което не може да потъне. Ако не беше този закон, моретата и океаните отдавна щяха да са се замърсили и отровили, а безбройните плаващи отломки и отпадъци биха направили корабоплаването почти невъзможно. Но вълните неуморно бягат към брега и изхвърлят всичко ненужно и излишно.

В човешкия живот ролята на морските вълни изпълнява... смъртта. Тя не е от Бога, а е дошла в света заедно с греха и докато има грех в този свят, смъртта ще бъде нужна. Тя е жестока и зла, но без нея животът на земята, който и сега е подвластен на злото, би се превърнал в истински ад. Без смъртта земята отдавна да се е пренаселила, а безсмъртните злодеи и убийци от всички векове биха превърнали действителността в безконечно страдание. Но смъртта, като неспирно движение на морските вълни, изхвърля от морето на живота върху брега на отвъдното всички, достигнали края на дните си. Така тя чисти и измива земното лице, за да разберем ние, лекомислените и повърхностни човеци, колко дивен е Бог в Своята премъдрост, превръщайки страшната и неумолима смърт, разрушителката на красотата и живота, в *целесъобразна закономерност и необходимост*.

Затова нека не се плашим от смъртта. Тя е справедливо наказание за греха, но тя е и врата към вечния живот. Нашите близки покойници са минали вече през тази врата. В дните, отредени от Църквата за помен и молитва за техните души, ние отправяме просби към Господа да прости прегрешенията им и да даде покой на душите им. Нека не бъдем безутешни в скръбта си, защото Бог никога не остава безмълвен към воплите на човешкото сърце. А отвъдният свят, царството Небесно, не е химера – то е реалност чудна и сияйна, непредставима, но все пак постижима. Ала за да се озовем в него, ние трябва тук, на земята, да работим усилено в тази велика работилница, каквато е земният живот, и да изковем с добри дела бъдещата си блажена участ. Не е страшна смъртта и не е важно кога ще умрем – единствено важно е *как живеем*. Щом знаем това, нека живеем с вяра, надежда и любов, като не забравяме, че живеем ли, или умираме, Господни сме (срв. Рим. 14:8).

14 февруари 1999 *

* Произнесена в храма “Света Троица”. – Б. ред.

СРЕБРОЛЮБИЕТО, ЦВЕТЯТА И ПРОШКАТА (НЕДЕЛЯ СИРОПУСТНА)

*“Дето е съкровището ви,
там ще бъде и сърцето ви.”*
(Мат. 6:21)

От седемте смъртни греха може би най-разпространено е *сребролюбието*. Мнозина са свикнали да мислят, че сребролюбци са само или предимно богатите и заможните хора, а скромно живеещите и бедните, тоест огромната част от човечеството, са чужди на този грях. Това обаче съвсем не е така. Вярно е, че хората, които притежават скъпи вещи или някакъв имот, имат грижи около неговото запазване и увеличаване. Но мнозина от тези, които нямат, са обладани от мисълта как да придобият материални блага. И бедните могат да бъдат изцяло погълнати от мисли за земното, за оцеляването, за придобиването, за спестяването. Така улисани в борбата за живот, те забравят, че по-важно от физическото оцеляване е духовното и че борбата за едното не бива да пречи на другото. Ето защо понякога е доста трудно да се каже кое е по-опасно за душата – имането или нямането. Всъщност определящо е *нашето отношение* към материалните блага. Много вярна и проникновена е максимата, че истински богат е доволеният от това, което има. В този смисъл богат трябва да се чувства всеки истински християнин. Но така ли е наистина? Не, за съжаление. Защото пречи користолюбието.

То е особено опасно, тъй като не знае насищане. И чревоугодникът, и сладострастникът имат моменти на пресищане и умора, но това не се отнася за сребролюбца. Той никога не е доволен от постигнатото и ден и нощ мисли не само как да го запази, а и как да го увеличи. Такъв човек наистина е за окайване.

Той няма мир и покой, няма истински личен живот, няма сърце, няма душа – те са там, при богатството му; и той се е превърнал в безчувствен робот, в жива сметачна машина.

Особено пагубно е користолюбието за нас, служителите на Църквата. Когато някой клирик започне да се занимава с търговска или друга подобна дейност, когато в него се роди бизнесменът, свещеникът умира. За голямо съжаление през последните години такива случаи съвсем не са рядкост.

В историята на човечеството има една интересна закономерност – колкото по-материалистично настроен става светът, толкова по-самотен, объркан и безпомощен става човекът. Съвсем не е случаен фактът, че най-много самоубийства има в най-развитите и богати страни. И затова толкова по-насъщни и незаменими за духовно изгубения съвременен човек ще стават надеждата, опората, сигурността и силата, които му дава религията; толкова по-нужен и необходим ще му бъде и духовен водач, духовен пастир, който да облекчава душата му с благото слово на Христа, да избистря мислите му, да очисти сърцето му и да насочва волята му в правилна посока.

В едно свое интервю световно известният полски режисьор и интелектуалец Кшищов Зануси отговаря на въпроса какъв ще бъде двадесет и първият век с една мисъл на Андре Малро: “Двадесет и първият век или ще бъде *религиозен*, или изобщо няма да бъде. И тъй като той вече е почти дошъл* – продължава Зануси, - аз вярвам, че ще го бъде и в него Европа ще се върне към своите *християнски* корени.”

Колко ясно и точно този ерудиран и талантлив мъж изразява това, което става на нашия континент, а и в нашата страна, като говори за духовен ренесанс. (На друго място същият този Зануси казва, че сега, в края на двадесетия век, Бог е по-жив от всякога.) И наистина, човечеството като цяло сякаш все по-ясно разбира, че без Бога не може да се върви към добро – нито в личен, нито в обществен план; че безбожието води към пропаст, защото обезсмисля, обезценява и убива светлите и добри пориви, които Бог е вложил в човека, а отключва злите и разрушителни сили в него. Докато християнската религия цели точно обратното – да помогне на човека да намери доброто в себе си, колкото и дълбоко да е скрито понякога; да му даде простор то да се развива и да дава своите плодове, като в същото време да помага на човека да надмогва злото, което дреме в него, да преодолява алчността и егоизма си. Все повече хора по света разбират, че *само Бог* може да ни даде сили в този стремеж към светлина и спасение и че вярата – *религиозната вяра*, е единствената ни възможна връзка с Бога. За все повече хора по света става безпоощадно ясно, че ако не откъснем, ако не отвоюваме сърцата си от *демона* “Материално благополучие на всяка цена” и не се обърнем към Бога с мислите, постъпките и делата си, близката ни гибел – духовна, а като следствие от нея – и физическа, е неминуема.

“Не си събирайте съкровища на земята – казва Иисус Христос, - дето ги яде молец и ръжда и дето крадци подкопават и крадат; но събирайте си съкровища на небето, дето ни молец, ни ръжда ги яде и дето крадци не подкопават и не крадат” (Мат. 6:19-20). Но как да събираме тези небесни съкровища? Много просто – като *вършим добри дела*.

Тези добри дела могат да бъдат и малки, незначителни дори наглед, но тяхната стойност е непреходна, защото тях “нито молец ги яде, нито ръжда (ги разяжда)”. За неocenимата стойност на добрите дела ние имаме много хубава поговорка: “Направи добро, пък го хвърли в морето”; което значи, че добрата

постъпка има стойност, просто защото е добра, и даже да е направена без повод и да не е адресирана към някого, тя винаги носи своята висока лихва.

* Проповедта е изнесена в началото на 1999г. – Б. ред.

Ще си позволя едно сравнение. Нека си представим, че всяко добро дело – любезна усмивка, вежлива дума, окуражително ръкостискане, добро пожелание и пр., се превръща в цвете, в роза, например. Ако всеки се опитва да изпълни Христовата повеля и прави на ден само по една, макар и малка, добрина, то всекидневно улиците, трамваите, работните ни места и домовете ни ще бъдат осеяни с рози. Представете си колко красиво би станало около нас, какво благоухание би изпълнило въздуха. А тъй като добрите дела ухаят много по-приятно и по-продължително и от най-ароматните рози, представете си как би се разхубавил животът ни.

Като говорим за добрите дела, не трябва да забравяме, че най-достойното между тях е *прошката*. Защо? Защото прошката е израз, плод на любовта, а без любовта никоя добродетел не струва нищо – единствено любовта придава смисъл и стойност на всички добродетели. Един св. отец казва: “Прошката е най-удобният път за получаване прошка на греховете ни, защото е казано: “С каквато мярка мерите, с такава ще ви се отмери” (Мат. 7:2). Какво може да бъде по-лесно от това? Не е нужно нито постене, нито подвизи, нито труд. Само прощавай, казва се, и ще ти се прости.” Наистина, да простим понякога изглежда много трудно, но нали всекидневно се молим: “И прости нам дълговете ни, както и ние *прощаваме* на длъжниците си” (Мат. 6:12). Истинската прошка е труден процес, тя обаче е абсолютно необходима за психическото и духовното ни здраве. Всъщност *духовното израстване* до голяма степен се състои именно в това – *да се научим да прощаваме*.

Днес е денят на взаимното опрощаване. Бих искал – от мое име и от името на моите събратя – да ви помоля да ни простите и големите, и малките недостатъци, немощи и пропуски, които сме допуснали в работата си като пастири. Да ни простите и да се молите Бог да ни дава сили да бъдем колкото се може по-малко недостойни в нашето трудно служение, та взаимно да си помагаме по пътя към спасението. *Да си простим!* – Това е особено важно сега, когато се готвим да тръгнем по дългата и стръмна пътека на равносметката и себеочистването, наречена Велик пост.

Дано Бог ни даде сили да я извървим с възможно по-малко падания и падения, та благополучно да стигнем до слънцеозарения връх – празника на Христовото Възкресение.

21 февруари 1999 *

* Произнесена в храма “Света Троица”. – Б. ред.

ВТОРОТО ПРИШЕСТВИЕ

(НЕДЕЛЯ МЕСОПУСТНА)

Човек живее в настоящето. Но Бог ни е дарил с любознателен и търсещ дух, устремен към непознатото, който иска да разбули както загадките на миналото, така и тайните на бъдещето. Ние искаме да знаем как са живели хората в отминалите епохи, защо са загинали могъщи империи и царства, защо са изчезнали велики цивилизации. Ала потапяйки се в дълбините на миналото, ние дважд по-силно се интересуваме от бъдещето. Едва ли има човек, който не би желал да знае какъв ще бъде утрешният ден, какво ни чака следващата година, как ще преминат бъдещите десетилетия и векове. Говоря, разбира се, за истинската любознателност, за разумния философски интерес, а не за нездравото любопитство, задоволявано от врачки и ясновидци. Живеейки в материален и веществен свят и давайки си сметка, че всичко материално е временно и преходно, ние естествено стигаме и до вълнуващите въпроси за края на света. Кога ще дойде той, какво ще стане с хората и Земята, с планетите и галактиките, с материята, с времето и пространството?

Днешното евангелско четиво ни дава добър повод да си припомним учението на Православната църква за последните дин и за свършека на света – проблеми, с които се занимава богословската наука есхатология (от гръцката дума “есхатос” – последен, краен). Трябва да признаем, че с тези въпроси открай време – и особено днес – се спекулира най-безобразно. А ние наистина живеем в “последните времена” и трябва да сме напълно наясно с всичко, което ни очаква, за да не бъдем сварени неподготвени, с угаснали светилници като петте неразумни девици от познатата евангелска притча. Сам Христос ни разкрива белезите, по които ще познаем, че наближава краят на света; Неговото откровение е записано от св. евангелист Матей – 24 и 25 гл., но за повече пълнота и цялостност ще се позовавам и на свидетелствата на светите пророци, на св. евангелист Лука, св. апостоли Петър и Павел и, разбира се, на св. евангелист Йоан Богослов.

Естествено е най-напред да се запитаме: кога ще настъпи краят на света? Отговора ни дава Сам Спасителят: “А за оня ден и час никой не знае, нито небесните ангели, а само Моят Отец” (Мат. 24:36). Само трите Лица на Св. Троица знаят часа на второто Христово пришествие; но щом Христос го знае, защо не го е казал на Своите ученици? Отговорът е ясен – за да не се отдаваме на духовна леност, да бъдем бдителни и постоянно готови. И все пак Спасителят ни дава точни белези, по които да съдим за приближаването на края. Както смокинята, казва Той, когато клоните ѝ станат меки и пуснат листа, показва, че настъпва лятото, така и вие, когато видите, че се сбъдват белезите, ще разберете, че наближава часът на Пришествието (срв. Мат. 24:32-33). Но кои са тези белези?

Първият от тях вече е изпълнен – това е *възстановяването на еврейската държава*, предсказано от пророците Амос и Исая. На 14 май 1948 г. прокудените евреи се завърнаха в земята на своите деди и започнаха изграждането на Давидовото царство въпреки яростната съпротива на арабите.

Друг белег са *войните*. Ние знаем, че те почти никога не са преставали. Но в ранните и средни векове не е имало световни войни с десетки милиони жертви, а в нашия XX век (проповедта е изнесена в началото на 1998 г. – б. ред.) избухнаха две. Така че и този белег може би вече се е изпълнил. Ще има ли

Трета световна война, това никой не може да каже – само бъдещето ще ни разкрие истината.

Следващите три белега са *гладът, болестите и земетресенията*. През 1921 г. в Съветска Русия от глад измряха милиони, а по време на немската окупация в съседна Гърция също от глад загинаха 450 000 души. И днес в Азия и Африка по същата причина умират милиони, а в същото време богатите страни тънат в охолство и изхвърлят храната по сметищата. Този именно контраст е потресаващ и дълбоко безнравствен.

Болестите се явяват като последствие от глада или като естествени наказания за неблагоприятния ни живот. Епидемии винаги е имало, но в последните десетилетия те стават все по-страшни. През 1918 г., например, грипната епидемия само за 20 седмици отне живота на 22 милиона души, а напоследък човечеството е заплашено от нови смъртоносни болести, срещу които лек все още не е намерен. Достатъчно е да споменем само за СПИН, който вече е обхванал всички континенти и държави.

Въпреки модерното противоземетръсно строителство статистиката сочи, че броят на жертвите от земетресенията през последните години се увеличава с 30-40 хиляди души. Броят на земетресенията, както и разрушителната им сила, нарастват, а това е един сериозен знак за всички, които помнят Господните думи.

Други два белега се: *раздорите сред клира* – нещо, което за голяма жалост сполетя и нашата Православна църква, както и голямото, непознато досега *гонение на християните*, което всички ние в една или друга степен сме изпитали през последните десетилетия и което ще се разрази истински с появата на Антихриста.

Евангелието – безспорно и поради мащабното развитие на комуникациите – ще бъде проповядвано по цялата Земя; ще се умножат и разширят познанията на хората и международните връзки. Но “ще се появят лъжехристи и лъжепророци и ще покажат големи личби и чудеса, за да прелъстят, ако е възможно, и избраните” (Мат. 24:24); ще намалее вярата, ще оскъдне любовта. Когато дойде Господ Иисус Христос, светът ще се намира в такова състояние, в каквото е бил по времето на Ной – тогава множеството било отстъпило от Бога, а днес хората са откровено безразлични към вярата и християнската нравственост. И колкото повече се приближава Пришествието, толкова повече ще се задълбочава порочността и извратеността. Според св. евангелист Лука тогава хората ще бъдат обхванати от притеснение и страх и в безизходица ще очакват беди и катастрофи. Има ли го това днес? Достатъчно е да споменем ядрената заплаха, тероризма, тревожните промени в климата и озоновата дупка...

Но всичко това, което става в наши дни, е естествено и неотменимо. Сбъдват се събития, които Господ е определил и които предшестват Неговото идване.

Сега ще ви запозная с трите последни и най-красноречиви белега. Първият от тях е *възстановяването на Соломоновия храм*, който е бил разрушен от император Тит през 70 г. Както бе предрекъл Иисус, там не остана камък върху камък. Днес върху развалините му се издига джамията на Омар. Тъй като древният юдейски храм не съществува, за да се възкачи Антихристът върху престола му, той трябва да бъде въздигнат отново. Кога ще стане това, никой не може да каже.

Вторият от последните три признака е *явяването на пророците Илия и Енох*, които, както знаем от Свещ. Писание, не са умрели, а са били взети живи на небето. Те вероятно ще дойдат, за да обявят идването на Антихриста и да призват към покаяние. Според св. Йоан Богослов те ще проповядват 1260 дни и ще бъдат умъртвени от Антихриста (Откр. 11:7). Бог ще допусне да бъдат убити, понеже като човеци те трябва да преминат през смъртта. Телата им ще бъдат оставени непогребани три дена и половина и ще бъдат гледани от цялото човечество. Как ще стане това? Естествено – по телевизията. След трите дена Бог ще възкреси пророците и те ще възлязат на небето. Едва тогава Антихристът ще разкрие истинския си лик и ще започне последното, най-страшно гонение срещу християните.

Но кой е Антихристът? Той ще бъде човек, определена личност, а не някаква сила или система. Евреите не приеха Иисус като Месия, не Го познаха и Го разпяха на кръста. А тогава може би ще приемат Антихриста като свой Месия в противоположност на Този, Който се роди преди 2000 години от Пресвета Дева Мария във Витлеем. Антихристът ще бъде роден по естествен начин извънбрачно, от девойка, и евреите, смятайки я за девица, ще решат, че се е изпълнило пророчеството на Исайя (Ис. 7:14 – б.ред.). Някои изследователи предполагат, че той ще произхожда от Дановото коляно. Ще бъде човек, изцяло обладан от Сатаната и с неговата сила ще върши необикновени дела, ще омае и заблуди мнозина, ще предложи на човечеството уникални решения на основните глобални проблеми. Името му ще бъде човешко и е кодирано (скрито) в числото 666.

Антихристът ще властва над цялото човечество седем години. През първите три и половина от тях ще се сблъска с пророците Енох и Илия, а в останалите три и половина ще се разкрие, че е *сатановластител*, и човечеството ще види истинското му лице. Той ще се обяви за Бог и ще започне нечувано гонение срещу християните и всички вярващи. Който не му се поклони във възстановения Соломонов храм, ще бъде преследван, мъчен и убиван. “И ако не се съкратеха ония дни – казва Христос, - не би се спасила никоя плът; но заради избраните ще се съкратят ония дни” (Мат. 24:22). И когато Антихристът се види победител във всичко и над всички, ще дойде истинският Победител Иисус Христос. Господ ще разруши царството на Антихриста с Второто Си пришествие (идване) на Земята. В този миг на появяването на Иисус мъртвите ще възкръснат, а живите ще преобразят телата си и всички заедно ще възлязат на небето, “за да срещнат Господа във въздуха” (I Сол. 4:17). Не небето ще се яви знаменията на Сина Човечески – св. Кръст, ще проехти и Божията тръба и Господ ще слезе “в слава голяма”, за да съди живи и мъртви. Тогава, в този последен, Господен ден, “небесата с шум ще преминат, стихииите ще пламнат и ще се разрушат, а земята и всички неща по нея ще изгорят” (II Петр. 3:10). И след всичко това ще има ново небе и нова земя...

Това е – съвсем накратко – православното учение за последните дни и края на света. Въпреки че Господ ни дава достатъчно белези за това време, ние *не трябва* да се опитваме да гадаем кога точно ще настъпи то; мнозина неведнъж са посочвали точни дати и са се озовавали в смешно положение. Други са обявявали за Антихрист ту Ленин, ту Сталин, ту Хитлер, а днес – и Саддам Хюсеин. Те може да са негови предвестници, предтечи, но никой от тях не е Антихристът. Не бива да губим времето и енергията си в догадки кога точно ще се изпълнят всички белези – някои вече са изпълнени, други текат от векове, а трети тепърва има да дойдат. Знаем, че за Бога хиляда години са като

един ден, а един ден е като хиляда години. Пришествието Господне може да настъпи дори след 10 или 20 години, но може и след 100, 200 или повече. Основното, което трябва да помним и да вършим, е: да не оставяме като петте неразумни девици светилниците ни да загаснат, т.е. да не допуснем пламъка на вярата и любовта да гасне в душите ни, а да бъдем винаги готови, в светлината на доброто и обичта, да срещнем Господа чисти и неосквернени. За да чуем в Съдния ден благия Му и спасителен глас: “Дойдете вие, благословените на Отца Ми, (и) наследете царството, приготвено вам от създание мира” (Мат. 25:34).

22 февруари 1998 *

* Произнесена в храма “Света Троица”. – Б. ред.

ПРЕРАЖДАНЕТО – ДА ИЛИ НЕ *

(НЕДЕЛЯ НА ЗАКХЕЙ)

През последните десетина години широка популярност, особено в интелектуалните и артистичните среди, придоби индуисткото учение за прераждането. Твърде често при срещата ми с хора от най-различни съсловия, когато заговорим за вярата, религията и християнството, току ще ме попитат какво мисля за прераждането. Минавайки на тази тема, многократно съм установявал, че в прераждането вярват и хора, които чистосърдечно смятат себе си за християни – явно те не намират нищо нередно в това, да съчетават християнските идеи с вярата в прераждането. Възможно ли е такова комбиниране и защо тази вяра е толкова популярна в САЩ и западноевропейските страни, а напоследък и у нас?

Преди да отговорим на тези въпроси, нека най-напред да си изясним същността на това учение. Като изхождат от предпоставката, че Бог е любов и че не може да съществува вечен ад, привържениците на идеята за прераждането учат, че основен закон в духовния живот било развитието на душата. А за това един живот не бил достатъчен. Понеже не можела в краткия период на едно земно съществуване да постигне съвършенство, душата се вселявала след смъртта на тялото – след повече или по-малко продължително време – в друго, ново тяло, за да продължи в него пътя на своето самоусъвършенстване. Преражданията следвали едно след друго и имали за цел обогатяването на прераждащия се с духовен опит – за да се извиси той до високо съзнание и голяма мъдрост. *Кармата*, т.е. делата, извършени в предишни съществувания, обуславяли не само превъплъщението, но и неговото качество: добрите дела водели към бъдещо щастливо прераждане, а лошите – към злочестина и превъплъщаване в по-унизено състояние, дори в животно.

* По архимандрит Серафим (Алексиев).

Смисълът на човешкия живот според това лъжеучение се състои в следното: чрез много прераждания човек да се издигне към пълно себеочистяване, към висша разумност и да постигне все по-голямо развитие на всички свои способности, освобождавайки се постепенно от животинските си инстинкти. Псевдоучението поддържа и идеята за всеобщо спасение, макар това “спасение” в индуистко-теософски смисъл да представлява вливане в някаква си вечна *нирвана**, а според някои – просто *разтапяне в небитието*.

* Основно понятие в будизма (от санскрит – “изгасване”, “затихване”); означава висше съществуване на духовното битие. – Б. ред.

Не можем да отречем, че в тази доктрина има някои твърде примамливи на пръв поглед страни: отричат се вечните мъки; обещава се на всички постоянно усъвършенстване и се дава уж задоволителен отговор на въпроса защо често добрите хора страдат в тоя свят, а лошите благоденстват. Това се обяснява с кармата, с делата, извършени в предишни съществувания.

Така изложени, тези идеи изглеждат твърде правдоподобни. Нека обаче внимателно вникнем в същността им, за да видим дали наистина е така.

Нашата православна християнска вяра се основава на св. Библия. Тя *в пълнота* ни предава Божественото Откровение, и то в такава форма, каквато ние, земните човеци, можем да приемем и понесем с ограничените си възможности. Всичко, каквото Бог е пожелал да открие на хората като Своя воля, водеща ги към спасение, Той го е казал в Свещ. Писание. Христос никъде нищо не ни споменава за превъплъщаване на душите – ако това беше истина, Той нямаше да я укрие от нас. Според Неговото благовестие след смъртта се очаква не прераждане, а възкресение и съд Божий (Йоан 5:26-29; Мат. 10:28 и др.). Светите апостоли също не споменават нищо за прераждане на душите, а за съд над тях (Евр. 9:27). А св. апостол Павел пред ефесяни изрично подчертава, че за трите години, прекарани сред тях, им е известил “всичката воля Божия” – впрочем той вършел това навсякъде, където проповядвал. Но апостолът никъде нищо не споменава за каквото и да е прераждане.

Божественото Откровение ни учи, че има само два живота: първият – временен, а вторият – вечен. Земният живот ни е даден, за да се подготвим в него за вечния. Пропуснем ли времето на тукашния единствен живот, ние сме загубени навеки. А лъжеучението за прераждането лукаво ни успокоява: “Не бойте се и не бързайте да се каете! Ако пропилиете този живот, нищо не е загубено – ще се превъплътите в ново тяло и ще започнете отначало. Пред вас е вечността и вие ще можете да се превъплъщавате безброй пъти. Накрая все ще стигнете до съвършенство!” Поддалите се на тези сатанински внушения живеят нехайно, безгрижно грешат и след смъртта си се изправят не пред възможността за нови прераждания, а пред неумолимия Божий съд.

Св. апостол Павел ни е открил това по най-недвусмислен начин: “На човеците е отредено да умрат един път, а след това – съд” – пише той в посланието си до евреите (Евр. 9:27). С израза “един път” великият апостол подчертава не само еднократността на човешкия живот, но и неповторимостта на Христовата Голготска жертва. Както Христос веднъж е принесъл Себе Си в жертва, тъй и човек веднъж умира, за да се яви веднага след това пред т. нар. частен Божий съд. Както е абсурдно да се говори за много Христови

жертвоприношения, така е недопустимо да се мисли и за много човешки съществування.

Теорията за прераждането прави абсолютно излишна Голготската жертва на Христа. Щом човек може сам да изкупи греховете си, имайки на разположение много животи, защо му е нужен тогава Христос? Отричането на изкуплението пък обезсмисля напълно християнството, тъй като изкуплението е неговата сърцевина. Именно поради изкупителната смърт на Господ Иисус Христос ние получаваме благодатта на Светия Дух, с чиято възраждаща и укрепваща сила вървим по пътя на духовното усъвършенстване. Да се мисли, че то е възможно без Божията благодат, само по силата на някаква верига от множество прераждания, е наистина нелепо. Привържениците на това гибелно лъжеучение обещаваат лесно “спасение”, постигнато уж по пътя на превъплъщенията. Но този измислен начин за спасение е *механически*. Той не може сам по себе си да прероди човека, да преобрази душата му, да съкруши сърцето му и да облагороди мислите му, колкото и прераждания да предлага. Ако грешникът не се покае и чрез светите тайнства не приема в себе си Божествената благодат на Св. Дух, той никога няма да стане от лош добър. Ако пък се покае, той няма нужда от прераждания, защото праведниците и покаяните се грешници веднага след смъртта си могат да наследят вечен живот в Бога.

Срещу бездушния, фаталистичен и сляп закон на някаква си карма Словото Божие издига истината за Божията жива прошка, като ободрява грешника, изтъквайки пред него Божията любов и Божията справедливост.

Несъстоятелността на лъжеучението за прераждането особено ясно личи, ако го съпоставим със свободата на човешката воля. Бог не насилва човека в делото на спасението, но иска човекът *сам да насилва себе си към добро* (Мат. 11:12). Ако човек *не желае* да се поправи, и милион пъти да се прероди, каква сляпа карма може да му помогне да се усъвършенства? И обратното – без всякакви прераждания, а по силата на Божията любов и справедливост обърналият се към Бога беззаконник може да се спаси, ако от сърце се покае, изповяда греховете си и решително скъса с тях.

От всичко казано дотук става пределно ясно, че между християнството и лъжеучението за прераждането, идващо от езическа Индия, *няма нищо общо*. Нещо повече – това са *два напълно противоположни възгледа* за човека, за човешката съдба и човешкото спасение и никакво съвместяване между тях не е възможно. Христос ни дава в абсолютна пълнота и завършеност всичко, което ни е нужно, за да можем в този временен свят да живеем така, че да постигнем вечния и съвършен живот в Небесното царство. Никой нищо не може да допълни и да добави нито на йота към тази пълнота и завършеност и ако го стори, то ще бъде от лукавия.

Убедително и правдоподобно на пръв поглед, всъщност лъжеучението за прераждането е пълно с противоречия. Ето само някои от тях.

Според тази доктрина добрите хора страдали заради минали грехове. Но ако в миналия си живот са били грешници, как така изведнъж са се родили праведни? Нали лошият бива наказан с прераждане в по-нисше състояние? Освен това щастието се дава за добър минал живот. Да благоденстват нечестивци – това означава, че те са заслужили тези радости с добър предишен живот. Щом пък са били добри, защо сега са се родили грешни? Нали според същата доктрина те би трябвало да се родят още по-добри?

И друго. Целта на преражданията била обогатяването на човека с духовен опит и издигането му до най-високо съзнание и мъдрост. Това значи, че всички хора, цялото човечество би трябвало да става по-добро, по-съзнателно и по-мъдро. Но така ли е в действителност? Напротив, в глобален план ние наблюдаваме точно обратното – добротата и любовта намаляват, а алчността и злобата заплашват да залееят света. В личен план пък наблюдаваме следното. Мъдростта идва с възрастта – младите често правят фатални грешки поради лекомислие и незнание. Ако имаше прераждане, защо те не са се възползвали от придобития опит в предишните животи, та да не повтарят фаталните си грешки?

Теорията за прераждането обезсмисля напълно и Христовото учение за възкръсването на телата и отхвърля изцяло почитането на светите мощи, тъй като те били един вид случайно жилище, в което временно е пребивавала душата на светеца.

Има и още неправдоподобни твърдения и несъответствия, но нека спрем дотук. Това, което трябва да знаем и да помним, е, че учението за кармата е в *непримирим антагонизъм* с християнството. Тези две учения са *несъвместими*: или човек е християнин и вярва в Богочовека Христос като в свой Изкупител и Спасител; или, ако се надява сам да се усъвършенства чрез множество прераждания, той не е никакъв християнин.

И все пак *пъраждане има*. Но то е възможно и се осъществява само в Христа и чрез Христа. Преродиха се духовно чрез Господа Исуса и гонителят Савел, и благоразумният разбойник, и Мария Магдалина, и разпътната Мария Египетска, и блудницата Евдокия, и магьосникът Киприан, и неизброимо множество грешници и беззаконници. Прероди се при срещата си със Спасителя и началникът на митарите Закхей, чиято трогателна история си припомним от днешното евангелско четиво (Лука 19:1-10). Срещата, близостта и общуването с Христа така разтърсили душата на митаря, че той искрено се разкажл за алчността и жестокосърдието си. Закхей преживял истинско прераждане – така, както природата се ражда отново за живот през пролетта. Животворната близост на Христос, лъчите на Божественото Му човеколюбие разтопили ледовете на егоизма, сковали душата на пресметливия митар. И тя се разтворила, разцъфтяла и веднага дала прекрасни *плодове на покаяние*.

Да, такова прераждане чрез Христа Исуса наистина има и аз вярвам, че всеки един от нас знае поне един подобен пример от своя живот. Но ако сте забелязали, в тези прераждания има особено важен, ключов момент – човек трябва *да пожелае* “да види” Христос и *да Го потърси*. Именно “да пожелае” и “да Го потърси”; да се качи смирено на смоковницата, т.е. да надмогне гордостта, самонадеяността и предвзетостта си, за да чуе Христовия глас: “Днес ще бъда у дома ти”, сиреч в душата ти...

Нека и ние винаги да търсим животворящата близост на Господа Исуса, та да не линее и вехне доброто в нас. Нека винаги да търсим Господа Исуса, та стоплени от Неговото присъствие, душите ни да разцъфтяват и да дават плодове на добросърдечие, благодет и любов.

24 февруари 1999 *

* Произнесена в храма “Света Троица”. – Б. ред.

ЗАЩО ПОЧИТАМЕ СВЕТИЯ КРЪСТ (КРЪСТОПОКЛОННА НЕДЕЛЯ)

Няма друг християнски символ, който да е навлязъл така дълбоко и властно (трайно) в живота на вярващите, както св. Кръст. От люлката до гроба, в радости и скърби, в дни на подем и униние – целият живот на християнина е белязан от кръста Христов и минава под неговото осенение. Ние непрекъснато очертаваме този свещен знак върху себе си, целуваме го, носим го върху гърдите си, а би трябвало да го носим и в душите си. Но почитайки св. Кръст и намирайки това за съвсем естествено и самопонятно, ние не си даваме сметка колко смелост, колко сила и какво себеотречение са били нужни на първите християни, за да се обявят за почитатели на кръста. Защото, както знаем, в онова време кръстът е бил оръдие за най-мъчителното и позорно смъртно наказание; на него са разпъвали, опозорявали и умъртвявали най-големите злодеи и престъпници, той е бил символ на позора и смъртта. И изведнъж християните се одързостяват да го обявят за символ на славата и живота, а разпънатия на него свой Учител почитат като Бог. За тогавашните нрави и възгледи това е било пълен абсурд и нищо в християнското учение не е било подхвърляно на такова ожесточено отрицание, както почитането на кръста. По думите на св. ап. Павел да се проповядва за Христа разпънатия се смятало за безумство (срв. I Кор. 1:23). И въпреки всичко, без всякакво колебание, с удивителна вяра и дълбоко благоговение, първите християни са почитали св. Кръст. Защо те са правели това с такава убеденост, къде е изворот на почитта към този символ на християнството?

Първите християни са почитали св. Кръст и са отдавали живота си за Христа, защото са живеели с високото съзнание, че *спасението е дошло именно чрез кръста Христов* – нещо, в което и днес всички ние твърдо вярваме и го изповядваме. Спомням си, че някога, като семинарист, се чудех и се питах защо Бог е пожелал да спаси човеците именно по този начин – чрез кръстни страдания и смърт? Нима, като всемогъщ, Той не би могъл да намери хиляди други, безболезнени начини, за да стори това? Отговора на този въпрос намерих у светите отци. Да, Бог би могъл да ни спаси и без кръста и страданията и дори без възплъщението, но Той е избрал този извънредно удивителен начин, защото, като Бог на правдата, е пожелал да ни покаже не Своята всемогъща сила и власт, а *Своята любов*. За да ни даде *вечен и свършен пример на саможертвена обич и състрадание* и да ни покаже цялото величие и красота на тази добродетел, всемилостивият и човеколюбив Бог пожелал самият човек – падналият и грешният, да се яви победител. Затова Бог станал човек и приел кръстна смърт, за да възстанови образа на човека с оная любов, с която го е създал. Предавайки се доброволно на разпятие, Христос станал жертва “умилостивение за нашите грехове, и не само за нашите, но и за греховете на цял свят” (I Йоан 2:2). И това умилостивение или жертва Той благоволил да извърши на най-позорното в онова време оръдие за наказание – кръста. По този начин кръстът станал *жертвеник*, на който била извършена най-великата спасителна жертва на света. В страданията, смъртта и възкресението на Христос се завършва спасението, в центъра на което стои кръстът. *На кръста бе унищожен грехът*; той е новото “дърво на живота”.

Самата кръстна смърт е видимо проявление на Божията любов към нас. Дяволът е победен с това, с което е победил: в рая Ева, дървото за познаване на добро и зло и смъртта били средствата за нашето поражение. Но вместо Ева – имаме Дева Мария, вместо дървото за познаване на добро и зло – кръстното дърво, вместо смъртта на Адам – смъртта на Господа донесе победа над лукавия. С кръста Христос победи Сатаната, тоест високомерието и гордостта. Той показа Божествената Си слава във вид на “Агнец, като заклан” (Откр. 5:6), за да ни научи, че пътят към царството Божие е път на болки, страдания, мъчения и кръст. Христос откри славата и величието Си в кръста и така той стана победоносен знак на християните. И ние вярваме в Христа, не задето е бил разпънат и умрял на кръста, а защото *с кръстната Си смърт ни е изкупил, възкръснал* и се е възнесъл на небето. Така кръстната смърт на Христа се е увенчала със славата на възкресението и ние не се срамуваме от кръста, а, напротив, той ни дава сили и благодатно ни укрепва в изповядването на вярата.

Когато говорим за тайната на св. Кръст, ние стигаме и до един доста труден въпрос: кому е принесена кръстната жертва? Да се каже: на дявола, е оскърбително. Не по-малко неприлично е да се каже, че е била потребна на Бога. По този повод св. Григорий Богослов пита: “За кого и защо е пролята пречистата кръв на Великия Архиепiscop? Бог не е приел и Исаак, когото баща му щеше да принесе в жертва, а го замени, като му даде овен. Жертвоприношението не е необходимо на Бога, а необходимо било *“човекът да се освети с човечеството на Бога”*.” Христос е страдал на кръста не привидно, мнимо, а действително, с изживяване всичката сила на телесните и душевни страдания. Христос бил жертва, но Той бил и Архиепiscop – *жертвоприносител и Бог*. Той издигнал Себе Си на кръста и на него *приковал греха* – греха на всички човеци и на целия свят, който грях Той бил взел върху Себе Си.

В това всъщност се състои тайната на кръста – в *разкриване и изпълнение на Божията любов*. Но св. Григорий Богослов, давайки си сметка за неизмеримата дълбочина на Божиите дела и Промисъл, съветва: “За делото Христово – повече да бъде почетено мълчанието.” Затова и св. Църква, като спомня на Велика Събота Голготските страдания, пее затрогващо: “Да замлъкне всяка плът човешка и да стои със страх и трепет, и нищо земно в себе си да не помисля...” Изяснението на тази основна истина на вярата – истината за спасението чрез кръста - трябва, по думите на св. ап. Павел, да става “не с мъдри думи, за да не се обезсили кръстът Христов”, а с наличие на чиста, искрена и дълбока *вяра*. Без нея всичките ни разсъждения и приказки за Спасението биха били просто едно плътско мъдруване.

От древност и дори до днес противниците на почитанието на кръста са ни обвинявали и обвиняват, че тази почит е едно грубо и примитивно идолослужение. Те се удивляват и възмущават как можем да почитаме и да се покланяме на оръдието, с което е умъртвен нашият Господ и Бог. На тези обвинения, които са плод на повърхностно и елементарно мислене, отдавна е даден достоен и убедителен отговор. В кръста ние почитаме не дървото, камъка, метала, не материята, а това, което действително ни се напомня и представя, това, което виждаме с духовните си очи като историческа и религиозно-мистична реалност. Кръстът за християнина е неразделно свързан с мисълта за разпънатия на него Христос Господ. Следователно почитанието, което се отдава на кръста, както и на образа на иконата, се предава на първообраза – на Господа. Пренасянето на почитта от кръста към разпънатия на него Христос, както и от образа на иконата – върху първообраза, е лесно обяснима с присъщата за човека

способност за *пренасяне на чувствата*. Така обичта към нашите близки ние пренасяме върху техните снимки и портрети; обичта и предаността към Родината изразяваме с почит към националното знаме. Впрочем това, което е националното знаме за гражданите на една страна, това е кръстът за вярващите в Христа. И както знамето е символ на национална сила, слава и мощ, така и св. Кръст е знак или знаме на Христовата сила, слава и мощ – победа и оръжие на верните против силите на злото. С почитането на кръста ние почитаме и се покланяме пред *спасителното дело*, което Христос извърши на него; като се покланяме на кръста, ние се покланяме на *Самия Христос* и Неговите страдания.

Когато по време на битка умора и униние налегнат войниците и те започнат да губят сили, знаменосецът издига високо воинското знаме и започва енергично да го развява пред всички. При вида на знамето, трептящо като живо от вятъра, в гърдите на войниците закипват нови сили, те стискат по-здраво оръжията и погледите се насочват с нова дързост напред, към крайната победа. Вече сме в средата на Великия пост, в средата на голямата и тежка битка с греха и злото в нас. Както при всяка борба, така и тук отстъплението е опасно. Затова св. Църква, като знае и вижда нашите немощи, нашите трудности в движението напред и нагоре, издига високо пред нас знамето на най-великата победа, която светът е виждал – честния и животворящ Кръст Господен. Издига го и ни зове: “Дойдете да му се поклоним и да почерпим живителни сили от него!” Нека пристъпим към окъпания в пречистата кръв на Господа животворящ Кръст, да му се поклоним и целунем и да го обкичим с цветя – не само с живите цветя на пролетта, но и с благоуханните цветя на духовната пролет, която, събудена от лъчезарията на приближаващото Христово възкресение, стопля вече нашите души. Това са цветята на нашите добри дела, на нашите сърдечност и състрадание, дружелюбие и кротост; това са цветята на нашата благодарност към нашия скъп Небесен Учител и Спасител, Който прие доброволно страдание на кръста, за да ни спаси от греха и смъртта и да ни направи съучастници в Небесното Си царство на любовта, правдата и истината.

Кресту Твоему покланяюся, Владико, и святое Воскресение Твое славим!

22 март 1998 *

* Произнесена в храма “Света Троица”. – Б. ред.

ПОСТЪТ – ОТЖИВЕЛИЦА ИЛИ МОДА (IV НЕДЕЛЯ НА ВЕЛИКИЯ ПОСТ)

Наскоро срещнах една моя далечна сродница, с която не се бяхме виждали дълги години. Като разбра, че съм станал свещеник, тя не без гордост ми заяви, че откакто е започнал Великият пост, пости много старателно. Аз изразих учудването си, тъй като знаех, че никога не е била религиозна. На което получих отговора: “Аз и сега не съм вярваща и не постя от религиозни съображения. Чета обаче много книги за природосъобразен живот. И там

признават, че в предписанията на Църквата има много разумни и полезни неща, едно от които е постът – очистиш организма от натрупаните отрови, стопяваш някой и друг излишен килограм и спестяваш някой лев. Ще изкарам поста докрай.”

След едно такова откровение веднага ми се иска да запитам: Има ли полза от подобен пост и всъщност пост ли е това? Естествено, това не е никакъв пост – това е просто *диета*. От нея може да има някаква полза за тялото, но за душата – не. Защото един такъв “пост” превръща в цел телесната ни форма, физическото ни здраве, а ние постим не заради тялото, а *заради душата*. Телесният пост за вярващите е само *средство*, чрез което да достигнем едно по-високо духовно състояние, което наричаме *духовен пост*. Това всъщност е истинският пост – да водим по-съвършен духовен живот, да се въздържаваме не само от блажна храна, но и от нечисти помисли, от груби думи и обноси и от лоши постъпки.

Ала ние, за съжаление, в повечето случаи си оставаме там, на това първо ниво – телесния пост, - и то не толкова от немощ, а защото смятаме, че това е достатъчно. Все не ни достигат сили да се откъснем от телесното, от земното, от материалното и да се извисим – с мисли, думи и дела – в сферата на духовното, на онова второ ниво, където са истинските, нетленните и вечни неща и стойности.

А това е много, много важно.

Има два начина на отрицание на религиозната вяра. Първият е пряк: Бог е обявен за измислица, вярата в Него – за пълна заблуда, а всички църковни предписания – за остарели и ненужни. Вторият начин е много лукав и коварен, защото е маскиран като симпатия и приемане и често пъти тези, които го прилагат на практика, дори и не помислят, че с отношението и поведението си всъщност *отричат религията*.

Телесният пост, когато не е придружен с духовен, е едно такова отричане. А мнозина имат подобно отношение не само към поста, а изобщо към вярата и Църквата. Те я възприемат единствено като хубава битова традиция, като сбор от обичаи и обреди, без да се запитат какви са тяхното съдържание, смисъл и цел. Едно такова отношение е колкото обидно и недопустимо, толкова и неправилно и пагубно. Защото Църквата е основана от нашия Господ Иисус Христос с великата мисия *да спасява човечите*, а не само да им помага да добруват на земята и да украсява живота им, както я схващат мнозина. Църквата съществува, за да спасим в нея и чрез нея душите си, тоест да влезем в духовното Царство Божие, и всичко в нея е подчинено на тази възвишена цел. Ако някои идват да се кръстят, за да не ги спохождат вече беди и нещастия; ако някои посещават богослуженията и се причастяват, за да им върви в работата и търговията; ако някои постят, за да имат по-стройна фигура – всички те всъщност отричат Църквата и вярата, макар и да се смятат за религиозни. Това не е религиозна вяра, а пресметливост и груб практицизъм.

И все пак мнозина прекращават църковния праг, не защото са пленени от благото Слово на Христа, което най-често изобщо не познават, а водени именно от такива подбуди или подгонени от несполуки, болести и нещастия. В това, че идват в храма, разбира се, няма нищо лошо. Лошото идва тогава, когато те си останат на това ниво и приемат Църквата само като заслон по време на буря; лошото идва, когато те не се опитат да се задълбочат във вярата и да осъзнаят и разберат нейната първостепенна, съдбоносна същност и роля; лошото идва, ако душите им, поради леност и нерадение, така и не успеят да се откъснат от

земята, да се понесат над нея и поне малко да полетят в ефирните простори на духа.

Някои ще попитат: а как да полетим, с какви крила?

Нашият Спасител ни е дал отговора: с *молитвата и поста*. Ние чухме в днешното евангелско четиво (Марк 9:17-31), че когато учениците запитали Христа защо не могат да изгонят беса, обладал момчето, Той отговорил: “Тоя род с нищо не може да излезе освен с молитва и пост.” Молитвата и постът, по изразу на св. Йоан Златоуст, са двете крила, с които човешката душа се издига към Бога. За молитвата сме говорили вече при друг случай. Значението ѝ за душата и нейната сила пред Бога са ясни за всички. Днес бих искал да осъзнаем, че и *постът* има също такава сила като молитвата.

Имайки предвид началните ми думи, предполагам, че някои се изкушават да ме попитат: щом като духовният пост е по-важен, защо ни е нужен тогава телесният? Работата е в това, че *единият без другия е невъзможен*. Светите отци дават един простичък пример. Ако погледнем животните, ще видим, че свирепи и кръвожадни са вълкът, тигърът, лисицата, а сърната, агнето и заекът са кротки. Това не е случайно – първите се хранят с месо, вторите – с трева. Същото е и при нас, хората. Ако употребяваме по-лека храна, ще смирим тялото си, ще пообуздаем страстите и похотите и те няма да бъдат такава непреодолима пречка за нашия духовен живот. Неслучайно и два от постите са по-дълги. Продължителното въздържание калява волята и характера и ни приучва да се владеем. Човек си казва: щом надмогнах чревоугодията, ще успея да надвия и сладострастието, ще мога да победи алчността, ще овладеея и гнева и злобата.

Измина половината от Великия пост и св. Църква съвсем уместно и навреме ни напомня каква сила може да има и нашият пост, ако ние постим истински. Ако ние не отхвърляме поста като ненужна и остаряла забрана, ако не го приемаме само като здравословна диета, а придружаваме постенето с искрено разкаяние и съкрушение за греховете си, ако постим не само със стомаха, но и с очите, мислите и езика си, Бог ще ни даде сили да надвием и изгоним бесовете от себе си, а дори и от ближните си. И днес има много зло, много бесове и в света, и в нас самите, и в нашия живот. Това са бесовете на завистта и злобата, на алчността и омразата, на лъжата и сладострастието. Без пост ние не можем да се борим срещу тях – нека запомним добре това и да си го повтаряме винаги, когато се чудим защо не можем да устоим и на най-лекото идкушение.

И тъй, съзнавайки цялата важност на истинския, на християнския пост, нека продължим уверено *подвига на въздържанието*, без да се смущаваме от трудностите и неудобствата, от присмеха и упреците. Ако злото се е умножило в света – а това безспорно е така, - то постът ни е нужен днес повече от всякога. Той съвсем не е отживелица, нито пък е краткотрайна мода. Той, заедно с молитвата, е живо и мощно средство за откъсване на душите ни от земното притегляне на греха и извеждането им в оная духовна орбита, която ще ги насочи към Бога.

21 март 1999 *

* Произнесена в храма “Света Троица”. – Б. ред.

СТЪЛБА НА БОЖЕСТВЕННОТО ИЗКАЧВАНЕ (IV НЕДЕЛЯ НА ВЕЛИКИЯ ПОСТ)

Най-верният и сигурен път за постигане на истинска духовност е намерен и очертан от православното монашество. Изхождайки от виждането, че християнството е не толкова теория, колкото начин на живот, монасите отдават предимство на религиозния опит, разбрали – също от опит, – че до Бога ни приближават не само богословстването и философстването, но чистият и праведен живот; не само разсъжденията и търсенията на разума, а добрите дела, белязани от искрена любов.

Религиозният опит на неизброимо множество монаси и отшелници е събран в т.нар. светоотеческа литература, която е истинска съкровищница от несметни духовни богатства. В нея търсещият дух може да намери ценен съвет и надеждна подкрепа, проникновен психологически анализ и искрено съчувствие, т.е. всичко, което му е нужно, за да върви към Бога. Вярно е, че за нас, съвременните хора, много предписания изглеждат трудни и дори непосилни, но това е само на пръв поглед. В духовните и аскетически писания внимателно е спазен *принципът на постепенността* и в тях има правила не само за напредналите, но и за начинаещите във вярата; не само за тези, които имат дарбата да водят строг и въздържан живот, но и за нас, обикновените вярващи.

Особено ценен в това отношение е знаменитият труд на св. Йоан Синайски *“Лествица на Божественото изкачване”*. Св. Йоан е живял през VI век. Станал монах още като юноша, той прекарал четиридесет години като отшелник до Синайския манастир, на който по-късно станал игумен. В тези години той написал своята книга *“Лествица”*, което значи *стълба*. В този свой труд, с право смятан от мнозина за боговдъхновен, св. Йоан споделя своя опит на подвижник и борец срещу страстите и злото в самите нас. В гръцкия ръкопис тридесетте глави на книгата не са наречени стъпала, а *logoi* – слова, защото те са беседи и разговори за наставление. В старобългарския превод е приета алузията от стъпалата на стълбата на Яков, която се издигала от земята до небето (вж. Бит. 28:11-16).

Името на тази велика книга е дала и прозвището на св. Йоан, който е наречен *Лествичник*. Св. Църква почита паметта му два пъти – на 30. март – деня на неговата кончина, и в четвъртата, днешната неделя на Великия пост, която носи името му. Твърде скоро *“Лествица”*-та става класическа книга не само за монасите, но и за всички, проявяващи интерес към самоусъвършенстването. Естествено е нейната строгост и висотата на изискванията в нея да ни изглеждат трудни и дори невъзможни за изпълнение, но не бива да забравяме две неща: 1. Тя е писана за монаси отшелници, които са се отрекли напълно от света, за да намерят Бога; и 2. чрез нея и ние, разглезените и разпътни чедра на новото време, можем да се научим как да се вглеждаме критично в себе си и да откриваме слабостите и недостатъците си; как да се борим с тях и да придобиваме добродетели. *“Защото ако искаме да постигнем смиреномъдрие – учи ни св. Йоан Лествичник, – нека не преставаме да изпитваме себе си; и ако в душата си*

мислим, че всеки от нашите ближни е по-добър от нас, то Божията милост не е далеч от нас.”

9 април 2000 *

* Произнесена по Българската национална телевизия (БНТ). – Б. ред.

ЕДИНСТВЕНИЯТ ШАНС (V НЕДЕЛЯ НА ВЕЛИКИЯ ПОСТ)

Преди две седмици говорихме за себеотричането и кръстоносенето; уточнихме, че *да се отречем от себе си*, ще рече *да надмогнем злото в самите нас*; *кръстоносенето* пък е *надмогване и борба със злото извън нас*, в окръжаващия ни свят. Миналата неделя ви запознах с книгата на св. Йоан Синайски “Лествица” (стълба), в която нейният автор – велик отшелник и проникновен психолог, ни учи как да постигнем тези две добродетели. Днес, в петата неделя на Великия пост, ще ви запозная с необикновената личност и съдба на св. Мария Египетска, която, отричайки се от себе си и понасяйки смирено тежкия кръст, който сама си избрала, започнала да се изкачва по стръмните стъпала на Лествицата, за да стигне до самия ѝ връх и да постигне съвършенство.

Св. Мария е живяла в Египет през втората половина на пети и началото на шести век. Едва дванадесетгодишна тя напуснала бащиния дом и отишла в Александрия, където се отдала на разпътен живот. Случайно, и водена от нездрав любопитство, тя станала участница в едно поклонническо пътуване и се озовала в Йерусалим. Тук по драматичен и свръхестествен начин преживяла истински катарзис и по Божие внушение отишла да живее в пустинята. Далеч от света и неговите съблазни и удоволствия, св. Мария повела най-тежката борба, която може да води човек – *борбата със себе си*, с греховните си навици и желания, с похотите и страстите.

Борбата на самоотричането.

Полагайки неимоверни усилия и лишавайки се от всичко, тя прекарала в пустинята почти петдесет години и успяла да умие душата и тялото си от безсрамието, постигайки истинско ангелоподобие; блудницата Мария се превърнала в светица.

Колко необичайно и странно звучи тази истинска история за нас, съвременните хора. Да напуснем света ние, които нарочно се тълпим в големите и шумни градове?! Да се лишаваме съзнателно от удоволствия и наслади ние, които живеем именно заради тях?! Не е ли това глупаво и нелепо, старомодно и неприложимо? Пък и да можехме, защо трябва да го правим?

Отговорът е много прост – за да *оцелеем*. Грехът е разрушителен. Във всичките си форми и проявления той е отделяне, разпадане, унищожение. Доброто е *единственият* ни шанс – за всеки отделен човек и за света като цяло. Ако искаме да запазим себе си като личности и да не се разпаднем и разложим духовно и телесно, ако искаме да съхраним света като наша жизнена среда, трябва с всички сили да се опитваме да бъдем по-малко зли, по-малко алчни, по-малко порочни и грехолюбиви. А това можем да постигнем единствено с простота, умереност и въздържаност; и още – със сърдечност, добронамереност и любов.

Дано Бог ни даде разум да проумеем тази велика и спасителна истина и сили да я претворяваме в живота си.

“ОСАНА!” ИЛИ “РАЗПНИ ГО!” (ЦВЕТНИЦА)

Празниците идват в нашето ежедневие, за да го оцветят с пъстрите багри на радостта и тържеството. Те нахлуват в душите и сърцата ни и ги изпълват със своите идеи, мисли, чувства и настроения, които завладяват понякога цялото ни същество и го вълнуват толкова по-дълго, колкото по-дълбоко сме вникнали в смисъла и съдържанието на празника. Всеки празник идва и ни обгръща със своята присъща и неповторима атмосфера. Тихата изгревна радост на Рождеството е следвана от тайнството на богоявяването и водоосвещението; благоговейният трепет при срещата на Божествения Младенец прелива в смиреното вълнение на пречистата Девица, получила благата вест от небесния пратеник...

В народното съзнание и бит празникът Тържествено влизане на Христос в Йерусалим живее и се чества под името *Цветница* или *Връбница*, тъй като на този ден в памет на станалото някога събитие в храмовете се раздават върбови вейки и цветя.

Цветницата обаче е празник, различен от всички останали, защото е наситен с вътрешен драматизъм и разтърсващ душите емоционален контраст. Христос влиза в Йерусалим и това Негово пристигане в светия град се превръща в грандиозно народно тържество. Множествата ликуват и Го приветстват като цар Израилев, обсипват Го с цветя и палмови вейки, постилат дрехите си пред нозете Му. С тези възторжени чувства и дъжд от цветя празникът минава през вековете, така е достигнал до нас, така се и празнува в целия християнски свят. Но в пъстроцветната картина на този празник има и един *втори план*, който поражда съвсем други чувства. Христос, сякаш сляп и глух за народното ликуване и всеобщи славословия, е дълбоко натъжен. Очите Му са пълни със сълзи, а когато шествието стига последния хълм и пред погледите на всички се открива градът с цялата си красота, Иисус... заплаква. Богочовекът плаче за хората, за тяхната духовна слепота и коравосърдечие, плаче за града, който вижда в пламъци и кръв, плаче за добрите и за грешните, плаче за цялото човечество. Навярно Иисус заедно с приветствията “Осана!” е чувал и крясъците “Разпни Го!”, виждал е как ръцете, които Му хвърлят цветя, полагат на главата Му трънения венец и в размахването на палмовите клонки е чувал свистенето на бича, който е разкървавявал тялото Му. Наистина, каква силна и покъртителна картина: тържество и в тържеството плач за тези, които тържествуват.

Всеки един от нас е преживял своята лична Цветница, когато, пленен от Личността на Спасителя, е повярвал в Неговата Божественост и е отворил душата си за Него; когато, приемайки Го в сърцето си, Го е приветствал пламенно и Го е дарил с цветята на своята обич и преклонение, постилайки пред нозете Му своето обещание за вяност и неотклонно следване подире Му. Но ние трябва сериозно да се замислим и да се запитаме: ще заплаче ли Христос за нас, както заплака за Йерусалим, защото предумна неговата гибел? Ще се окажем ли достатъчно верни и твърди Негови последователи или като ап. Петър ще се отречем от Него? Или пък, приветствайки Го днес с “Осана!”, утре няма да закрещим

“Разпъни Го!”? Защото всяко наше срамно дело, всеки грях и нечестна постъпка са хула против Господа, остър шип в трънения Му венец, гвоздей в пречистите Му длани. Ние, които сме приели в душите си Христа и сме Го приветствали като наш Спасител, нека внимаваме във всяка своя стъпка, за да не се окажем в редиците на палачите Му, а сред тези, които стояха неустрашимо под кръста и плачеха за своя Господ.

Страстната седмица, седмицата на Христовите страдания, ни се дава за *съпреживяване и размисъл*. Нека вървим с нашия Христос и да Му останем верни във всичко: в помисли и намерения, в думи и дела. За да можем, когато Той възкръсне и победи адовата мерзост, лъжата и смъртта, да се възрадваме и ние с чиста съвест и ликуващи души!

19 април 1997

УСЪРДИЕТО (НЕДЕЛЯ НА ЖЕНИТЕ-МИРОНОСИЦИ)

Бих искал днес да поговорим за *усърдието* – една позабравена, а от мнозина дори и отричана добродетел. Отричана предимно в духовно-нравствения ни живот, тъй като има области, в които без усърдие и прилежание, без пълно и максимално старание не бихме могли да постигнем нищо. И хирургът, и шофьорът на автобус, и пилотът, и конструкторът, и инструменталистът виртуоз, ако не влагат в работата си всички свои духовни и физически сили и умения, ако не са докрай прилежни и старателни, не само ще се провалят, но могат да причинят и много беди и нещастия. В същото време ние пристъпваме към светото тайнство Изповед без необходимата внимателна и прилежна подготовка, идваме на литургия с голямо закъснение, позволяваме си да разговаряме по време на богослужението и въобще да се държим неблагочинно в храма.

Защо постъпваме така? Защо подценяваме усърдието в най-важната област, в сърцевината на нашето битие – духовния ни живот, живота на нашата безсмъртна душа? Навярно поради това, че тук пагубните последици не идват незабавно. Ако закъснеем дори и с минута, ние ще изпуснем влака или самолета, пътуването ще пропадне и парите за билета ще бъдат загубени. Ако имаме среща с високопоставено лице, обикновено отиваме по-рано – всяко закъснение от наша страна би се тълкувало като грубо неуважение и ефектът от срещата, ако изобщо ни приемат, би бил отрицателен. Идвайки на служба в храма, ние идваме на среща не с някой държавник, политик или министър, а с Царя на царете, с Господа Бога – нашия Творец и Спасител, Който именно в светата литургия се *пресъществува* за нас, за да можем ние, земните, грешните и недостойни Негови чедра, да се срещнем по достъпен за нас начин с Него, да Го докоснем и дори да се слеем с Него. Какво велико Божие низхождение!

Каква тайнствена и животворяща възможност ни е дал Бог!

Защо си мислим, че към тази велика тайна можем да се отнесем небрежно? Нали точно сега трябва да бъдем най-прилежни и внимателни! Защото не става дума за материални пропуски и загуби, а за нещо несравнимо по-важно и

съществено, всъщност за най-важното и същественото, за целта на земния ни живот – *спасението на душите!*

Някои биха могли да запитат: “Не преувеличаваш ли малко, отче? Вярно е: не идваме редовно на църква и често закъсняваме; не внимаваме в службата, разсейваме се и дори говорим и се шегуваме в храма; отминаваме равнодушно сакатия просяк и стискаме здраво стотинките в джоба... Но нали това са все дребни и незначителни грехове? Те едва ли ще погубят душите ни.”

На подобни въпроси народът е дал най-верния отговор: “И малките камъчета обръщат колата.” Едва ли сме се замисляли колко дълбока истина има в тази поговорка. Ето, пред нас са новите стенописи. Представете си, че очите на някой светец съвсем леко се разминават, че едното ухо е малко по-ниско и по-голямо от другото, че едната устна съвсем леко е извита нагоре, докато другата е насочена надолу, и пр. Какво ще се получи от тези наглед малки неточности? Нещо безобразно. Ние ще имаме вече не икона, а *карикатура*, не свещено изображение, а нескопосна рисунка. И то без да сме търсили такъв ефект, без умишлено и грубо да сме изкривявали детайлите. Събрани, малките неточности и небрежности са лишили нашия труд от *смисъл и резултат*. Нищо не се е получило и ние сме работили, но напразно. Защото сме работили небрежно, без нужното усърдие и прилежание.

Наш Бог, наш *пример и идеал* е Господ Иисус Христос. С помислите, с думите и делата си всеки от нас извайва – или не – образа на Спасителя в душата си. Достатъчно усърдни и внимателни художници ли сме, или сме небрежни драскачи? Помислете си какви образи ще видим, ако разтворим душите си? Ще намерим ли, ще познаем ли там Христос или ще съзрем някакви жалки карикатури, от които с погнуса ще отвърнем очи?

Денс е неделя на жените-мироносици. На тези предайни и всеотдайни жени, които следваха Господа Иисуса и Му служеха с *безпримерно усърдие*. Нещо повече. Когато след залавянето на Христа учениците Му се разбягаха и изпокриха, жените бяха тези, които не се уплашиха да засвидетелстват своята преданост към Учителя. И в ранното утро на първия Великден те, без да се боят от стражата на гроба Господен, взеха благовония и с присъщи само за женската природа вяност и усърдие тръгнаха да изпълнят своя дълг – да помажат тялото на своя мъртъв Господ. За тази своя смелост и преданост, за тази своя любов и усърдие те бяха удостоени първи да чуят възкресната вест: “Радвайте се!”, и първи да я занесат на учениците, а чрез тях и на целия свят.

Нека този велик пример на преданост и усърдие ни даде сили и ни помогне и ние да вървим колкото се може по-близо до Христа, да Му бъдем предани в думи и дела и старателно и прилежно да пазим заповедите Му. И да помним, че само усърдието, само максималната вяност и старание ще придадат смисъл на труда ни и усилията ни ще родят добри и богати плодове.

14 май 2000 *

* Произнесена в храма “Света Троица”. – Б. ред.

ТЕ ЩЕ ВИДЯТ БОГА (НЕДЕЛЯ НА СЛЕПИЯ)

В нашата енория живее и работи един диригент и композитор, който удивлява всички със своята енергия и трудоспособност. Освен че работи и концертира със своя хор и усилено композира вокална и инструментална музика, преди пет години той намери време да осъществи и една голяма своя идея – организира първия национален конкурс за български църковни песнопения под мотото *“Нека бъдем по-добри”*. Можем да си представим колко време и усилия са нужни за организирането на едно такова начинание: намиране на средства, разгласа, журиране (анонимно), осигуряване на зала и изпълнители за концерт от наградните творби и още много по-дребни, но не и по-лесни неща. И този конкурс през настоящата година се проведе за пети пореден път – въпреки умножаването на пречките и трудностите и пълната липса на съдействие от страна на Св. Синод. Някои може би ще кажат: “Наистина, това е едно хубаво и похвално дело, но какво чак толкова – все някой трябва да го свърши.”

Така е. Но работата е в това, че композиторът, за когото ви говорях, е *сляп*. Измежду всички зрящи композитори, измежду всички зрящи богословии-музиканти, измежду всички зрящи архиереи и клирици не се намери нито един, който да роди тази идея и да направи нужното, за да я реализира, макар че за един виждащ човек всичко би било несравнимо по-лесно. И не е ли логично в такъв случай да се запитаме: кой всъщност е слепият и кой зрящият? Не се ли оказа този сляп музикант по-виждащ от всички нас, зрящите, и не се ли оказахме ние, нелишените от зрение, истинските слепци?

Отговорът е повече от ясен. Но нашата слепота не бие на очи, защото е *духовна*, каквото е и зрението на този телесно сляп човек.

Телесно слепите в България са около 7-8 хиляди души. Те са обединени в съюз и макар и с такъв тежък недъг, почти всички работят и не са в голяма тежест на обществото. Нещо повече. Мнозина от тях са много жизнени, дейни и енергични хора, които не са изгубили вкус към живота. Вярата им е силна, надеждата и оптимизмът им – несломими; в много отношения ние, зрящите, можем да се поучим от тях. Понякога при мен идват млади и здрави хора, преживели несполуки и разочарования, и споделят, че са толкова обезсърчени, че им минават дори мисли за самоубийство. В такъв случай аз ги питам: “А какво да кажат слепите? Те не виждат своите близки, не знаят какво е ден и нощ, какво е цвят, звезда и сянка, никога няма да видят лицата на любимия или на децата си. Но повечето от тях пак са бодри и весели, пак се трудят и се борят, и се радват на живота.” Защо? Защото, бидейки телесно слепи, те имат духовни очи, духовно зрение, с което, съзнателно или подсъзнателно, са прозрели великата истина, великата мъдрост, че единственото зло на този свят е грехът и че единствено от него трябва да се боим, да се разстройваме и съкрушаваме, а всичко останало може и трябва да послужи за спасение на душите ни.

7-8 хиляди са телесно слепите в България, а колко ли са духовно слепите? Това само Бог знае, но за всички ни е ясно, че са много, много повече. Но кои точно са духовно слепи? Всеки, който се е отклонил от правия път, е духовен слепец. Всеки, който робува на лъжата, на завистта и злобата, на алчността и жестокосърдието, на пиянството и разврата, е духовен слепец. Все-

ки, който отрича вярата в Бога и не вижда навсякъде около себе си Божията премъдрост и любов, е духовен слепец.

За разлика от телесно слепите духовните слепци в повечето случаи *не съзнават* своята слепота и поради това те могат да бъдат много опасни и за себе си, и за обществото. Смятайки се за зрящи, те искат да водят другите, налагат се с всички средства и се борят ожесточено против всяка проява на духовна светлина. Жертва на такива слепи водачи е и нашето отечество и всички ние, които в последните 50 години къде насила, къде доброволно бяхме водени в погрешна посока, докато накрая не се сгромолясахме в ямата и сега се чудим как да се измъкнем. Наистина страшна, много по-страшна от телесната е духовната слепота и от нея трябва да се пазим с всички сили.

“Пази го като зеницата на очите си!” – с този израз искаме да подчертаем, че дадено нещо трябва да бъде пазено като най-ценното за нас – зрението. А тъй като духовната слепота поражда не друго, а безценната ни душа, колко повече трябва да се пазим пък от нея. А това ще рече – да се пазим от греха. Но как?

Първо: да укрепваме и засилваме *вярата* си, като изучаваме св. Библия и се просвещаваме с “истинската светлина, която просветява всеки човек, идващ на света” (Йоан 1:9), тоест с Христа. Нали Сам Господ Иисус Христос ни призовава: “Аз съм светлината на света; който Ме последва, той не ще ходи в мрака, а ще има светлината на живота” (Йоан 8:12).

Второ: просветени в Христа и отворили духовните си очи, да изтръгнем от себе си всяко *упорство* против благата Божия воля, всеки *ропот* и всяко *недоволство*. Защото духовно зрение е и това – да проумеем и да разберем, че всичко, което Бог допуска да става с нас, е за наше добро, за наше изправление и спасение. За всичко да благодарим – особено за изпитанията! – и от всичко да си вземаме поука.

Трето: да чистим редовно и грижливо *ръждата на греха* от душите си – щом видим и най-малкото петънце, веднага да търсим свещеника за изповед. Не бива да допускаме греховността да покрие и скове душите ни. Ако ние свикнем да живеем с греховете си, те ще проникват (като ръждата) все по-дълбоко в нас и после ще са ни нужни много усилия, за да изстържем тяхната нечистота.

И четвърто: да пазим чиста, будна и неподкупна *съвестта* си. Защото тя е онзи фин и прецизен филтър, който Бог е поставил на входа на сърцата ни, за да прецежда и спира всички лоши мисли, чувства и дела. Съвестта е тази, която пази духовните ни очи от мрачевината, от пердето на греха, тя е, която пази чистотата на душите и сърцата ни. А знаем, че само в чистите сърца се отразява Божията правда и любов.

Нека да помагаме всячески на телесно слепите наши близни и да правим всичко според силите си, та и духовно слепите да видят Христовата светлина. Нека насочваме стъпките си по Божията воля и всичко, случващо се в живота ни, да посрещаме с думите: “Слава Богу за всичко!” Да пазим душите и сърцата си чисти и неопетнени чрез редовна изповед и постоянна борба с греховните влечения и навици.

Та да влезем и ние в блаженството на чистите по сърце, тоест духовно зрящите, защото на тях именно е обещана великата радост да видят Бога (Мат. 5:8).

16 май 1999 *

* Произнесена в храма “Света Троица”. – Б. ред.

С ТЪРПЕНИЕ И СЪЧУВСТВИЕ (НЕДЕЛЯ НА СЛЕПИЯ)

Познавам един енергичен и честен човек, който преди Промяната работеше в районен партиен комитет. Въпреки високия си обществен пост той не се облагодетелства от привилегиите, с които тогавашните велможи се бяха самодарили. Живееше в обикновено жилище, което изплащаше като редови гражданин; не записа децата си в елитни училища, а вилата, която започна да строи в едно село край София преди двайсет години, не е завършил и досега. Той приемаше искрено комунистическите идеи и Промяната на десети ноември го разтърси дълбоко. Ала въпреки очевидната несъстоятелност на повечето от тезите на марксизма и катастрофалния провал на тази богоборна и човеконенавистна идеология този мой познат не промени възгледите си. Сега се занимава с търговия, семейството му търпи лишения, но той си остава все същият честен, работлив и ... *духовно сляп* човек.

Знаем колко тежко нещастие е слепотата. Всички се отнасяме с искрено съчувствие към слепите хора, които понасят толкова лишения и водят един твърде безрадостен живот. Но не по-малко тежка е и духовната слепота. Защото духовно слепите просто не я съзнават, те вървят по погрешен, гибелен път и водят понякога и други след себе си, без да си дават сметка, че ги водят към пропаст. Светлината на Христовото учение е невидима за тях така, както физическите слепци не виждат слънцето. Благите и Божествени слова на Спасителя не достигат до сърцата им така, както слепите не виждат близките си, багрите и красотата на света.

Как да постъпваме с такива хора, как да им помогнем? *С търпение и съчувствие*. Внимателно и деликатно, без да засягаме достойнството им, трябва да се опитаме да отворим духовните им очи за истините на вярата. Защото те не са заслепени от завист и злоба, както често се случва, и не омраза премрежва духовния им взор, а невежество и незнание. Наистина, те са упорити в слепотата си, но това е от честолюбие и гордост. Затова наш дълг е да им помагаме не толкова с думи и поучения, които понякога действително могат да бъдат скучновати и досадни, а с дела. Сам Христос ни е дал безценен съвет как да вършим това: “Вие сте светлината на света – казва Той. – Тъй да светне пред хората светлината ви, та да видят добрите ви дела и да прославят Небесния ваш Отец” (Мат. 5:14,16). Нека се стремим да изпълним тези думи на Господа Иисуса. Нека, като искрени и верни Негови последователи, да пазим духовния си поглед чист и светъл и да носим в себе си Христовата светлина, та да можем да я дарим и на тези, които още ходят в мрак.

4 юни 2000 *

* Произнесена по БНТ. – Б. ред.

ДА БЪДАТ ВСИЧКИ ЕДНО (VII НЕДЕЛЯ СЛЕД ПАСХА)

*“Отче Свети! Опази ги в Твоето име –
тях, които си Ми дал, за да бъдат едно,
както сме и Ние”*

(Йоан 17:11)

Единството! Едва ли има нещо друго, което да е така нужно, така жизнено необходимо за всяко общо начинание и дело, както единството. Без него и най-добрите намерения остават безплодни напъни, и най-чистите и възвишени идеи – празни думи и мечтания. Без единство не биха могли да съществуват нито семейството, нито институциите, нито обществото, нито държавата. Без духовно единство, т.е. единство във вярата (Мат. 18:20; I Йоан 1:3; Евр. 10:25; Филип. 1:5), единство в молитвата (Мат. 18:19; Деян. 1:14), единство в любовта (Деян. 4:32; Филип. 2:2; Гал. 5:13), в култа /обредността/ (Еф. 4:5-6) и в църковното управление, не би могла да съществува и Църквата.

Затова именно Сатаната, олицетворение и носител на злото в света, когато иска да разруши и да погуби нещо, прави го най-често чрез *разединението*. Единението в Христа е смърт за него и затова той насочва всичките си сили, за да разединява. За голямо съжаление той успя да разедини и християнския свят. Най-напред Църквата се раздели на Източна – Православна, и Западна – Римокатолическа; след това от Римокатолическата се отделиха Протестантите, чиито клонове и разклонения вече нямат брой. И това разделяне или, по-точно казано, *отпадане* от едната, свята, вселенска и апостолска Църква е най-голямата победа на злите сили.

Но не е ли разделението най-голямата болка, най-голямата язва и на нашия обществен живот? Има ли все още неразделени партии, институции, спортни дружества, федерации, вероизповедания и пр.? За голяма жалост, разделена е и нашата Православна църква. Прибързаните решения на Всеправославния събор не успяха да сложат край на разкола. Колко усилия, колко средства и колко енергия бяха прахосани в това срамно домогване до власт и първенство. Явно гордостта е струната, която най-лесно резонира на дяволските внушения.

Нека днес, когато си припомним заветните молитвени думи на Спасителя за единството, да не ги оставяме да минат край нас, а да ги запазим в сърцата си. Нека си дадем сметка, че разединението погубва и душите, и Църквата, и отечеството ни. И да направим всичко, което е по силите ни, за да преодолеем разногласията, да забравим ежбите и отново да бъдем “едно стадо и един Пастир” (Йоан 10:16).

Защото един е Господ, един е Христос и една е Църквата Му.

11 юни 2000 *

* Произнесена по БНТ. – Б. ред.

ОБЛЕЧЕНИ СЪС СИЛА ОТГОРЕ (СВ. ПЕТДЕСЕТНИЦА)

Днес, осмата неделя след Великден, е големият християнски празник св. Петдесетница. На този ден Светият Дух слязъл над апостолите и над онези, които били събрани с тях в една йерусалимска горница (Деян. 2:1-4). Приемането на Светия Дух преобразило апостолите, изпълнило ги със сила, вдъхновение и чудни дарби. На този ден св. апостол Петър произнесъл пламенно слово, което завладяло многолюдното множество и извикало сълзи на покаяние. Три хиляди души се кръстили в името на Иисуса Христа и се присъединили към апостолите. Затова днешният ден се празнува като *рожден ден на светата Църква*. Родена днес и приела Светия Дух, Църквата го притежава и носи в пълнота и съвършенство и го дарява на всички вярващи.

И ние, днешните християни, сме членове на същата тази Христова Църква. Приобщени към нея чрез тайнството Кръщение, и ние сме получили благодатта на Светия Дух чрез тайнството Миропомазване. Ние носим в душите си същия този Св. Дух, който слязъл над апостолите във вид на огнени езици; ние сме наследници и носители на същата традиция, която чрез Духа живее в Църквата и я пази и животвори през вековете.

Но добри жилища ли са нашите души за животворящия Божий дух? Добра почва ли са сърцата ни за даровете, получени от Него? Защото без нашето желание, без нашата дейтелност и съучастие тези дарове ще си останат само една добра *възможност*; само семена, посети, но не поникнали и не дали плодове.

Чрез Словото Божие ние имаме Христа до себе си; чрез светото Му Евангелие ние можем лично да общуваме с Него, а редовната ни молитва може да усили и направи досега ни със Спасителя още по-жив и осезаем.

Тогава?

Тогава нека отворим сърцата и душите си за Христа и за Божествените истини, които Той с такава любов и благост ни говори. За да станат тези истини наше достояние, наша същност и наш живот. Така – чрез тях – ние постепенно ще превърнем душите си в благодатна почва и среда, в която да се развият и разцъфтят дадените ни от Светия Дух дарове и заложби. Да разцъфтят и да дадат своите богати плодове.

Тогава и за нас ще настъпи светата ни Петдесетница и ние, като древните християни, ще се почувстваме облечени със сила отгоре.

18 юни 2000 *

* Произнесена по БНТ. – Б. ред.

СВЯТОСТ И СВОБОДА (НЕДЕЛЯ НА ВСИЧКИ СВЕТИИ)

Любовта се проявява по много начини, но най-убедителната ѝ изява можем да видим в *светостта*. Защото светостта по своята същност е дълбока и предана любов към Бога, проявена в мислите, желанията и делата; светостта е действена и жива любов и към хората и природата, тоест към цялото творение.

Но светостта е проява и на *свободата*. Всъщност всяко истински добро дело е дело на свободата. Човек, който е затворил сърцето си и е заключил съвестта си с ключалките на егоизма, не може да бъде свободен, нито пък чист и праведен. Светът облажава такива хора и ги смята за щастливи, тъй като те са придобили и се радват на много от земните блага. Но те не са свободни, защото живеят в затвора на ситите си сърца и не допускат никой да надникне в тях. Те всъщност са затворници и роби на своята себичност и честолюбие. Светът ги облажава, но те не са щастливи хора.

А ние, вярващите, наричаме блажени *светиите*. Точно тези, които светът смята за *ощетени странници и чудаци*, тъй като нямат голям дял в земните радости; тези, които са се усамотили и самоограничили до крайност и светът ги мисли едва ли не за затворници – точно тях ние облажаваме и смятаме за истински свободни.

Каква антитеза!

Но те наистина са свободни хора, защото делата им са чисти и безкористни; те наистина са блажени, именно защото са свободни. Те не правят дребни сметки, не угодничат и не са превърнали живота си в гонитба на временните земни радости; не робуват на страстите и желанията си и са отворили широко сърцата си за Бога и ближните. Те са свободни духове, изживяващи блажено свободата си в подчинение на освобождаващата воля Божия. Сами бедни и сиромаси, те раздават щедро от богатствата на своите сърца на всички, които ги потърсят.

Някои може би ще си помислят: целият свят е потънал в зло, жестокост и страдания – за каква святост можем да говорим, за каква чистота и праведност? Бих казал: точно поради това и можем, и *трябва*. Нещата не са нито толкова трудни, нито толкова безнадеждни. Защото *доброто живее във всекиго от нас*. Просто трябва да започнем да разчистваме душите си от лукавството и самолюбие, от хитруването и непочтеността. За да дадем възможност на това добро да поникне, да израсте и да даде своите плодове.

Точно това са сторили светците и праведниците. Нека техният житейски подвиг и старания бъдат пример и поощрение за всички нас.

За да направим живота си по-чист и ведър, по-спокоен и щастлив.

25 юни 2000 *

* Произнесена по БНТ. – Б. ред.

ЕДИНСТВЕНОТО БОГАТСТВО (НЕДЕЛЯ НА ВСИЧКИ БЪЛГАРСКИ СВЕТИИ)

В България наскоро гостува д-р Михаел Бар-Зоар – историк с международна известност и автор на повече от тридесет книги. Роден в София, той емигрира заедно със семейството си в Израел през 1948 г. Понастоящем е преподавател в университета Емори, Атланта, и поделя времето си между САЩ и Израел.

У нас д-р Михаел Бар-Зоар гостува по повод издаването на български език на неговата книга “Извън хватката на Хитлер”, в която се разкрива историята на спасяването на българските евреи. Преди да излезе у нас, книгата е предизвикала голям интерес в САЩ, Канада и Израел.

Имах възможност да видя интервюто, което г-н Бар-Зоар даде по националната телевизия. Ерудиран, жив и сладкодумен, той каза много интересни неща. Изучавайки старателно фактите и документите по спасяването на петдесетте хиляди български евреи, той е искал да си отговори на въпроса кой точно ги е спасил – цар Борис III, Народното събрание, Църквата или интелигенцията. И стига до извода, че не може да се отговори с точност. Защото *всеки е дал своя принос* и се е получило едно общо успешно усилие на цялото общество. Той цитира и писмото на германския посланик в София Бекерле, който отчаяно пише на своето правителство в Берлин, че българите не знаят какво значи расизъм и изобщо не могат да разберат защо трябва да мразят евреите или пък други някои “нисши” според нацистите етноси.

Това неразбиране на расовата омраза, това дълбоко човешко съчувствие и състрадание, това смело застъпничество за гонените и беззащитните говорят повече от красноречиво за *голямата нравствена сила* на нашия народ.

Спомням си, че като семинарист бях силно впечатлен от разказа на нашия учител по благонравие за честността на хората от скандинавските страни – как там колите стоели незаклучени и никой не вземал нищо от тях; как забравени чанти и вещи можели да бъдат намерени от собствениците им дори след дни на мястото, където са оставени, и пр. По-късно един стар софиянец ми разказа почти същото, но не за Швеция или Норвегия, а за България през двайсетте и трийсетте години (на XX век – б. ред.). Той помнеше как млекарят слизал сутрин от Бояна и тръгвал по бул. “Тотлебен”. Влизал във всеки двор и наливал в оставения пред вратата съд мляко – литър или два според дадената от стопанката заявка. После тя си го прибирала; никой и не помислял да посегне на него. На края на месеца тя питала колко е сметката, млекарят ѝ казвал и тя плащала, без да се съмнява – както и млекарят не се съмнявал, че тя непременно ще си плати.

Спомням си и друго. Някога на село портите стояха отключени, докато хората работеха на полето, пък и да ги заключваха някои, всички знаеха къде стои ключът. Имаше и приказка: “Крадците ключалките не ги спират. Заклучва-

нето е за почитените хора – да знаят, че няма никой вкъщи.” Но крадци тогава почти нямаше.

Това са два примера, които достатъчно ясно и убедително говорят за качествата и добродетелите на нашия народ; два примера в голямото и малкото, във високата, висшата нравственост и в обикновените житейски отношения. Но защо ви ги давам именно сега, точно в този неделен ден? Защото днес, както повечето от вас знаят, е неделата на всички български светии и едва ли ще се намери друг ден в годината, в който да е по-уместно, пък и належащо, да поговорим за *българската святост и добродетелност*, за добротата и честността, за човечността и търпимостта, за трудолюбието и ученолюбието на нашия малък и многострадален народ. Това са добродетелите, които са го опазили през вековете, добродетелите, заради които Бог го е съхранил в бурните превратности на историята, както птица предпазва малките с крилете си от жестоките градушки. Това са добродетелите, които са били благодатната почва и среда, върху която са израсли и разцъфтели дивните цветя на българската святост – стотиците знайни и незнайни мъченици, светители и преподобни – тачени, почитани и обичани не само в България, но и в целия християнски свят. Тук е задължително да споменем светите Седмочисленици – братята Кирил и Методий и техните ученици Климент, Наум, Сава, Горазд и Ангеларий, рилския пустинник и чудотворец преподобни Йоан, преп. Теодосий Търновски, преподобните Гавриил Лесновски, Прохор Пшински и Йоаким Осоговски, св. Злата Мъгленска, преп. Петка-Параскева Нова, св. Михаил, митрополит Киевски, св. Киприан Киевски и Московски, преп. Паисий Хилендарски, св. Софроний Врачански и още стотици други.

Нека не се подценяваме! Наистина, ние имаме много недостатъци – самообругаването и завистта са между най-лошите от тях, - но дълбоко в народната душа като в позабравена и стара, ала яко вкопана в земята църква светят незагасващите свещи на *българските добродетели: дружелюбие, добронамереност, състрадателност, откритост, отзивчивост и жертвоготовност*. И нека не забравяме, че всички тези безценни качества на българския характер са моделирани и изградени през вековете от Христовата вяра, от светлата православна вяра. Благодарение на нея се е създал онзи кръговрат, онзи плодотворен духовен обмен, който е родил зрелите и благоуханни плодове на двете нива на духовността – в народната душа като здрава и чиста християнска нравственост и в сферата на висшата духовност – като плеяда светци и Божии угодници, озарили духовното небе на България с непомръкващата светлина на своите подвизи. И когато д-р Михаел Бар-Зоар се пита в търсенията си кой точно е спасил от кървавата баня не петдесет, петстотин или пет хиляди, а петдесет хиляди невинни хора, той стига до единствено правилния отговор, а именно – че те са спасени от *българския дух*. Но какво значи това, какво е български дух? Това е онази духовна атмосфера, онова излъчване, онзи аромат, онази смесица от добри чувства, мисли, пориви и настроения, които се раждат и извираят от българската душа, от непресторената човечност, от дълбоката християнска нравственост на нашия народ. Народ, който, макар и малък, макар и газен, поробван и затриван, намира сили и смелост да се изправи като Давид срещу Голиат и да защити и спаси от депортиране и смърт по-слабите и незащитните от него. И това той прави не със силата на оръжието, а със силата на своя *морал*.

Това наистина е поразително, това е възхитително, уникално и велико!

И мисля, че сега, когато сме поели по трудния път на възраждането, когато като блудни синове се опитваме да се завърнем в бащиния дом на вярата, до-

брото и истината, трябва по-често да си припомним това удивително дело. За да черпим от него сили и вдъхновение, упование и увереност.

В своето писмо-призив – писмо, което според д-р Бар-Зоар трябва да се изучава в училищата – депутатът и подпредседател на Народното събрание (Димитър Пешев – б. ред.), едно от главните действащи лица в тази уникална спасителна акция, пише, че България, като малка и бедна страна, няма други богатства освен едно – морала си. Своята честност, доброта и човечност. И че тя трябва да пази това единствено и безценно свое богатство като зеницата на очите си, защото ако го изгуби, ще загуби всичко.

Нека се вслушаме в този призив, да го помним, пазим и носим в сърцата си; да възпитаваме с него децата и внуците си, та да не гасне и в бъдеще светлината на българската добродетелност и святост и да не секва силата на българския дух. Защото тази светлина и сила, родени и възсияли в Христовата вяра, са спасили и запазили отечеството ни през вековете.

Те ще го пазят, спасяват и възраждат и занаят!

13 юни 1999 *

* Произнесена в храма “Света Троица”. – Б. ред.

НАШЕТО ДУХОВНО ОЗАРЕНИЕ (НЕДЕЛЯ НА ВСИЧКИ БЪЛГАРСКИ СВЕТИИ)

Днес, в неделята на всички български светии, бих искал да ви разкажа за духовния подвиг на един наш съвременник. В началото на шейсетте години в Семинарията в Черепиш дойде нов учител по физика и математика – г-н Шкутов. Скоро след това той стана монах под името отец Киприан. Беше едър и строен мъж с благородна осанка и се отнасяше извънредно топло и сърдечно с всички ученици. Живееше благочестиво, четеше непрекъснато Библията и с часове прекарваше в молитва.

След няколко години той заживя като *отшелник*. На една горска поляна, на три-четири километра от Черепишкия манастир, отец Киприан си направи голяма, добре изолирана палатка, в която пребъдваше и зиме, и лете. Отопляваше се и си готвеше супи от горски треви на един газов котлон. Семинаристите редовно го посещаваха и му носеха хляб. Те с удивление разказваха как птичките без страх ядели от ръцете му и как една мечка редовно минавала да я храни с хляб. Отец Киприан вече беше прочел Библията шест пъти и я четеше за седми път. Известността му растеше и при него започнаха да идват туристи от София и други краища на страната, а дори и от чужбина. Всяка събота и неделя от влака слизаха хора с раници, които питаха как най-лесно могат да го намерят. Особено често го посещаваха млади хора и студенти.

И имаше защо. Издигнал се в духовното пространство с *крилете на молитвата и богомислието*, той сякаш гледаше на света от птичи поглед и виждаше в него неща, за които ние, живеещите “долу”, не можехме и да предполагаме. Този жив отшелник, този истински праведен и свят човек можеше да даде съвет и успокоение на всеки. Светлината на Словото Божие, която беше

попила дълбоко в душата му, и чистотата на живота му просто струяха от него и изпълваха със спокойствие и ведрост всички, с които разговаряше. В средата на седемдесетте години отец Киприан показваше как действената и жива любов към Бога и ближните може да преобрази и извиси човека; как може да го очисти и освободи от отровите и тежестите на празния, лишен от духовна посока живот.

Естествено, това никак не се хареса на тогавашните власти. Те го обвиниха, че имал радиостанция и предавал сведения на чужди държави. Заплашваха го и го притесняваха по всякакъв начин; насила го пратиха в манастира „Седемте престола“, а когато той отново се усамоти в гората, не му простиха. Не се знае точно как и от какво е починал, но близките му твърдят, че е бил пребит от агенти на Държавна сигурност.

Отец Киприан, както и всички родни български светци, е искра от нашето *духовно озарение*. Светлината на техния живот и подвизи е нетленна и непръкваща. Оpozнавайки живота и делата им, нека приемем тази светлина и да я отразим в собствения си живот.

За да осветява пътя ни и да не губим вярната посока.

2 юли 2000 *

* Произнесена по БНТ. – Б. ред.

ХРИСТОВИ СВЕТИЛНИЦИ *

(IV НЕДЕЛЯ СЛЕД ПЕТДЕСЕТНИЦА)

Замисляли ли сте се някога, че топлината, която излъчват отоплителните уреди или горящите дърва и въглища, идва от слънцето? Същото бихме могли да кажем и за светлината. И електрическата крушка, и свещта, и газената лампа, и прожекторът – всички светят със слънчева светлина. Защото и дървата, и петролът, и каменните въглища, и газта нямаше да ги има, ако го нямаше слънцето. Запалени, горящи и светещи, те освобождават поетата и скрита в тях слънчева енергия. Всяка топлина и светлина, която сгрява и животвори земята, всъщност е слънчевата топлина и светлина.

Както физическият живот е невъзможен без слънцето, така и *духовният живот* на човека е невъзможен без светлината и топлината на *духовното слънце* – нашия *Господ Иисус Христос*. Христос е вечната и незалязваща духовна светлина, Той е изворът на всяко вдъхновение и творческа енергия. Под лъчите на Неговата благодат и сила се топят и чезнат мракът, злото и неправдата.

Христос е светлината на живота.

Но ето че Христос казва и за нас, Неговите последователи: “Вие сте светлината на света” (Мат. 5:14). Възможно ли е това? Ние, обикновените земни човечеци, обсебени от грижи и измъчвани от болести, боричкащи се безмилостно в преследване на своите дребни амбиции и цели, да бъдем светлина на света? Нали както слънцето е единственият източник на светлина във физическия свят и нищо под небето не свети със собствена светлина, така и *Христос е единствената духовна светлина* и никой от човеците не може да свети със своя светлина? Да, така е. Но ако не можем да светим със собствена светлина, ние можем *да отразяваме* Христовата светлина; можем да бъдем *Христови светилници* и да пръскаме около себе си светлината на евангелската правда. И точно това има предвид Спасителят, като казва: “Вие сте светлината на света.”

* Използвани са мисли от проповедта “Живи светилници” на иконом Симеон Цветков.
– Б. авт.

Колко смущават и задължават обаче тези Господни думи. Смущават, защото ако погледнем живота си критично и непредубедено, едва ли ще открием в него достатъчно чисти дела и светлина. А задължават, защото, бидейки християни и носейки Христовото име, трябва да носим и Неговата светлина в света. Трябва така да светим на хората около нас, та те, като видят добрите ни дела, да прославят нашия Отец Небесен (вж. Мат. 5:16). И ако днес в нашия живот е тъмно и мрачина покрива делата и дните ни, то е, защото ние сме лоши светилници. Душите, разумът и воите ни са замърсени и опушени от саждите на *всекидневната злоба* и ние не можем да отразяваме светлината, която Христос все така непрекъснато и изобилно излива над света.

Първите християни победиха езическия мрак със светлината на своя живот. В езическото море всеки християнин се познаваше отдалеч – по своите постъпки и обноски, с мислите и настроенията си, с онази мекота и естествена сърдечност и човещина, присъщи на хората, обикнали Бога и ближните си като себе си. Нека си припомним техния свят и чист живот и да го имаме за наш пример и образец. От нас не се искат нито такива подвизи, нито толкова жертви. Искане се да бъдем просто християни, човечеци и българи. За да свети светлината ни за всички и да станат повече слънчевите дни в живота ни.

12 юли 1997 *

* Произнесена в храма “Света Троица”. – Б. ред.

**“КАКТО СТЕ ПОВЯРВАЛИ, НЕКА ВИ БЪДЕ!”
(IV НЕДЕЛЯ СЛЕД ПЕТДЕСЕТНИЦА)**

Веднъж Иисус Христос влязъл в гр. Капернаум. Приближил се до Него един стотник и Го помолил да излекува болния му слуга, който страдал от парализа.

- Ще дойда и ще го излекувам – съгласил се Спасителят.

Но стотникът Го възпрял и казал:

- Господи, аз не съм достоен да влезеш под покрива ми; но кажи само дума и слугата ми ще оздравее...

Като чул това, Иисус се почудил и рекъл на вървящите подире Му:

- Истина ви казвам, нито в Израила намерих толкова голяма вяра...

После се обърнал към стотника и му рекъл:

- Иди си и както си повярвал, нека ти бъде.

И слугата на стотника оздравял в същия час (Мат. 8:5-13).

Това е евангелският разказ, който сте чули днес, ако сте били на неделната служба. В него ни е показана удивителната вяра на един римски военачалник. Забележете: на един римски стотник, на един езичник, а не на някой правоверен юдеин. Сам Спасителят се почудил на тази толкова *силна и безрезервна вяра* и я дал за пример на самомнителните и високомерни евреи.

А в тяхно лице – и на всички нас.

Защото каквито и знания да имаме за религията, колкото и задълбочено да познаваме и разбираме православните догмати, колкото и да сме наясно със същността и символиката на богослужението, ако нямаме искрена, безусловна и твърда вяра, тези знания няма да допринесат с нищо за спасението на душите ни.

Но само вярата достатъчно ли е? Ето как отговаря на този въпрос св. апостол Павел: “Да имам пророчески дар и да зная всички тайни, да имам пълно знание за всички неща и такава силна вяра, че да мога и планини да премествам – щом любов нямам, нищо не съм” (I Кор. 13:2). А св. апостол Яков пише: “Човек се оправдава с дела, а не само с вяра... Защото както тялото без дух е мъртво, тъй и вярата без дела е мъртва” (Як. 2:24,26). Оказва се, че вярата е тази, която осмисля и придава стойност на нашите религиозни познания, а *добрите дела*, мотивирани от любовта, стоплят и превръщат вярата ни в действена и жива сила, която спасява.

Стотникът е имал вярата в пълна мяра, имал е и любовта, изразена в трогателната му загриженост за състоянието на един от неговите роби. Затова Господ е откликнал с готовност на молбата му.

Изводът за нас е повече от ясен: да укрепваме и задълбочаваме вярата си, като я обосноваваме с повече знания, и да животворим и сгряваме тази вяра с дела на искрена любов.

Та и ние, като евангелския стотник, да чуем при необходимост Христовите думи: “Както сте повярвали, нека ви бъде!”

16 юли 2000 *

* Произнесена по БНТ. – Б. ред.

ГРЯХ И БОЛЕСТ (VI НЕДЕЛЯ СЛЕД ПЕТДЕСЕТНИЦА)

Ние се молим на Бога за много неща, но най-често от всичко се молим за здраве, като имаме предвид предимно или само телесното здраве. Здравето на тялото е в мислите, молитвите и пожеланията на всички; то е основна и висша ценност за огромна част от хората по земята.

В това, разбира се, няма нищо лошо. Телесното здраве е висш Божий дар и ние трябва да го ценим високо и да се грижим старателно за него. Лошото е, че забравяме душите си и твърде рядко се сещаме да се помолим Бог да ни дава освен телесно и *душевно* здраве. Забравяме, че душевното и телесното здраве са взаимно свързани и обусловени едно от друго; забравяме, че когато боледува душата, непременно заболява и тялото. И съвсем не е случайно, че в последните години в медицината все по-настойчиво се заговори за т.нар. психосоматични, тоест душевно-телесни, заболявания и все повече болести биват обявявани за такива.

За тясната връзка душа – тяло и грях – болест ни говори и днешното евангелско четиво.

Господ Иисус Христос пристигнал в гр. Капернаум. Донесли при Него един разслабен, тоест парализиран, положен на постелка. И носачите, и болният били изпълнени със силна вяра. Христос казал на разслабения: “Дерзай, чедо, прощават ти се греховете!” (срв. Марк 2:5). От тези думи на Спасителя става ясно, че именно греховете са причина за болестта му. Някои от книжниците, обаче, помислили в себе си: “Той богохулства! Кой може да прощава грехове освен един Бог?” (Марк 2:7). А Христос, прочитайки мислите им, рекъл: “Защо мислите лошо в сърцата си? Защото кое е по-лесно? Да кажа: прощават ти се греховете, или стани и ходи? Но да знаете, че Син Човечески има власт на земята да прощава грехове.” После се обърнал към разслабения и му казал: “Стани, вземи си постелката и върви у дома си.” Той така и сторил.

А народът, виждайки това, почудил се и прославил Бога, Който е дал такава власт на човеците (Марк 2:8-12).

Грехът поражда различни болести и предизвиква тежки физически и морални страдания. Затова, тежат ли на душата ни грехове, трябва да побързаме да я освободим от това бреме чрез *тайнството Изповед*. Особено подходящо в такъв случай е и *тайнството Елеосвещение* или *Маслосвет*. Ако си послужим с езика на лекарите, то е точно психосоматично тайнство, защото очисти душата от греховете, тоест освобождава я от недъзите и страданията ѝ и изцелява телесните болести. Затова св. ап. Яков съветва да се обърнем към свещениците и те да се помолят за нас, като ни помажат с елей в името Господне. “И молитвата, произлизаща от вярата – казва апостолът, - ще изцери болния, и Господ ще го вдигне; и ако грехове е сторил, ще му се простят. Изповядайте си... греховете и молете се..., за да се изцерите” (Як. 5:14-16).

Много и различни са болестите на душите ни: неверие, съмнение, самолюбие, алчност, завист, злоба, отчужденост от свято и възвишеното и още безброй други. Даваме ли си сметка, че тези душевни болести и недъзи разяждат и съсипват и физическото ни здраве и стават причина за много наши телесни болести? Нека не бъдем лекомислени и безгрижни! Да се стремим да водим *почтен и чист живот*; да се пазим от греховете като от отровни змии и да помним, че ако душите ни са чисти и светли, ако прогоним от тях тревогите и очис-

тим угризенията, ще имаме чрез Господа Исуса и душевно, и телесно здраве; ще заживеем в непрестанна радост и вярата, надеждата и любовта никога няма да напускат сърцата ни.

5 юли 1999 *

* Произнесена в храма “Света Троица”. – Б. ред.

ДУШЕВНО И ТЕЛЕСНО ЗДРАВЕ (VI НЕДЕЛЯ СЛЕД ПЕТДЕСЕТНИЦА)

През последните десетилетия в медицинските среди все по-популярна става идеята за психосоматичния характер на много от телесните болести. Както знаем, “психе” на гръцки значи душа, а “сома” – тяло. Психосоматичен ще рече душевно-телесен; с този термин се обозначава връзката между заболяванията на душата и болестите на тялото. Все по-убедително се налага мнението, че повечето от телесните болести са предизвикани от заболявания на душата; че когато душата страда и боледува, страда и боледува и тялото и обратно – когато душата е здрава, жизнена и бодра, такова е и тялото. Междувпрочем Църквата открай време е била наясно с тази толкова важна взаимозависимост и никога не е откъсвала телесното от душевното здраве, а винаги съвкупно се е молела и се моли за *“изцеление на душата и тялото”*.

Красноречив пример за казаното дотук е случката, която ни разказва днешното литургийно евангелие (Мат. 9:1-8). Когато при Христос донесли един парализиран, Спасителят, като видял вярата на носачите му, рекъл на болния: “Дерзай, чедо, прощават ти се греховете!” Гледайки в душата като в отворена книга, Христос веднага разбрал, че причина за парализата на тялото е тежкото греховно заболяване на душата. И както лекарят, преди да излекува една рана, първо внимателно я почиства, така и Христос, преди да излекува тялото, бърза да очисти и да облекчи душата от нейната греховност. Ние не знаем какво е тежало на съвестта на паралитика, но душата му явно много е страдала; той неистово се е нуждаел именно от прошка и облекчение и затова Спасителят най-напред простил, очистил греховете му. И тази *прошка-изцеление на душата* става *ключ за оздравяване и на тялото*. Напомняйки на книжниците, че Синът Човешки има власт на земята да прощава грехове, Христос казал на парализирания: “Стани, взemi си постелката и върви у дома си.”

И болният така и направил.

Оздравяла душата – оздравяло и тялото.

Често пъти ние сме спохождани от различни болести и неразположения. И бързаме при лекаря, пием лекарства, правим компреси. Не си и помисляме дори, че телесните ни оплаквания може би се коренят в душата, че там, в нея, е започнало заболяването, че нея първо трябва да изцелим. Като поговорим със свещеника и се помолим заедно, като се изповядаме и се причастим.

Но ние не постъпваме така. Защото не усещаме болестите на душата – поради закърняла съвест и поради това, че те се проявяват по-осезаемо и

болезнено в тялото. А и не си даваме сметка за *дълбоката връзка между душевното и телесното здраве*.

Нека, имайки предвид всичко казано дотук, да се погрижим за здравето на душите си поне толкова, колкото се грижим и за телесното си здраве. А това ще рече да живеем почтено, добронамерено и отзивчиво или, казано с две думи – *по християнски*. Така и душите ни ще бъдат ведри и чисти и телата ни – здрави и жизнени. И ще имаме здраво тяло чрез здрав дух.

30 юли 2000 *

* Произнесена по БНТ. – Б. ред.

БОЖИЕТО ЛОЗЕ И ЗЛИТЕ ЛОЗАРИ (XIII НЕДЕЛЯ СЛЕД ПЕТДЕСЕТНИЦА)

Притчата, която чухте днес при четенето на литургийното св. евангелие, се отличава от всички други Христови притчи. Тя не прилича на обикновена случка от ежедневието – разказаното в нея изглежда невероятно и измислено, тъй като е трудно да си представим, че може да има толкова зли и неблагодарни хора, които да извършат такива тежки и кървави престъпления. Но ако анализираме по-внимателно съдържанието ѝ, ще се убедим, че нито героите са измислени, нито драматизмът ѝ е преувеличен, нито поуците от нея – ненужни за нашето съвремие.

И тъй, един човек стопанин насадил лозе – повествува св. евангелист Матей, - оградил го с плет, изкопал в него млин, изградил кула и като го предал на лозарите, си отишъл. Когато дошло време за гроздобер, той изпратил слугите си при лозарите, за да получат част от плодовете, които му се полагали като собственик. Но лозарите хванали слугите, пребили ги, а някои от тях и убили. Стопанинът отново изпратил слуги, този път повече от първия, но лозарите и с тях сторили същото. Тогава той пратил при тях и сина си, като очаквал, че те ще се засрамят от него. А лозарите, като го видели, си рекли: този е наследникът – хайде да го убием и да присвоим наследството му. Уловили го, извели го извън лозето и го убили. “Като си дойде господарят на лозето, какво ще направи на тия лозари?” – запитал в заключение Христос. Отговорили Му: “Злодейците ще погуби зле, а лозето ще даде на други лозари, които ще му дават овреме плодовете” (Мат. 21:33-42).

При тълкуването на тази притча можем да открием *три смислови пласта*. *Първият*, най-близкият, представлява кратко изложение на *драматич-*

ната история на еврейския народ. На този народ именно Бог повери Своето царство, но юдеите и особено техните водачи се оказаха недостойни за тази висока чест и се отнесоха осъдително нехайно към Божиата повеля. За да им напомня задълженията, Бог непрекъснато им прашаше Своите пратеници – светите пророци, но как постъпваха юдеите с тях? Никой не бе приет или посрещнат радушно. Напротив – те бяха ругани, оскърбявани, гонени, пребивани и избивани. Мойсей веднъж едва не бе убит с камъни, както сторили по-късно с пророк Йеремия; Исая бил прерязан с трион; Йезекиил и Захария също били убити. А съдбата на последния Божий пророк св. Йоан Предтеча е известна на всички: той бил обезглавен по заповед на цар Ирод и главата му поднесена на блюдо на Саломия, дъщерята на Иродиада. Затова именно Спасителят се обръща към Йерусалим с горчивите думи: “Йерусалиме, Йерусалиме, който избиваш пророците и с камъни убиваш пратените при тебе!” (Мат. 23:37). А по-късно първомъченик св. архидякон Стефан се провиква към убийците си: “Кого от пророците не гониха бащите ви?” (Деян. 7:52).

Побързал ли Бог да въздаде на непокорните и злите? Не, колкото и учудващо да е това от човешка гледна точка. На мястото на убитите Той изпратил други, повече от първите. За да се потвърди отново истината, че колкото повече се умножава беззаконието, толкова повече средства за спасение изпраща Бог, толкова по-силно зове Той към покаяние. Докога? Докато се препълни и прелее чашата на Божието дълготърпение.

Най-сетне Бог изпраща Своя Единороден възлюбен Син. С това Иисус открито посочил Себе Си. Той има по-голямо право да изисква послушание от народа, отколкото всички други. Но и Неговото бреме е несравнимо по-тежко от това на предишните пророци. И какво направиха с Него? Иисус вижда предварително всичко пределно ясно. Той го прочита в погледите на някои от слушателите Си – те ще Го убият! Ще Го убият, за да се освободят завинаги от досадните за тях изисквания и предупреждения на Бога. Така Иисус предсказва и собствената Си съдба, и съдбата на Своя народ. Израил ще бъде отхвърлен и разпилян по целия свят и друг народ, който по-вярно ще се отнася към Божиите дарове, ще заеме неговото място. Този друг народ са *християните*. Новото Божие лозе е светата Христова Църква. Следователно новите лозари – това сме всички ние, членовете на Новозаветната Църква. И както от евреите се изисквало да принасят навреме плодовете, така и от нас се изисква същото. Още повече че нам са дадени многобройни благодатни средства и сили за принасяне на плодовете на светата вяра и благочестието.

Втория смислов пласт или втория план на притчата ние можем да видим в *нашите обществени задължения*. Освен Божието лозе на вярата Бог ни е дал и друго лозе за обработване – това е социалното поприще. Всеки от нас заема определено място в обществения живот и всеки има своите задължения. От държавниците се иска мъдро и далновидно да водят държавния кораб; от лекарите – да се грижат добросъвестно за здравето на хората; от учителите – да учат и възпитават подрастващите; от нас, свещениците – вярно да преподаваме – и с думи, и с дело – словото на Божиата истина. И всеки, каквото и да е неговото звание и място в обществото, е длъжен да бъде добър и старателен работник и да принася дължимия плод.

И накрая, тази притча можем да изтълкуваме, като я отнесем към *собствените си дарби и качества* – те са нашето лично “лозе”, което Бог ни е дал да обработваме и пазим и от което ние трябва да принасяме добри плодове. Ние трябва да се трудим непрекъснато, да развиваме заложибите и талантите си за на-

ша собствена полза, но непременно и в полза на обществото, в което живеем; за наша изгода, но непременно и за слава Божия. За всяка немара и леност, за всяка небрежност и безгрижие ще ни бъде потърсена сметка.

В тази притча Иисус Христос предсказва не само собствената Си съдба и участието на еврейския народ, но и съдбата на всеки народ, общество и личност, които неمارят за дадените им от Бога блага (но и задължения); не ги стопанисват, не ги развиват и увеличават, а ги съсипват и погубват. Всяка леност, всяка алчност, всеки опит за нечестно присвояване и хищно ползване се наказват. Не са ли красноречив пример за това комунистическите управници, които изгониха Божиите служители от “лозето” и искаха сами да се разпореждат с него – с невиджан ламтеж и пълно безгрижие за бъдещето? Отровиха земята, водата и въздуха, опустошиха и съсипаха всичко и печалните, трагичните последици от всички тези безумия се изсипаха като огън върху главите ни.

Нека внимателно и сериозно да вникнем в мислите и идеите на тази забележителна пророческа притча. Нека самокритично огледаме живота и лозето, което Бог ни е поверил да стопанисваме, да се храним и живеем от него, но и да Му принасяме – на Него, единствения Стопанин – навременни и добри плодове. И ако при този оглед, при тази равностойност установим, че не сме добри “лозари”, час по-скоро да поправим поведението си. Защото само ако бъдем старателни работници на Божието лозе, само ако принасяме очакваното от нас, ще постигнем така жадуваното от всички добруване.

Ще постигнем и нещо несравнимо по-голямо – собственото си *душевно спасение*.

6 септември 1998 *

* Произнесена в храма “Света Троица”. – Б. ред.

СВАТБЕНАТА ПРЕМЯНА (XIV НЕДЕЛЯ СЛЕД ПЕТДЕСЕТНИЦА)

Всички ние, като предани християни, приемаме с вяра истините на Христовото благовестие. То е смисълът на живота ни, неговите принципи са опорните точки в нашите лутания и сигурна надежда за бъдещето. Задавали ли сме си обаче въпроса коя е главната тема на Христовото благовестие, кой е *основният мотив* на Неговата проповед?

И църковните свети Отци, и съвременните учени-богослови са единодушни, че основното послание на нашия Господ Иисус Христос е *възвестяването на Божието царство*. Навсякъде Иисус говори за настоящата реалност на небесното Царство чрез това, което Той върши. Царството е *Божие действие в Божия свят* сега, но то също така е и бъдеща действителност, надежда за една съвършена реалност в бъдещето. В Царството, както се казва в Господнята молитва, Божието име е свято, а Божията воля се изпълнява на земята. Надеждите и потребностите на тялото и душата ще бъдат задоволени, греховете ще бъдат опростени, а вината и злото ще бъдат изтрети и премахнати.

Същността на Божието царство е разкрита най-добре в притчите. То е като нива за жътва, като голяма и богата трапеза, като бисер, като малко семе,

което расте; като квас, който заквасва цялото тесто. А в днешното св. литургийно евангелие небесното Царство е представено като сватбено празненство (Мат. 22:2-14).

Знаем, че на всяка сватба има радост, изобилие, веселие и доволство. И младоженците, и роднините им, и всички гости са преизпълнени от щастие. Така и в Божието царство е пълно и преизобилно с духовни блага и несекваща радост, с непрестанно доволство и вечно блаженство!

Естествено, на сватба се ходи пременен, човек облича най-хубавите си дрехи. Но на брачния пир от притчата един от сътрапезниците не бил облечен в сватбена премяна. Домакинът го забелязал и го запитал: “Приятелю, как влезе тук, като не си в сватбена премяна?” А той мълчал. Тогава домакинът заповядал да го изведат и накажат.

Господ и нас е поканил на “брачната трапеза”, поканил ни е в Своето небесно Царство чрез Своята Църква и нейните пастири, които са поставени от Светия Дух (Деян. 20:28).

Как откликваме? Как се отзоваваме на тази покана? Не сме ли подобни на първите поканени от притчата, които са изцяло погълнати от земни, незначителни и богопротивни неща и неразумно и безотговорно отхвърлят Божиата покана? Или пък приличаме на онзи небрежен сватбар, който сяда на трапезата с делничните си и зацапани дрехи? Нека бъдем максимално внимателни! Да се стремим да покорим своя ум на Христа, да надвием и обуздаем страстите и нечистите си помисли и пожелания и да смирим волята си. Това ще рече, по думите на св. ап. Павел, да съблечем вехтия човек и да се облечем в новия – според образа Христов.

Това значи да си облечем сватбената премяна.

Това е *истинският белег*, по който Божиата правда ще определи нашето място в благодатното Божие царство.

5 септември 1999 *

* Произнесена в храма “Света Троица”. – Б. ред.

СТЪЛБАТА НА ЛЮБОВТА (II НЕДЕЛЯ СЛЕД НЕДЕЛЯТА ПОДИР ВЪЗДВИЖЕНИЕ)

Една от първите истини на вярата, която ние, като православни християни, сме приели с умовете и сърцата си, е, че *Бог е Творец и Създател на вселената*, на всичко видимо и невидимо. Тази истина е формулирана в първия член от *Символа на вярата*, който ние слушаме на всяка св. литургия. Когато ни попитат, обаче, *защо* Бог е създал света, някои сякаш се затрудняват и не могат да отговорят смислено и убедително. А отговорът е много прост – *от любов*. От

любов Бог създаде света и вселената, от любов сътвори растителния и животинския свят в такова невъобразимо многообразие, от любов ни извика от небитие в битие и нас, човечите. Любовта е основен и единствен мотив и двигател в продължаващия и сега велик творчески процес на Триединния Бог.

Висш израз на Божията любов, обаче, това е Боговъплъщението. Господ Иисус Христос – второто Лице на Светата Троица, затова дойде на земята, затова се въплъти и стана човек – за да ни открие неизказаната Божия любов към нас, изгубилите пътя, обезсърчени и отчаяни човеци. Всяка дума на Христа, всяка Негова постъпка, всяко Негово изцеление и чудо са израз на тази любов. И унижението и страданията, които Спасителят безропотно понесе, и кръстните мъки и смъртта, и възкресението и възнесението Му са все израз на тази безмерна и всеобемаща Божествена любов. С живота Си на земята Христос ни показва как трябва да обичаме, а с кръстната Си смърт ни разкри предела, който може да достигне любовта – *саможертвата*.

Но дарявайки всички и всичко с любовта Си, Бог изисква от нас, които сме Негов образ и подобие, и ние да обичаме всички и всичко. Бог изисква от нас не любов обикновена, земна, човешка, т.е. само към тези, които са ни приятни, симпатични и полезни, но и към всички ония, с които не сме в добри отношения, които не ни обичат и дори са готови да ни причинят зло. Или, казано накратко, Бог изисква от нас, като Негови чеда, *да обичаме и враговете си*, така както Той обича еднакво и промишлява и за добрите, и за злите; и за праведниците, и за злодеите; и за хищниците, и за жертвите. И нищо друго не разкрива така ясно и ярко образа Божий в нас и не ни приближава така близо до Божието подобие, както старанието ни да обичаме и тези, които не ни обичат. Любовта към враговете е най-дълбоката, най-точната и вярна характеристика, която безпогрешно определя кои са *наистина* Христови ученици и кои само се смятат за такива; кои са истински християни и кои мними.

За нас, хората от края на XX век *, тази, а и много други Христови повели изглеждат парадоксални и непосилни. Повелята да обичаме враговете си и да правим добро на тези, които ни мразят, неслучайно се смята за *най-трудната заповед*. Но за първите християни, които са приемали Христовото благовестие като единствена, жива и спасителна истина, без която няма живот, съвсем не е било така. Веднъж чули Евангелието от апостолите, те веднага, безкомпромисно, твърдо и с дълбока преданост са го превръщали в ръководно начало на живота си и не са отстъпвали от него дори и пред лицето на смъртта. Те *наистина* са били кротки, милосърдни и любвеобилни, не са лъгали и крали, не са завиждали и ненавиждали, не са осъждали, прощавали са всичко от сърце и *всички са обичали*. Обичали са и враговете си. И точно тази тяхна невероятна любов и целият им висок морал и чист живот са удивлявали езичниците и мъчителите им и са ги покорявали, пречупвайки жестокосърдието и разсейвайки омрачението на душите им.

* Проповедта е изнесена през 1998 г. – Б. ред.

В по-късните векове, обаче, та и до днес, любовта в душите на хората, поради тяхната леност и нерадение, все повече е оскъднявала. От това отношенията им се изстивали, те са се отчуждавали, омразата се е умножавала и цялата природа започнала да линее. Защото когато човек няма любов в сърцето си, око-

ло него става студено и мрачно, а където е студено и мрачно, живот не може да има – нито духовен, нито материален. Така за двайсет века ние, хората, загърбвайки Господа и отдалечавайки се все повече от Него, опустошихме душите си, опустошихме и нашия дом – планетата Земя. Огромни, увеличаващи се ежегодно озонови дупки застрашават живота върху нея, а огромните празноти в нашия морал и нравственост позволяват на злото свободно да нахлува в душите ни, погубвайки и последните цветенца на доброто в тях.

Какво да правим? Можем ли да съживим любовта в душите си, а чрез нея да спасим и възродим всичко хубаво, чисто, светло, свежо и зелено край нас? *Можем*, разбира се. Но да говорим за любов към враговете си днес, струва ми се, изглежда нереалистично. Как да обичаме враговете си, като ние не обичаме ближните си, дори родителите, братята и сестрите си? Как да обичаме враговете си, като сме равнодушни и студени към повечето от хората около нас? Как да обичаме враговете си, когато в сърцата ни се спотайват завистта и злобата? Естествено, това не е възможно. Но ние можем да се *научим* на любов, можем и сме длъжни да възпитаваме това чувство в сърцата си. Изведнъж едва ли ще обикнем враговете си, но можем да направим нещо много по-лесно. Нека първо да се освободим от завистта и злобата, която тя поражда. Ако не можем да изпитаваме отведнъж симпатия и обич, поне да не завиждаме и мразим. Да не желаем злото никому, да прогоним завинаги отмъщението от живота си. Да спрем да гледаме на другите като на потенциални врагове, да не се държим студено и високомерно с тях и да не злословим по техен адрес. Това, разбира се, не е любов, но това е *първото стъпало* по стълбата на любовта, по която всеки от нас трябва да се опитва да се изкачи колкото се може по-високо. И трябва да се опитва цял живот.

Второто стъпало – това е да се освободим от безразличието и равнодушието. Да не оставаме безучастни към чуждите беди и неволи, а да ги приемаме като свои; да бъдем готови да услужим и помогнем на всички, които са изпаднали в затруднение, като не забравяме, че утре и ние можем да бъдем в тяхното положение и ще ни бъде много мъчно и болно, ако ни отминат с безразлично вдигане на рамене.

Третото стъпало – да се научим да обичаме ближните си, т.е. хората от нашето обкръжение. Да се стремим да не им причиняваме тревоги и неприятности, да бъдем добронамерени и дружелюбни; да не бъдем язвителни и хапливи, а сърдечни и внимателни, да се отнасяме със симпатия към тях въпреки някои техни явни и може би твърде неприятни недостатъци.

Ако успеем да изкачим тези първи три стъпала, а вярвам, че това е по силите на всеки един от нас, ще останем удивени от *промяната*, която ще настъпи в живота ни. Той ще стане по-лек, по-ведър и радостен и ще заприлича на стая с широко отворени врати и прозорци, в която е нахлул свеж и ароматен въздух, светлина и топлина. Защото каквото излъчваме към другите като мисъл, думи и действия, това – по закона на ехото – се връща при нас. Или, ако перифразираме Спасителя, както постъпваме с другите, така и те ще постъпват с нас (Лука 6:31).

Следващото, *четвърто стъпало* – това е да се научим да обичаме не само ближните си, но и чуждите и непознати нам хора. Да ги приемаме със симпатия и доверие и да се отнасяме с тях като с наши близки и приятели. Да престанем изобщо да делим хората на свои и чужди. Може някои да не ни допадат особено, но не трябва да забравяме, че те са наши братя в Бога и че непременно притежават качества, които заслужават признание и уважение.

Изкачването на *петото стъпало* е най-трудно, но ако успеем да стъпим на него, ние вече ще навлезем в полето на *истинската християнска нравственост*. Това значи в кръга на нашите добри чувства освен близките и приятелите, освен чуждите и непознати нам хора да включим и тези, за които знаем, че не ни харесват и обичат, които са злонамерени към нас и ни клеветят, които са ни причинявали зло или са готови да го сторят. Нека положим усилия да бъдем добронамерени и към тях, както към всички останали – ако сме изкачили търпеливо първите четири стъпала, това няма да ни бъде толкова трудно. Нека се опитаме да пренесем благоразположението си и към тези, които нямат такова към нас. Ако някой ни е сторил зло, да не търсим случай да отмъстим, “да си го върнем” – ненавистта не се премахва с ненавист. Ако отвръщаме на злото със зло, ще погубим сами себе си. Нека простим, каквото има да прощаваме – само така ще се поставим *над* злото и то вече няма да бъде психологическа бариера за установяване на добри отношения. Разбира се, това никак не е лесно, но това е *единственият* начин да спрем неудържимото нарастване на озлоблението, което заплашва да залее света. И пак ще кажа – трудно е, но Бог знае какво иска от нас и защо го иска. Той никога няма да ни постави неизпълними задачи и е готов да помогне на всички, които искрено пожелаят да ги изпълнят. И колко тъжно е, наистина, че ние не съзнаваме, че любовта към враговете не е заповед само за избрани, че не е само красиво пожелание, а *необходимост* и *повеля*, която *всички* трябва да изпълним. Не я ли изпълним, ще погинем – и физически, удавени в злобата си, и духовно, погубвайки душите си.

Нека да се постареем да изпълним и тази най-трудна Христова повеля. Естествено, това няма да стане нито лесно, нито бързо. Но ако сме търпеливи и настойчиви и искрено пожелаем да го направим, ние ще започнем да се изкачваме, макар и бавно, стъпало по стъпало, по *стълбата на любовта*. И колкото по-високо се издигаме по нея, толкова по-голям ще става обхватът на нашите добри чувства, на нашата топлина и сърдечност, на нашата любов. За да стигнат края и до тези, които не ни обичат, които ни мислят злото и ни ненавиждат. И тъй като чувствата ни ще бъдат искрени, а топлотата ни ще идва направо от сърцето, тя непременно ще стопи и обезсили ненавистта и антипатията на мнозина.

Христос ни учи да постъпваме с другите така, както искаме и те да постъпват с нас. А ние искаме да бъдем *обичани*, нали? Тогава, *нека обичаме всички*, дори и враговете си, да правим добро и да даваме назаем, без да очакваме нищо. И ще ни бъде наградата голяма, и ще бъдем синове на Всевишния (Лука 6:34-35).

4 октомври 1998 *

* Произнесена в храма “Света Троица”. – Б. ред.

СЕЯЧИ НА ДОБРО И СЕЯЧИ НА ЗЛО
(IV НЕДЕЛЯ СЛЕД НЕДЕЛЯ ПОДИР ВЪЗДВИЖЕНИЕ)

Отиде си лятото. Улисани в грижи и подготовка за идващата зима, едва ли забелязваме красивата смяна на сезоните. А есента е най-пъстрият, най-пищният, най-богатият на багри и ухания сезон. Струва си да се поспрем и да се полюбуваме на новата премяна на дърветата – ярка, гиздава и многоцветна, но и малко тъжна и прощална. Ала тази тъга е някак мека и нежна, като при сбогуване с близък човек, за когото знаем, че отново ще се видим и пак ще бъдем заедно.

Наблюдавайки природата, ние не само храним душите си, като попиваме нейната хубост, но обогатяваме и разума си с нейната дълбока мъдрост и целесъобразност.

Като обикалял непрекъснато Палестина със Своите ученици, Христос несъмнено и много проникновено е наблюдавал живота на хората и характерната красота на местностите, през които е минавал. А тогавашните Юдея, Самария и Галилея, тоест днешна Палестина, не са били пусти, голи и безводни земи, а са били осеяни с плодородни нивя и лозя, със смокинови и маслинови градини и гори. Проповедите и притчите на Спасителя са изпъстрени с примери и сравнения от трудовия живот на хората, но и с възхищение от цветята, птиците, нивята и дърветата, от красотата на цялата природа.

Природата и човешкият труд безспорно са вдъхновили Господа Иисуса да каже и *притчата за сеяча*, която чухте на св. литургия и която е една от най-хубавите и проникновени Негови притчи (Лука 8:5-15). В нея Христос пределно пестеливо и точно обрисова четири типа, *четири категории хора* според отношението им към Словото Божие; разкрита е и причината, поради която Словото Божие понякога не принася плод.

Христос сам разтълкувал притчата на учениците Си. *Сеячът е Самият Той. Семето е Неговото благовестие* и цялото Слово Божие. А *почвата са човешките сърца*.

Понякога по време на служба (или когато венчавам или кръщавам) срещам безучастните погледи на някои от присъстващите, които явно съвсем случайно са попаднали в църква. Те остават недокоснати от молитвените слова, от песнопенията и дълбоката символика на обредните действия, от проповедта на свещеника. Сърцата им са като “път” – твърд и утъпкан. Семената на доброто и красивото падат върху тях, но изобщо не могат да поникнат – “дохожда дяволът и грабва семето”.

Други пък ще ме изчака след богослужението и развълнувано ще споделят с мен колко им е харесала литургията, хоровото пеене и изобщо атмосферата в храма; интересуват се кога са службите и обещават редовно да ги посещават. Минава време. Аз очаквам да ги видя в църквата, но така и не успявам. Първоначалното очарование е минало, интересът е избледнял, силните впечатления са забравени. Това са втората категория хора, колебливи и безволеви, чиито сърца са “каменисто място”. Там има малко пръст, доброто пониква, но поради недостатъчната влага бързо изсъхва. Всичко остава в областта на добрите намерения.

Третата категория, към която мисля, че принадлежим почти всички ние, са хора, които се заблуждават, че могат да служат и на Бога, и на Мамона. Ние, доколкото принадлежим към тях, сме приели Словото Божие и вярваме в него, но то не е станало наша житейска философия, не се е превърнало в “едно постоянно усещане за посока, което да ни напътства в житейския ни път, да ни дава отговор на всички въпроси и да решава всичките ни проблеми” (Свещ. Александър Шмеман, “От вода и дух”, С., 1997 г.). Евангелието е наша теория, но не

и практика; то е наша идея, но не и реалност, в която да разгръщаме и телесния, и духовния си живот. Защото Словото е паднало сред тръни, които задушават житните стръкове и те растат и изкласяват, но класовете им са празни – няма зърна на истинско благочестие, на истинска духовност и на истинска любов. А тези тръни и плевели са житейските грижи и неволи, с които всички ние се борим, но също така и съблазните и насладите, суетата и тщеславието.

Дотук говорихме за почвата. Но за да е добра жътвата, трябва да има и добър сеяч, и добро семе. В притчата Сам Бог е сеячът – възможно най-добрият. Словото Му пък е семето – ней-превъзходното. Но внимание! В живота има и лошо семе, и лоши сеячи! Тях винаги ги е имало, но в последно време те са особено дейни. Ако разгърнем страниците на повечето от ежедневниците, ще бъдем стъписани от стряскащите и ужасяващи писания за предстоящи бедствия, нещастия и провали; с всички сили тези сеячи на злото искат да ни внушат усещането за катастрофалност и неизбежна гибел. Използвайки лукаво и преувеличавайки наистина големите трудности в живота ни (породени впрочем от самите нас), те безсъвестно лъжат, дезинформират и манипулират. Не вярва сеят те, а подозрителност, недоверие и безбожие; не надежда – а униние, страх и безнадеждност; не любов – а завист, зложелателство и омраза. Тези сеячи на злото са хора разрушители, хора, които насъскват, плашат, хулят и разделят. Неслучайно социологът проф. Георги Фотев в едно свое интервю нарече дейността им *сатанинска*. Това е точното определение! И ние трябва да бъдем много внимателни и предпазливи! В никакъв случай не бива да допуснем тези семена на злото да поникнат в сърцата ни, защото те ще избуят като плевели и ще задушат и без това крехките стръкове на доброто и създанието. Позволим ли душите ни да буренясат в зло, апатия и безнадеждност, ще се погубим и като личности, и като народ.

Четвъртата категория хора, която Христос обрисова в притчата, са тези, чиито сърца са “добра почва”. В тази “добра почва” зърната на Словото Божие намират влага и топлина, растат и се развиват, и дават богати плодове – “едно тридесет, друго шейсет, а трето сто” (Марк 4:8). Нека работим старателно и постоянно, като търсим и творим доброто и чрез него да облагородяваме сърцата си. Да ги превръщаме постепенно в чиста от камъни и плевели мека почва, в която да растат и крепнат семената на Христовото благовестие. И в същото време – не по-малко старателно и грижливо (подчертавам това!) – да изхвърляме “на пътя” всички зърна на злото, които враговете на истината и светлината така настървено искат да посеят в нас. Та да бъде това лошо, дяволско семе безпощадно изкълвано от птиците на нашата критичност и на верността ни към Господа Иисуса.

Това е моето послание към вас и се надявам, че то ще намери добра почва в отзивчивите ви сърца и ще даде “плод стократен”

15 октомври 2000 *

* Произнесена в храма “Света Троица”. – Б. ред.

ВЪЗМЕЗДИЕТО (V НЕДЕЛЯ СЛЕД НЕДЕЛЯ ПОДИР ВЪЗДВИЖЕНИЕ)

Днес бих искал да започна проповедта си с разказ от моето детство. Тогава живеях на село и един от съседите ни беше обушар – скромн и тих човек, който обаче обичаше да си попейва. Той имаше две деца: голяма дъщеря и тригодишно момченце, към което беше силно привързан. Ала една лятна вечер камион блъсна момчето и то умря на място. Обушарят едва преживя тази загуба; затвори се и окончателно се пропи.

Минаха години. Аз вече бях студент в Духовната академия. Когато веднъж отидох на село за поредната ваканция, узнах, че обушарят е починал. Преди да умре, той често разговарял с баща ми и му доверил, че смъртта на синчето му, което така и не можа да прежали, е Божие наказание. Обушарят със сълзи на очи изповядал, че на младини е извършил много тежък грях. През 1945 г. той участвал в една зверска акция на комунистите в съседно село. Те арестували всички по-видни и заможни селяни, извели ги извън селото и като ги пребили, нахвърляли ги в една огромна яма. След това напълнили ямата със слама и я запалили. И тъй като хората вътре били все още живи, те започнали да се опитват да излязат някак си навън. Но около ямата обикалял един пъргав младеж с нож в ръка и блъскал обратно всеки, като режел пръстите и ръцете му.

Този младеж бил обушарят.

Той така си и умрял – с тревожната увереност, че го е настигнало *Божие възмездие*.

Божие възмездие или Божията отплата – колко често забравяме за нея. А забравяме, защото Бог е неизказано милостив и дълготърпелив. “Божие мелници бавно мелят” – казва народната поговорка. Бог все чака и чака да се разкаем и изповядаме, да направим някое и друго добро дело, за да заличим и изкупим поне донякъде греховете и престъпленията си; не бърза и не бърза да ни наказва, дава ни все нови и нови възможности. Той действа точно обратно на нас, човеците. Ние обикновено избухваме и начаса отвърщае на всеки, който се опита да ни засегне или уязви по някакъв начин. А Бог търпеливо чака и едва когато чашата на Неговото търпение започне да прелива, Той прибягва не до наказание, а само до напомняне. И напомня многократно и отново чака с години. И ако човек е докрай упорит в злото, чак тогава Бог изпраща или допуска в живота му нещо драматично, което да го разтърси и да отвори духовните му очи; което да събуди гласа на дълбоко *заспалата му съвест* и да го отрезви.

Понякога, за да накаже родителите, Бог наказва децата, а дори и внуците. Тук човешката ни реакция е спонтанна: какво са виновни малките невинни души за греховете на родителите си? Разбира се, не са виновни. А защо тогава страдат за чужди прегрешения?! Трудно ми е да отговоря, дори много трудно. Безспорно, страдащото дете е за родителя много по-тежко наказание, отколкото ако сам той понесеше същите страдания. А невинното дете? Може би Бог му изпраща тези предварителни страдания като предпазна мярка; може би чрез тях

Той прекършва нещо зло в душата на детето, което после би избуяло като тежък порок и би родило много горчиви плодове за самото него и за мнозина невинни. Трудно, непосилно и непрепоръчително е да се опитваме да надскочим ниския хоризонт на нашите човешки виждания и преценки и да се мъчим да се извисим и да надникнем в абсолютната Божия любов, премъдрост и справедливост. И не само трудно – то е невъзможно и опасно. Но трябва да знаем и да помним три неща.

Първо: когато наказанието или отплатата идват тук, на земята, те трябва да бъдат приемани като Божия милост. “Тук, Господи, тук, на земята, ме наказвай, а там, след смъртта, в съдния ден ми дарувай Твоята прошка!” – моли се един светец по този повод. И наистина, ние трябва да приемаме бедите, допуснати или пратени от Бога, единствено като опит на Всевишния да ни насочи по пътя на истинското щастие, тоест към Него; като лекарство, което, макар и горчиво, ще бъде спасителен лек за душите ни.

Не бива да завиждаме на нечестивците, че живеят безгрижно и щастливо (а така ли е наистина?) и тъй си отиват от този свят. Защото подобен живот и изход са знак, че Бог е отложил отплатата Си и ще им въздаде след смъртта им, когато няма да имат възможност за покаяние и поправка. Както е станало и с богаташа от днес прочетената евангелска притча (Лука 16:19-31 – б. ред.).

Второ: никога не бива да се опитваме да си присвояваме Божието право и сами да раздаваме отплата, да наказваме и да отмъщаваме. “Отмъщението е Мое и Аз ще отплатя!” – предупреждава ни изрично Бог (Втор. 32:35). А в Притчи Соломонови четем: “Не казвай: “Ще отвърна за злото”; остави на Господа и Той ще те запази” (20:22). Само Бог е Този, Който вижда всичко и знае всичко, и само той може да отсъди кому, какво, кога и как да въздаде. Трябва да се пазим и от най-малкото поддаване на жаждата за мъст, тъй като това е смъртен грях. А какво следва да правим? Да желаем от сърце не наказанието, а обръщането на такива хора и да се молим Бог да смекчи сърцата им.

И трето: не бива да смятаме, че всяко страдание или нещастие – особено чуждите – са непременно Божие наказание, и да се питаме какви ли грехове е сторил страдащият. Нещастията и бедите може да са просто изпитания (да си припомним преживяното от многострадалния Йов). От светоотеческата литература знаем, че понякога тежко и продължително са страдали и Божиите угодници.

Някои, слушайки притчата за богаташа и бедния Лазар, погрешно заключават, че богаташът е бил наказан поради своето богатство. Не за богатството си е бил наказан той, а за своето безсърдечие. Всеки ден богаташът минавал край Лазар и виждал неговата несрета, но нищо не направил, за да облекчи живота му; всеки ден “пирувал бляскаво” с приятели, но и през ум не му минавало, че може да заповяда на слугите си да приютят и нахранят страдащия сиромаш. Той навярно дори не го и забелязвал, както не обръщал внимание на уличните псета.

Но Божието възмездие постига всички – и добри, и зли. Нека помним, че както Бог е безкрайно милостив и любвеобилен, така е и абсолютно справедлив. Той всичко вижда, всичко знае и всичко помни. Той всекиму ще въздаде според делата му: за всяка добра или груба дума, за чаша вода или равнодушен поглед, за искрена помощ или престорено съчувствие. И помнейки това, да се молим на първо място Бог да ни дарува сили да обичаме, да съчувстваме и да прощаваме.

За да можем да се надяваме и ние на Божията обич, съчувствие и прошка в деня на страшното Негово въздаяние.

* Произнесена в храма "Света Троица". – Б. ред.

ЕДИНСТВЕНОТО ЛЕКАРСТВО (XIII НЕДЕЛЯ СЛЕД НЕДЕЛЯ ПОДИР ВЪЗДВИЖЕНИЕ)

Понякога при мен идват за изповед хора, които сякаш нямат чувство за грях. Стоят и мълчат, вдигат рамене и не могат (!) да си спомнят да са извършили нещо нередно и грешно. "Ами не лъжа, не крада, не изневерявам на мъжа/жена си, не хуля Бога..., но все пак, ако съм съгрешил(а) нещо, моля Бог да ми прости" – с това обикновено се изчерпва "изповедта" им. Учудващо е наистина едно такова състояние – вглеждат се уж внимателно в себе си и не могат да открият грехове.

Така ли е наистина? Едва ли. Това се дължи на две причини: недобро познаване на многобройните нюанси на греховната палитра и второ – на неспособността да видим и анализираме собствените си недостатъци. Що се отнася до другите хора, обаче, до нашите близки, там сме много по-вещи – без особени усилия можем да изброим поне десетина слабости и пороци. Вярно е, че отстрани нещата се виждат по-добре, но вярно е също, че вътре в душите си, в най-потайните им кътчета, можем да надникнем само ние (и Бог). Тогава защо не можем да видим стотиците си грехове, а лесно виждаме чуждите? Защото към себе си сме *снизходителни*, а към другите – *критични*, на себе си прощаваме, а на другите – не. Очилата на снизхождението многократно умаляват нещата – големите изглеждат малки, а малките не се забелязват изобщо; с такива очила ние се вглеждаме в себе си. А през диоптрите на безпощадната критичност, с които гледаме към другите, виждаме и най-дребните техни недостатъци, а средните и по-големите ни изглеждат чудовищно големи и възмутителни.

А би трябвало да бъде точно обратното. Истинските праведници с изкачването си по стълбата на нравственото съвършенство сякаш гледат на себе си с все по-силни "очила". Сякаш тяхната святост (извисеност) въоръжава духовното им зрение не с очила, а с мощни микроскопи и те, гледайки се през тях, непрекъснато изпитват едно болезнено чувство за несъвършенство и негодност. Затова те непрекъснато се молят, въздишат и проливат сълзи и оплакват своята нищета. И в същото време към другите са благи, добронамерени, разбиращи и прощаващи; посочват откровено недостатъците им, но със снизхождение и съчувствие, защото те, праведниците, най-добре знаят какво са изкушенията и колко трудна и непосилна е борбата с тях. А знаят, защото именно *се борят* с изкушенията; този, който бързо и без съпротива им се поддава, той не знае и колко трудна е тази борба. Защото никога не се е опитвал да я води.

Светостта не е липса на недостатъци и несъвършенства, а съзнанието, че притежаваме безброй такива, ясно осъзнаваме кои са те и непрекъснато и упорито воюваме с тях през целия си съзнателен живот. Бог ще ни съди и въздаде не за това, колко съвършени сме станали, тъй като това е невъзможно, а за това, какви усилия сме положили да видим и преодолеем недостатъците си и каква борба сме водили с тях, за да очистим душите и характерите си.

Разбира се, между нас има и такива, които виждат и знаят своите грехове и пороци, но живеят в мир с тях и се самооправдават с думите: е, не съм светец,

нищо човешко не ми е чуждо. Внимание! Изразът “не съм светец” е много опасен наркотик. Той приспива съвестта и притъпява нашата самокритичност. Човек заживява в един нравствен полуунес, очертанятията на доброто и злото започват да се размиват и смесват и той, като в някакво опиянение, великодушно си самопрощава все по-големи и тежки прегрешения. Съветът ми е: никога не вземайте и изобщо не се докосвайте до този наркотик: “не съм светец” или “нищо човешко не ми е чуждо”. Той е много приятен и с него се свиква твърде лесно, но лошото е, че погубва душата на човека.

Ала още по-опасна е нашата убеденост в собственото ни съвършенство. Да пази Бог от такава заблуда! На такива самомнителни люде човек дори дума не може да каже – те всичко приемат като проява на завист и зложелателство. А ако се осмелиш да им посочиш някоя грешка, рискуваш да им станеш враг зави-наги. Те са далеч от всякаква самокритичност и са неспособни да видят дори и един недостатък у себе си.

Не такъв е бил юдейският началник от днешния евангелски разказ (Лука 18:18-27). Въпреки че той спазвал Мойсеевия закон “(още) от младини”, чувствал, че не е достигнал нужното нравствено ниво, че има нещо, което го тегли надолу, което не му достига. Такъв бил и въпросът му към Спасителя: “Какво не ми достига?” Но когато Христос му разкрил диагнозата и посочил болестта на душата му, юдейският началник не пожелал да вземе единственото възможно лекарство и да се излекува. Той бил сърдечно привързан, пристрастен към имота и богатството си; те били причина за неговото заболяване. А за да се излекува болестта, трябва да се премахне нейният причинител. Затова и Христос му казал: “Иди, продай имота си... и ще имаш съкровище на небето...” (срв. Лука 18:22). Давайки си сметка, че не е по силите му да стори това, да откъсне сърцето си от богатството си, юдейският началник си отишъл натъжен.

А ние? Вълнуваме ли се ние от нравственото си състояние? Даваме ли си сметка за всички слабости, които проявяваме? Твърде често дяволът коварно ги маскира като достойнства и добродетели. А с тези недостатъци, които знаем, че притежаваме, борим ли се или ги приемаме като нещо естествено и безобидно, тъй като “не сме светци”? Моят призив към вас е внимателно и безпощадно критично (снизхождението си да оставим за другите) да огледаме душите си, характерите си, себе си; да побеседваме и с изповедника си, за да сме напълно наясно “какво не ни достига”. А като си изясним какво е то, веднага, още от днес, да започнем да се трудим, за да го придобием: било то смирение и кротост, било въздържаност в ядене, пиене или тютюнопушене, било целомъдрие, било добросърдечие и дружелюбие. За да можем, придобивайки го, да не си тръгнем с наведена глава, а да останем при Спасителя в Небесното Му царство.

28 ноември 1999 *

* Произнесена в храма “Света Троица”. – Б. ред.

(XIII НЕДЕЛЯ СЛЕД НЕДЕЛЯ ПОДИР ВЪЗДВИЖЕНИЕ)

Ако се опитаме да запишем мислите, които минават през главата ни в продължение само на един час, ние ще останем удивени от тяхното многообразие и разнопосочност. За какво ли не мисли човек? За работата и близките си, за дома и грижите около него, за времето и облеклото, за задълженията и развлеченията си, за миналото и бъдещето. Няма лица, събития, факти, предмети и явления от заобикалящия ни свят, над които нашите мисли да не кръжат като птици и за по-кратко или по-дълго време да не се спират на тях. И ако анализираме тези мисли, ще видим, че съзнанието ни е заето предимно със земни, суетни и греховни неща. Мислите ни твърде рядко политат и се издигат към въпросите за смисъла на човешкия живот и за живота след смъртта, за греха и възмездие, за изкуплението и спасението. Ние сме загрижени и мислим преди всичко за земното си битие и за телесното си здраве и осигуряване, а въпросите за душата и спасението, за Бога и Божието царство твърде често забравяме.

А това са въпроси от първостепенна важност, въпроси, които засягат не нашето временно земно битие, а нашия вечен живот, вечната ни участ след смъртта. И тези именно въпроси трябва като неугасващи светлини непрекъснато да светят в съзнанието ни и да насочват мислите, чувствата и делата ни в единствено правилната посока – към Бога и неговата истина.

В днешния евангелски откъс, който чухме на св. литургия, св. евангелист Лука (Лука 18:18-27; срв. Мат. 19:16-23 и Марк 10:17-27) ни разказва за един богат млад мъж, юдейски началник, който, макар и осигурен материално, не водел разгулен и празен живот като богатия земеделец от притчата (вж. Лука 12:16-21) или като богаташа от другата притча за бедния Лазар (вж. Лука 16:19-31), а знаел и помнел, че е смъртен и че след смъртта започва истинският живот на душата, който няма край. Очевидно той често мислел за този вечен живот, желал да го постигне и знаел, че това става с *добри дела*. Но какви точно и как трябва да ги върши – не знаел. Безспорно момъкът, както и много негови съвременници, бил неудовлетворен от предписанията на Мойсеевия закон и макар и да ги изпълнявал, душата му оставала жадна за нещо по-възвишено и съвършено. И той, воден от тази своя жажда, се запътил към единствения извор, където би могъл да я утоли. Намерил Спасителя, доближил се до Него, паднал на колене и Му задал въпроса, който толкова често го измъчвал: “Какво да сторя, за да наследя живот вечен?”

Ако сравним себе си с този богат и несъмнено изряден млад мъж, ще можем да направим твърде любопитни съпоставки. За разлика от него ние знаем какво трябва да сторим, за да наследим вечния и блажен живот, но по силата на духовните си интереси и грижата за душата той явно ни превъзхожда. Младецът ни превъзхожда и в делата – той стриктно спазвал Божиите заповеди, докато малцина от нас могат да се похвалят с такова прилежание. И неслучайно евангелист Марк отбелязва, че Иисус, като го погледнал, и го възлюбил – Иисус виждал и знаел, че пред Него стои един искрен, почтен и добър човек, който от сърце жадува за вечен живот.

Но това все пак не било достатъчно и момъкът поради тази именно причина дошъл при Спасителя. Затова Му задал и втория си въпрос: “*Какво още не ми достига?*”

Какво още не ми достига? – Ето *големия, първостепенния, най-важния въпрос*, който всеки от нас не ежедневно, а ежечасно трябва да си задава: “Какво

още не ми достига?” Всички ние - кой повече, кой по-малко - се стараем да спазваме предписанията на св. Църква: редовно посещаваме богослуженията, постим, изповядваме се, причастяваме се и пр. Но и всеки един от нас добре знае, предполагам, че това, което върши, *не е достатъчно*. Знаейки какво трябва да сторим и как да живеем, за да наследим вечен живот, ние трябва и да се запита-ме: вършим ли това, което иска от нас Христос? И ако имаме самочувствието да си отговорим положително, веднага трябва да си зададем и втория въпрос: какво още не ми достига? Това е въпросът, който ние, доволни някакси от постигнатото, от живота си и от това, което сме, забравяме да си задаваме, а, както казах и преди малко – трябва да си го задаваме непрекъснато.

Това, което не достигало на евангелския младеж, било *слабостта му към богатството* – той бил *сърдечно привързан, пристрастен към имота си*. И затова, когато Христос му казал какво трябва да направи, за да бъде съвършен – да раздаде имота си на сиромаси, за да има съкровище на небето, и да тръгне след Него, - момъкът се смутил. Той имал голямо богатство и *силно го обичал*. Христос поискал от него да изкачи и *последното стъпало* по стълбата на съвършенството, но богатият младеж не бил способен (или не бил готов) за такава жертва, за такова усилие. Той веднага си дал сметка, че не би могъл да направи тази последна – наистина най-трудна, но и най-важна – крачка.

Съкрушен, младежът навел глава и си отишъл.

Не се съмнявам, че всички разбираме постъпката му и никой не се опитва да го обвини в нещо, защото и ние бихме постъпили точно така. Нещо повече – ние всеки ден, дори всеки час се отдалечаваме от Спасителя, неспособни да изпълним едно или друго Негово искане, без да се натъжим ни най-малко.

А Христос изпратил момъка с поглед, огледал присъстващите и казал: “Колко мъчно богатите ще влязат в царството Божие!” И тъй като учениците се почудили на тези думи, Той уточнил: “Колко мъчно е ония, които *се надяват на богатството си*, да влязат в царството Божие.”

Но само за богатите ли става дума, само за тях ли се отнасят тези силни Христови слова? Естествено, не. Човек може и да е беден и съвсем скромно да живее, и пак да е обладан от мисълта и ламтежа за пари и имоти. Некапомним добре това: не само богатството може да ни попречи да влезем в царството Божие, а всичко, *което ни пленява и поробва*: жаждата за първенство и власт, плътските удоволствия и страсти, дребните наглед греховни навици и слабости. Не бива в никакъв случай да се самозалъгваме и самоуспокояваме с мисълта, че само една слабост или “малък” греховен навик, на фона на общо взето приличния ни и порядъчен живот, няма да ни погубят. Тъкмо обратното – те са за нас точно такава пречка по пътя към вечния живот, каквато била слабостта на евангелския младеж към богатството му. Никой не може да следва истински Господа и да влезе в Неговото царство, ако се опита да носи със себе си и своя явен или скрит грях. Той ще прилича на птица, която се мъчи да литне, но за краката ѝ е привързана голяма тежест – колкото и да размахва криле, тя няма да се откъсне от земята.

За разлика от богатия юдейски началник ние имаме и знаем цялото благовестие Христово. Нека се опитаме, стоейки в неговата светлина и вглеждайки се самокритично в себе си, сами да си отговорим на въпроса какво не ни достига. И ако не намерим все пак достатъчно ясен и пълен отговор, нека да коленичим пред Христа и да Го запитаем: “Какво, Господи Иисусе, не ни достига?” Той веднага ще ни отговори и Неговият глас ще бъде гласът на *нашата съвест*. И вслушвайки се в този глас, ние ще се озовем пред най-важния, съдбовния

момент: какво ще направим, след като го чуем? *Ще пожелаем ли* да се откажем от греховните си “богатства” и да тръгнем след Спасителя, или ще си останем при тях и ще се лишим от вечния живот? Пак ще повторя: ключовата фраза, която определя пресечната точка между гибелта и спасението, е тази – *ще пожелаем ли*? Защото ако искрено и от цялата си душа пожелаем да се освободим от греховните си тежести, Бог, дори и без да Го молим специално за това, ще ни помогне да го сторим. Но ако ние таим в сърцето си лъжливата надежда, че и с някоя друга “невинна” слабост можем да бъдем добри християни, ако нямаме сериозно и искрено желание да очистим душите си от всичко скверно, нечисто и греховно, то можем да бъдем сигурни, че царството Небесно ще бъде завинаги затворено за нас.

Затова нека редовно да се молим Бог да ни дава *добри желания*, да изпълва сърцата ни със силна и трайна любов към доброто; да ни дарува искрен и непрестанен стремеж да растем духовно, да множим и развиваме добрите си качества и да превъзмогваме и отхвърляме недостатъците си.

Желаем ли да се усъвършенстваме, копнеем ли за съвършенство, Бог, Който ни е дал това желание и този копнеж, ще ни помогне и да ги постигнем.

29 ноември 1998 *

* Произнесена в храма “Света Троица”. – Б. ред.

С ВЯРА И НЕЖНОСТ (НЕДЕЛЯ ПРЕД РОЖДЕСТВО)

Твърде интересен, съдържателен и поучителен е евангелският разказ, който чухме днес, в неделята пред Рождество Христово. В навечерието на този велик и лъчезарен празник, за който св. Църква ни подготвя повече от месец, едва ли би могло да се намери по-подходящо евангелско четиво.

В него се открояват две коренно различни части. Първата бихме могли да наречем *историческа*, тъй като в нея св. ев. Матей ни запознава с родословието на Иисус Христос по човечество (Мат. 1:1-17), а втората е *драматично-повестувателна и богооткровена*, тъй като от нея узнаваме, че заченатото в утробата на Пресвета Дева Мария е от Светия Дух и че Синът Божий идва от небето и се възплъщава, за да спаси човеците от греховете им (1:18-21).

Защо евангелистът изброява всички предци по плът на Господа Иисуса? Той прави това, за да убеди своите съвременници, християните евреи, че Иисус е потомък на Авраам и произлиза от Давидовия род, от който трябва да дойде очакваният Месия, и че Той именно е *изпълнението на пророчествата и на Бо-*

жието обещание. Освен това св. ев. Матей цели да ни разкрие, че Божият Син, Превечният Бог Слово, чрез Когото всичко е сътворено, е *Син Човечески*. Избояването на предците на Иисус Христос дава възможност на всеки човек да почувства Господа като свой близък, като свой роднина. Св. ев. Лука допълва това родословие, като стига чак до Адам, който пък е сътворен от Бога (Лука 3:23-38 – б. ред.). От което става ясно, че всички хора по света сме братя не само в преносен смисъл, че всички наистина сме деца на един *общ Отец*. Тази именно забравена истина дойде да възвести Синът Божий, Сам станал човек, наш брат по плът, та ние да станем синове Божии.

От втората част на евангелския разказ ние узнаваме за мъчителните съмнения, нахлули в душата на Йосиф, когато разбрал, че Дева Мария, за която бил сгоден, за да живее с нея не като съпруг, а като настойник и покровител, е непразна, тоест бременна. Шокиран и измъчен, той дори взел драматичното решение тайно да я напусне, но ангел Господен му разкрил великата и непостижима тайна на боговъплъщението и неговата цел – спасението на човечеството.

Разсъждавайки за съмненията и страданията на Йосиф, може би всеки от нас ще си припомни, че и той е имал или все още има подобни съмнения. Спомням си, че като ученици в Семинарията доста се вълнувахме от това, дали наистина светата Дева е заченала без мъж и възможно ли е то, останала ли е дева до смъртта си и пр. Сега, от разстоянието на времето, виждам колко детински, наивни и нелепи са били тези съмнения. Ако ние наистина вярваме в Бога като Творец на всичко видимо и невидимо, ако вярваме, че е сътворил необятната вселена от нищо, то съвсем естествено и логично е да приемем, че щом Той, абсолютната Премъдрост, е избрал този начин за въплъщението на Своя Син, значи той именно е *най-подходящият* и възможно *най-приемлив* за нас, човечите. А думите на ангела към Йосиф трябва да отнесем и към себе си, те са казани за всички нас. Нека да ги приемем с безрезервна вяра и да ги пазим дълбоко в душите си, защото това са думи на Господа Бога. А знаем, че Неговата правда е вечна и Неговото слово е истина.

Само след няколко дни земята ще бъде окъпана от радостната светлина на Витлеемската звезда. Тази звезда показва и освети пътя на източните мъдреци, които дойдоха да се поклонят и донесоха скъпи дарове на малкия Иисус. Нека и ние се приближим с тях до скромната ясла и се поклоним на Божествения Младенец. Нека да Го дарим с чистотата на сърцата си, с добри и искрени намерения, с красиви мисли и милосърдни дела. Нека приемем с нежност новороденото Отроче и да Му дадем подслон в душите си.

И тогава ще настъпи истинското Рождество.

Пожелавам на всички от сърце и душа весела Коледа и щастлива Нова година.

Бог да ви благослови!

20 декември 1998 *

* Произнесена по БНР. – Б. ред.

НАШЕТО НОВОРОЖДЕНИЕ *

(РОЖДЕСТВО ХРИСТОВО)

Колко дивно, тайнствено и величествено събитие е раждането на Господа Иисуса Христа! Словото доби плът, Невидимият стана видим, Божият Син стана син Човешки. И колко светлина и радост, милост и прошка, любов и ласка донесе Христовото Рождество на света!

“Бог е на земята, а човекът на небето; ангелите служат на човеците, а човеците са в общение с небесните сили; демоните бягат, смъртта е унищожена, раят е отворен, клетвата е снета, грехът е изчезнал, заблуждението е изгонено, истината е възтържествувала!” (Св. Йоан Златоуст). Изпълнени са Божиите обещания, дадени на хората чрез древните пророци: Божият Син слезе на земята, за да спаси човека от греха и да го върне в бащиния дом, в дома на богопослушанието, на доброто и щастието!

Но Рождество Христово не е само празник. То е събитие, то е *неспирен процес*, който непрекъснато се осъществява в личния живот на вярващите и в историята на цялото човечество. Христос се ражда в душите ни и ги просветлява; ражда се в мислите ни и ги преражда; ражда се в сърцата ни и ги изпълва с любов; ражда се в съвестта ни, за да бъде тя чиста и ясновидна; ражда се в личната ни съдба и в съдбата на всички хора, за да бъде тя истински честита. Защото Христос победоносно шества в двехилядолетната история на човечеството като възплъщение на Любовта, като Спасител и Изкупител на света.

* По Кирил, патриарх Български. – Б. авт.

А Спасител винаги ще ни е нужен. Всякога и сега, и до края на света човечеството ще жадува за проповедите на Божия Син. Защото само то, Христовото слово, попадне ли в браздите на сърцето, е способно да го възроди. А *възроденото сърце* отразява своята светлина в живота като доброта и нежност. Само Христовото слово може да озари човешката душа с нови образи и вдъхновения, които тя да излее в творчески дела на обич и любов. Словото Христово възражда и преобразява живота във всичките му измерения – и временни, и пространствени, и във всичките му проявления – и духовни, и материални. Защото само то създава тъй нужното единство в живота, като подчинява многообразието му на едно висше, жизнено и съзидателно начало.

Божият Син дойде в света тъй, както беше предречен. Родил Го Пречиста Дева, осенена от Дух Светий. Родил се в пещерата на витлеемските пастири, за да бъде в пълно смирение пред човеците от първия Свой ден на земята. Чудно и необикновено бе и всичко, което яви на света раждането Му: и *светлата звезда*, която изгря в оная тайнствена нощ, и *ангелският хор*, който известил на пастири-

те чудното събитие, и *поклонението на мъдреците от Изток*, разгадали вещанието на древните писания и тръгнали след новата звезда.

Не са ли всички тези събития, станали в свещената нощ на Богораждането, за нас, вярващите, жива, осезаема и вълнуваща реалност? Не виждаме ли с духовния си взор и ние ярката звезда, повела към Давидовия град мъдреците? Не отеква ли и в нашите души пеенето на ангелите, възнасящи слава на Бога, мир на земята и добра, блага воля между човеците? Не туптят ли сърцата ни заедно със сърцата на витлеемските овчари, дошли да се поклонят с трепет и почуда на Божествения Младенец? Не преливат ли душите ни от щастието, произпълнило душата на Божията Майка, съзерцаваща личицето на чудната си Рожба?

Да! Велика и всепроникваща е радостта на този празник и няма човек на света, който да остане недокоснат от неговото лъчезарие. Радва се Божията Църква! Радва се небето! Радва се земята! Радва се всеки човек! Радва се цялата вселена! И тази радост блика с несекваща сила както от дълбоката, неоспорима и вечна реалност на събитието, така и от огромното му значение за човечеството и света.

Да се радваме, прочее, и ние с радостта на Църквата, с радостта на небето и земята! Да се радваме и да благодарим на Бога, задето ни е възлюбил и изпраща Чедото на любовта, Господа Иисуса Христа, за да ни спаси. И да отвърнем на тази любов както с радостта и възторга на нашите сърца, така и с чиста и всепредана любов към Бога и Божествения Младенец.

Но Сам Божият Син, Чистото раждане празнуваме днес, казва: “Ако някой Ме люби, ще спаси словото Ми” (Йоан 14:23). Няма друг начин да покажем Своята любов към Него, освен като изпълняваме заповедите Му. Така ние ще осъществим дълбокия смисъл на нашата празнична радост.

И тъй, нека следваме великото учение на Иисуса Христа, за да бъде истинска и действена любовта ни към Него и да не се отклоняваме от върховната цел на нашия просветен чрез евангелската вяра живот – спасението. Така не само ще посрещнем с радост раждането на Божия Син, но и ще Го приемем в себе си и ще Му поднесем като дар на вярата, на благодарността и любовта нашето послушание. И коленичили смирено пред Него, ние ще се възродим чрез Рождеството за нов живот и ще станем *нови човеци*. Така Христовото раждане ще бъде и наше *новорождение*, а днешният светъл празник ще бъде и наш рожден ден.

25 декември 1998 *

* Произнесена в храма “Света Троица”. – Б. ред.

Част втора ИСТИНИ НА БЛАГОЧЕСТИЕТО

ТАЗИ ТАЙНА Е ВЕЛИКА (ПОСЛАНИЕ НА СВ. АП. ПАВЕЛ ДО ЕФЕСЯНИ)

Посланието на св. апостол Павел до Ефесяни заема особено важно място между неговите послания, тъй като е необикновено богато по съдържание. В него са изложени почти всички истини на християнската вяра и нравственост и поради това повечето екзегети с право го наричат *“християнски катехизис”*. Други пък, заради дълбочината на мислите и възвишеността на идеите, изложени в текста, го сравняват с евангелието на св. Йоан Богослов.

В посланието си до Ефесяни апостол Павел разглежда следните *основни истини на вярата и нравствеността*: изкуплението и спасението на човешкия род, което Господ Иисус Христос извършил, като възвестил Своето учение за вярата и нравствеността и като принесъл Себе Си в жертва на кръста; Той е Глава на основаната от Него Църква, която е Негова пълнота и притежава всичко, дадено от Него за изкуплението и спасението на човеците; спасение човек може да получи чрез Божията благодат, като има не само вяра в Иисуса Христа, но и добри дела, добродетелен живот; Иисус Христос установил в основаната от Него Църква йерархия, която да се грижи за запазването на Неговото спасително учение и за извършване на установените от Него тайнства; човек трябва да се труди и да изкарва със собствените си ръце своята прехрана; християните трябва да постъпват като чеда на светлината, в доброта, правда и истина, разумно и мъдро, разпознавайки Божията воля; брачният живот на християните, осветен при тайнството Брак, е велика тайна – отношението между мъжа и жената в семейния живот е подобно на отношението между Иисус Христос и основаната от Него Църква.

За тема на днешната ни проповед бих искал да изберем учението на великия апостол за *брачния живот на християните*, за отношението между мъжа и жената в семейството. Още повече че някои думи и мисли в посланието смущават мнозина, а други направо ги смятат за безнадежно остарели и неприемливи. Така ли е наистина? Преди да отговорим на този въпрос, нека чуем съветите на апостола. “Вие, жените, покорявайте се на мъжете си като на Господа, защото мъжът е глава на жената, както и Христос е Глава на Църквата и Той е спасител на тялото. Но както Църквата се покорява на Христа, така и жените да се покоряват на мъжете си във всичко” (Еф. 5:22-24).

“Вие, жените, покорявайте се на мъжете си.” Ето първата дума, която “боде” слуха на съвременните жени. Как така – *да се покоряват*? Нали съпругата не е нито робиня, нито подчинена на мъжа си, та да му се покорява?

Ключът към разбирането на това място е в предходния пасаж на същата глава, където ап. Павел увещава християните да се изпълват с благодатните дарове на Св. Дух и да се “покоряват един другиму в страх Божий” (Еф. 5:21), тоест да се *вслушват* взаимно в своите добри желания, да се обичат помежду си, без да господаруват един над друг. Същите *хармонични отношения*, основани на *взаимната любов и зачитане*, изисква апостолът и между съпрузите.

В следващия стих св. ап. Павел нарича мъжа “глава на жената”, сиреч на семейството. И тук издигат второто възражение: защо въобще трябва да има глава, защо няма равенство? И защо това трябва да е мъжът?

Необходимостта от съществуването на глава произлиза от дълготрайността на брака – за християните той е истински само тогава, когато съпрузите гледат един на друг *sub specie aeternitatis* (от гледище на вечността). Когато те живеят в съгласие, не изниква нужда от водеща фигура. Но и в най-хармоничните семейства има моменти на истинско несъгласие. Как да постъпим в такъв случай? Има само две възможности: или съпрузите да се разделят, или единият от тях трябва да има *решаващ глас* – мъжът или жената трябва да има властта да определя семейната политика.

Св. ап. Павел дава този глас на мъжа. Защо именно на него? По ред психологически, физиологически, социологически, анатомични и пр. причини или, казано по-просто – “защото Бог тъй е благоволил”. Пък и има ли жена, с много редки изключения, която сериозно да иска да бъде глава на семейство? В огромното си мнозинство жените харесват и предпочитат силните и волеви мъже, които да ги *водят* и *закрилят*, които да им създават чувството за сигурност и могат да вземат бързи решения и да действат. Дори жени, които искат да бъдат глави на семействата си, не одобряват това положение, ако го видят в друго семейство. Защото има нещо неестествено във властването на съпругите над мъжете им, защото самите съпруги донякъде се срамуват от това и презират мъжете, които се оставят да бъдат командвани.

Но ние не бива да разглеждаме думите на апостола – както и всяко място от Свещ. Писание – извадени от контекста. Нека продължим нататък и да чуем какво изисква той от мъжете. “Вие, мъжете, обичайте жените си, както и Христос обикна Църквата и предаде Себе Си за нея, за да я освети, като я очисти с водната баня чрез словото; за да я представи на Себе Си славна Църква, която няма петно или порок, или нещо подобно, но да бъде свята и непорочна. Тъй са длъжни мъжете да обичат жените си, както обичат телата си; който обича жена си, себе си обича. Защото никой никога не е намрзил плътта си, а я храни и съгрява, както и Господ – Църквата, понеже ние сме членове на тялото Му – (плът) от плътта Му и (кост) от костите Му. “Затова ще остави човек баща си и майка си и ще се прилепи към жена си, и ще бъдат двамата една плът”. Тази тайна е велика; но аз говоря за Христа и за Църквата. Тъй и всеки един от вас така да обича жена си, *както обича себе си* (к.м.), а жената да се бои от мъжа си” (Еф. 5:25-33).

Оказва се, че апостолът, говорейки за покорството на жената и за главенството на мъжа в семейството, всъщност поставя в основата на съпругеските отношения не друго, а *любовта*. Той изисква от мъжете много повече – да обичат жените си, както обичат себе си и дори “както Христос обикна Църквата”, тоест да обичат жените си *самоотвержено*. А когато отношенията между

съпрузите са стоплени от такава силна и безрезервна любов, за покорството и страха просто не остава място, а подчинението се превръща в едно непрекъснато желание на съпрузите да се ощастливяват един друг. Явно св. ап. Павел има предвид *подчинение в любов и мир*, които отговарят на пълната взаимност.

Не бих искал да отменим без внимание и изрази “а жената да се бои от мъжа си”, който не е преведен достатъчно прецизно. Наистина глаголът *fobe,omai* означава “страхувам се”, “боя се”, но той означава и “почитам”, “благоговея”. Тук той е употребен именно с това значение – почитам. Така използва този глагол и древногръцкият философ Платон. “Ние сме длъжни – казва той – *fobei/sqai to sw/ma* (да уважаваме, да почитаме тялото).” И тъй като мъжът трябва, според ап. Павел, да обича самоотвержено жена си, жената пък трябва от своя страна да го уважава, да го почита, като придружава своето уважение с любов.

Св. апостол Павел нарича брачния живот на християните, осветен при тайнството Венчание (Брак), *велика тайна* и сравнява отношението между мъжа и жената в семейния им живот с отношението между Иисус Христос и основаната от Него Църква. Едва ли е възможен по-възвишен поглед върху съпругеството от този – бракът е представен като образ на мистичния съюз между Христос и Църквата.

Поради това именно за християните бракът е тайнство и в широкия смисъл на това понятие. Той е светилище, “малка църква”, единствена човешка общност, която предлага благодатна възможност за съвършено отношение и взаимно допълване между мъжа и жената.

22 март 1999 *

* Произнесена по БНТ. – Б. ред.

ПЪЛНОТА НА БОЖЕСТВОТО *

(ПОСЛАНИЕ НА СВ. АП. ПАВЕЛ ДО КОЛОСЯНИ)

“Павел, апостол на Иисуса Христа по воля Божия, и брат Тимотей – до светите и верни в Христа Иисуса в Колоса: благодат вам и мир от Бога, Отца нашего, и Господа Иисуса Христа... Желая да знаете в каква голяма борба съм заради вас и заради ония, които са в Лаодикия и в Йерапол, и заради всички, които не са ме видели лично, за да се утешат сърцата им, та, съединени с любов за всяко обогатяване със съвършено разбиране, да познаят тайната на Бога и Отца и на Христа, в Когото са скрити всички съкровища на премъдростта и на знанието. А това казвам, за да не би някой да ви прелъсти с примамливи думи; защото ако и да отсъствам телом, но духом съм с вас, като се радвам и виждам вашата уредба и вашата твърда вяра в Христа. Гледайте, братя, да ви не увлече някой с философия и с празна измама според човешкото предание, според стихийните световни, а не според Христа; понеже в Него телесно обитава всичката пълнота на Божеството, и вие сте пълни чрез Него, Който е глава на всяко началство и власт...” (Кол. 1:1-2; 2:1-4; 8-10).

Посланието да Колосияни има основополагащо значение за цялото християнско учение. В него св. ап. Павел ни дава може би най-пълното и задълбочено описание на *Божествеността на нашия Господ Иисус Христос*. Това той прави, за да се противопостави на едно опасно лъжеучение, което по-късно става известно в зрялата си форма като гностицизъм. Гностиците са се гордеели със своите знания (на гр. *gnw/sij*). Те са придавали особено значение на духовния свят за сметка на Христос и са твърдели, че притежават по-превъзходни знания от апостолите. Освен това те учили, че човек не може да бъде истински щастлив, ако не е въведен в тайните на техния култ.

Св. ап. Павел се противопоставя много умело на всички тези заблуди, като разкрива славата на Личността и делото на Господа Иисуса Христа. Освен това в посланието си той дава и редица ценни наставления за християнските взаимоотношения и християнския живот.

“Желая да знаете в каква голяма борба съм заради вас и заради ония, които са в Лаодикия и в Йерапол, и заради всички, които не са ме видели лично, за да се утешат сърцата им, та, съединени с любов за всяко обогатяване със съвършено разбиране, да познаят тайната на Бога и Отца и на Христа, в Когото са скрити всички съкровища на премъдростта и на знанието” (Кол. 2:1-3).

“... в Когото са скрити всички съкровища на премъдростта и на знанието!” – този стих съдържа много повече, отколкото ни изглежда на пръв поглед. Гностиците се хвалели, че притежават знания, които надминават всичко, което се намира на страниците на Божественото Откровение. Тяхната мъдрост била уж нещо като допълнение на Христос и на християнството. Колко е жив гностицизмът и днес! Нима са малко и днес хората, особено от научните и интелектуалните среди, които се отнасят пренебрежително и надменно към Евангелието и Библията и към религията изобщо. Те смятат, че познанията и уменията им в дадена област и научните им титли и звания са нещо много по-важно и значимо от Божественото Откровение. Други пък смятат, че Христовото учение е някакси недостатъчно и непълно или пък остаряло, та се опитват да го допълват и “осъвременяват” с вярвания и идеи от други религии и учения, напълно чужди и дори противоположни на християнството. А апостолът ни учи, че *цялото знание* се намира в Христос – Той е възплъщението на истината. Сам Спасителят казва за Себе Си: “Аз съм пътят и истината, и животът” (Йоан 14:6). Нищо, което е истинно, не може да бъде в противоречие с Неговите думи или с Неговите дела. Разбира се, става дума не за научни знания и истини, а за тези, които са “живата вода” на спасението и които водят към вечен живот – знания, без които човекът и светът биха загинали. В Христос вярващият има всичко необходимо за живота и благочестието.

“А това казвам, за да не би някой да ви прелъсти с примамливи думи; защото ако и да отсъствам телом, но духом съм с вас, като се радвам и виждам вашата уредба и вашата твърда вяра в Христа” (Кол. 2:4-5). След като цялата необходима за спасението ни истина и знание са в Христос, ние не трябва да се поддаваме на измамата на “убедителните” думи или съблазнителните обещания на лъжеучителите. Когато един човек не притежава истината, той се стреми да привлече последователи или чрез външни ефекти, или с примамливи обещания, или с настойчивост и агресивност. Не постъпват ли точно така и в наши дни сектантските лъжеучители, като “проповядват” по спирки и улици и звънят по

домовете? Затова именно ап. Павел предупреждава колосяни, а чрез тях – и всички нас.

“Гледайте, братя, да ви не увлече някой с философия и с празна измама според човешкото предание, според стихийте световни, а не според Христа; понеже в Него телесно обитава всичката пълнота на Божеството...” (Кол. 2:8-9). Колко актуални са и понастоящем тази думи на великия апостол, изречени преди две хиляди години! Коварството на лъжеучителите е в това, че те се стремят да ограбят от хората всичко истинско и ценно, без да им предложат нещо съществено в замяна. Както знаем, думата “философия” означава буквално “любов към мъдростта”, “любомъдрие”. Философията сама по себе си не е зло, но тя може да стане зло, ако хората започнат да търсят мъдрост *вън* от Христа и *срещу* Христа. Апостолът използва това понятие, за да изрази опитите на човека да открие чрез собствения си интелект и изследване онези неща, които могат да бъдат познати *само* чрез Божественото Откровение. Философията може да бъде зло и тогава, когато издига човешкия разум над Бога и се покланя повече на творението, отколкото на Твореца. Тя е характерна за някои съвременни мислители с техния прехвален интелектуализъм и рационализъм, с предвзетия им и отвличен хуманизъм. “Празната измама” пък се отнася до лъжливите и суетни учения на онези, които твърдят, че могат да предложат тайни истини само на избран кръг от хора, като масони, сциентолози и други подобни. Всъщност това е една голяма лъжа. Но те събират последователи, като подхранват любопитството и ласкаят суетността им, правейки ги членове на едно уж отбрано общество.

“Философията и празната измама”, които св. ап. Павел разобличава, са “според човешкото предание, според стихийте световни, а не според Христа”. Под “човешко предание” трябва да разбираме религиозните учения, които са били измислени от хора и които нямат основание в св. Библия. Апостолът сякаш казва: “Внимавайте някой да не развали вашата вяра чрез интелектуализъм или *празноглави недомислия*. Такива неща се основават на човешки представи за природата на света и пренебрегват Христа.”

Удивително е да се види как ап. Павел непрекъснато насочва читателите към Личността на Спасителя. Ето че той ни предлага един от най-възвишените и недвусмислени стихове в Библията, който говори за Божествеността на Господ Иисус: “Понеже в Него телесно обитава всичката пълнота на Божеството...” (Кол. 2:9). Обърнете внимание на съзнателното натрупване на доказателства за истината, че Христос е Бог. Най-напред този текст съдържа твърдение за Неговата Божественост; след това утвърждава, че тази Божественост е в “пълнота”; и накрая подчертава абсолютната цялост на Божествеността. Този стих е един добър отговор на всички съвременни форми на гностицизъм, които отричат Божествеността на Господ Иисус, като “Християнска наука”, “Свидетели на Йехова”, “Обединителна църква”, “Теософско общество” и др. Аргументът на апостола е ясен: ако в Личността на Христос има такава пълнота, защо да се увличаме и мамим по други учения, които Го обиждат или пренебрегват!

Св. ап. Павел иска вярващите да бъдат възможно най-близо до Христос, така че на тях да не им липсва нито един елемент от Неговата Божественост и от Неговите безкрайни, неизразими и неизмерими съкровища. За тях “Бог е пожелал да покаже какво богатство на слава има за езичниците в тази тайна, именно, че Христос, упованието на славата, е във вас” (Кол. 1:27). Истината за това, позната в действие, е най-сигурното и най-силно противосредство срещу рационалистическата гордост, надменната лъженаука, езическите култове и всички други видове на противопоставяне и фалшификация.

Навлизайки в това послание и размишлявайки върху неговите боговдъхновени мисли, ние неусетно изпълваме душите си с тяхната светлина и сила. Така те постепенно моделират живота ни и ни обогатяват както за този миг, така и за вечността.

4 април 1999 *

* Произнесена по БНТ. – Б. ред.

ЛЮБОВ, ЗАГРИЖЕНОСТ И ПРОШКА *

(ПОСЛАНИЕ НА СВ. АП. ПАВЕЛ ДО ФИЛИМОН)

Посланието на св. ап. Павел до Филимон е най-краткото и същевременно най-лично негово послание. В него апостолът се застъпва за избягалия роб Онисим и с всички средства се опитва да го защити пред господаря му Филимон. Това застъпничество е и поводът за написването му. Състоящо се само от една глава и наподобяващо по-скоро писмо, то извира направо от сърцето на апостола и покорява със своята искреност, тактичност и любов. Без да съдържа никакви основни истини на вярата, посланието е съвършена илюстрация на *учението за изкуплението*. Също както грешките и неуспехите на Онисим св. ап. Павел взема върху себе си, така и Господ Иисус Христос е взел и понесъл греховете на цялото човечество.

Главният получател на посланието е Филимон, а Апфия е неговата съпруга. Фактът, че то е адресирано отчасти и до нея, би трябвало да ни подсказва колко много възвисява християнството жените. И тук, както и в други свои послания, св. ап. Павел се докосва до темата за *робството*. Спокойно можем да кажем, че неговата отмяна в по-късните векове става възможна именно благодарение на идеите и принципите, залегнали в апостол Павловите послания и в целия Нов Завет.

-
- По: Макдоналд, Уилям. Коментар на Новия Завет. Т. III. С., 1997. – Б. авт.

“Благодаря на моя Бог винаги, кога те споменавам в молитвите си, понеже слушам за твоята любов и вяра, която имаш към Господа Иисуса и към всички светии, и моля, щото общността на твоята вяра с нашата да се покаже на дело в познание на всяко у вас добро в Христа Иисуса. Защото ние се много радваме и утешаваме поради твоята любов, брате, понеже чрез тебе се успокоиха сърцата на светиите” (Филим. 1:4-7).

Винаги, когато св. ап. Павел се моли за Филимон, той благодари на Бога за този свой благороден брат. Вярата на Филимон в Христа показва, че той има в себе си корена на небесния живот, а любовта му към всички вярващи братя – че има и плодовете на тази вяра. С тези думи апостолът сякаш иска да предупред-

ди Филимон, че той ще има специална възможност да засвидетелства силата на своята вяра, като покаже любов и към избягалия от него роб Онисим.

С думите “общността на твоята вяра с нашата да се покаже на дело” ап. Павел подчертава, че ние даваме израз на вярата си, не само като проповядваме Христа, но и като помагаме на изпадналите в беда, като утешаваме наскърбените, облекчаваме измъчените и дори като простим на един избягал роб.

Колко силно и актуално звучат за нас тези думи сега, когато в съседни нам страни стотици хиляди хора, прокудени от домовете си, живеят при нечовешки условия. Св. ап. Павел се моли великодушният живот на Филимон да накара мнозина да признаят, че всички негови добри дела идват от Господа Иисуса. Живот, който *на дело* изявява Божиата любов, има огромна сила и въздействие. И наистина – едно е да четеш за любовта, а съвсем друго – да я видиш въплътена в един човешки живот.

“Затова, макар че имам голямо в Христа дръзновение да ти заповядвам, каквото трябва, все пак от любов към тебе, моля те аз, какъвто съм старец Павел, а сега и окованик Иисус Христов, моля те за моето чедо Онисим, когото родих в оковите си: той някога беше непотребен за тебе, а сега е потребен тебе и мене и го пращам назад, а ти го приеми като мое сърце” (Филим. 1:8-12).

Сега св. ап. Павел стига до главната цел на посланието – той се застъпва за Онисим. Като апостол той би могъл да нареди на Филимон да приеме обратно провинилия се беглец и получателят на посланието, безспорно, би се подчинил. Но ап. Павел иска да спечели сърцето на Филимон, тъй като единствено подчинението, мотивирано *от любов*, би могло да направи поносимо положението на роба в този дом. Навярно, пишейки тези редове, апостолът си е спомнил Христовите думи: “Ако Ме любите, опазете Моите заповеди” (Йоан 14:15). И така, заради любовта ап. Павел предпочита да моли Филимон, вместо да му заповядва.

Едно от удивителните неща на християнския живот е да виждаш как Бог работи по различни чудни и невероятни начини, разкривайки Себе Си в необикновени съвпадения, които не могат да бъдат обяснени чрез случайно стечение на обстоятелствата или късмет. (Наистина, чудни и неизследими са Божиите пътища.) Най-напред св. ап. Павел обръща Филимон към Христа. След това бива арестуван и изпратен в Рим на разпит. По това време избягва робът на Филимон – Онисим, и също се отправя към Рим, където среща апостола и се изпълва с вяра в Христа. По този начин и господар, и роб биват покръстени чрез служението на един и същи проповедник, но на две различни места и при съвсем различни обстоятелства. Всичко това едва ли е случайност.

“Защото, може би, той заради това се отлъчи за малко време от тебе, за да го приемеш завинаги – не вече като роб, а по-горе от роб, като брат възлюбен ... И тъй, ако ме имаш за съучастник, приеми го като мене. Ако пък с нещо те е обидил или ти е длъжен, мини това на моя сметка. ...Да, брате, дано да получа от тебе в Господа, което прося; успокой сърцето ми в Господа” (Филим. 1:15-18; 20).

След бягството на Онисим Филимон безспорно е преживял момент на горчивина. Сега ап. Павел му дава да разбере, че Онисим е бил изгубен за семейството за известно време, за да го имат те завинаги. Това трябва да бъде и утеха за всички християни, когато изгубят вярващи роднини или приятели. Раздялата е само временна, докато срещата ще бъде вечна.

“Ако ме имаш за съучастник, приеми го като мене” (Филим. 1:17). Тези думи напомнят извънредно много за словата на Спасителя: “Който приема вас,

Мене приема; а който приема Мене, приема Тогова, Който Ме е пратил” (Мат. 10:40). Те също така ни напомнят, че Бог ни е приел в лицето на Своя Син и че ние сме Му толкова близки и скъпи, колкото и Христос.

“Ако пък с нещо те е обидил или ти е дължен, мини това на моя сметка” (Филим. 1:18). Този стих е илюстрация на учението за изкуплението. Когато дяволът започне да ни обвинява за сторените от нас грехове, за които сме се покаяли, нашият Господ Иисус Христос всъщност казва: “Мини това на Моя сметка.” Онисим е бил отделен от Филимон поради лошото си поведение. Чрез служението на ап. Павел пропадта и враждебността между тях е била премахната. Робът е бил примирен със своя господар. По същия начин и ние сме били отделени от Бога заради нашите грехове. Но чрез смъртта и възкресението на Христос причината за отчуждението е била премахната и сега ние, вярващите, сме примирени с Бога.

Накрая св. ап. Павел умолява Филимон да приеме Онисим великодушно, да му прости и да го върне на старата му служба. И то не като роб, а като брат в Христа.

Завършвайки посланието, апостолът едва ли си е давал сметка, че то ще надживее конкретния повод, по който е написано, и ще окаже силно влияние в живота на християните през следващите векове. Това послание е класически пример на любов и загриженост и днес е все така актуално, както и по времето на неговото написване.

23 май 1999 *

* Произнесена по БНТ. – Б. ред.

ПЛЕННИЦИ НА СВОБОДАТА (IV НЕДЕЛЯ СЛЕД ПЕТДЕСЕТНИЦА – РИМ. 6:18-23)

“Проповедниците на истинското благочестие и пресветлите звезди на Църквата да почетом с похвални песни: Петър – камъкът на вратата, и Павел – учителят на истината и довереник Христов! Защото те Божественото слово, което дарява плодonoсие на всички, посяха в сърцата на верните и молят Христа Бога да се спасят душите ни.”

С такива възторжени песни св. Църква възпява светите славни, всехвални и първовърховни апостоли Петър и Павел, чиято памет ще чествуваме само след два дена – на 29-и юни. Като възправя пред нас образите на тези удивителни мъже, които най-много са се потрудили в делото на благовестието, св. Църква иска от нас да се поучим от словата и живота им. Защото наистина всяка тяхна стъпка може да бъде пример за нас и всяка тяхна дума – *безценно откровение и поучение*. Днес, в четвъртата неделя след Петдесетница, ще разгледаме апостолското четиво, което е откъс от посланието на св. ап. Павел до Римляни.

“А като се освободихте от греха, станяхте роби на правдата. Говоря по човешки, поради плътската ваша немощ. Както предоставяхте членовете си да

бъдат роби на нечистотата и беззаконието за беззаконни дела, тъй и сега предоставете членовете си да бъдат роби на правдата за свети дела” (Рим. 6:18-19).

Езичниците, както и всички хора, които още не били дейни членове на Църквата, апостолът нарича *роби на греха*, тъй като те били потънали в едно робство, което ги правело най-злочести носители на зло, на тревоги и мъки в света. Това е истинското робство, начало и основа на всеки друг вид робство. Когато човек робува на греха, на страстите и похотите си, на егоизма и безсърдечието, на алчността и властолюбието, *целият живот* около него се превръща в жалка робия, в едно мрачно спускане по пътя към вечната смърт.

Робството на греха – това е робство в пълния, в *абсолютния* смисъл на думата; това е робуване на Сатаната-изкусител.

Ала правилното учение води и до правилно поведение, до праведен живот. Подчиняването на истината естествено води до освобождаване на вярващите от греха като техен господар. Те вече са станали, по думите на апостола, “*роби на правдата*”. Но робуването на правдата всъщност не е робство, а *истинска свобода* – свобода от греха, от злото, от лъжата и насилието. Да се освободим от греха и да приемем благодатната робия на правдата, ще рече да настроим *всички* свои мисли, чувства и постъпки в съзвучие с Христовата благодост, кротост и чистота.

“Говоря по човешки, поради плътската ваша немощ. Както предоставяхте членовете си да бъдат роби на нечистотата и беззаконието за беззаконни дела, тъй и сега предоставете членовете си да бъдат роби на правдата за свети дела” (Рим. 6:19).

Св. ап. Павел се стреми да изясни на древните християни с образен човешки език особеностите на християнската правда, на истинската евангелска праведност. “Когато вие в тъмното си и тревожно минало служехте на греха – иска да им каже той, - вашите членове: очи, уши, уста, ръце, нозе, бяха роби на нечистотата и вършеха беззаконни дела. Вие правехте тялото си с *всички* негови членове *робско* тяло. Бяхте похотливи, алчни и себелюбиви, ръцете и нозете ви се насочваха към блудства, кражби и убийства. Затова сега, като се отказвате от порочното си минало, използвайте същите тези ваши членове за чисти и добри дела, за помощ и утеха, за ласка и насърчителна усмивка.”

“Защото, докато бяхте роби на греха, бяхте свободни от правдата. А какъв плод имахте тогава? Такива дела, от които сега се срамувате, защото техният край е смърт” (Рим. 6:20-21).

Робството е отрицание на свободата. Този, който е роб на греха, е свободен от правдата; който пък е роб на правдата, е свободен от греха. Какво е всъщност *робуването на греха*? Това е постепенно придобитият навик да се греши: навик на очите да завиждат, да мамят и прелъстяват; навик на ушите да се вслушват само в лошите думи, в подлите и коварни приказки; навик на устата да клевети, да лъже и да хули; навик на ръцете все към чуждото да посягат и на нозете все пътищата на греха да търсят. Това е наистина едно тъжно и отчайващо състояние, защото краят на всичко това е смърт.

“Но сега, когато се освободихте от греха и станяхте роби Богу, вашият плод е светост, а краят – живот вечен. Защото платката, що дава грехът, е смърт, а дарът Божий е живот вечен в Христа Исуса, нашия Господ” (Рим. 6:22-23).

Тези, които престанат да робуват на греха, освободени от благодатта на Христовата жертва, се превръщат в роби на правдата или по-точно казано – в *служители на правдата*. Освободена от оковите на греха, душата полита свободно към светлината и пред нея се разгръщат необятните простори на доброто

и истината. Тя става пленница на Божията правда и това пленничество я прави все по-лека, все по-чиста и радостна, все по-свободна и щастлива.

Накрая апостолът обобщава темата чрез едно трикратно противопоставяне:

Двама господари – грехът и Бог.

Два пътя – възмездие за греха и благодатта.

Две последствия – смъртта и вечният живот.

Това е апостолското увещание към всички ни на този ден: ако сме робии на греха, да се освободим от него с благодатта на молитвата и тайнството Изповед, с благодатта на самата правда, която иде от Бога. От робии на греха да станем робии на правдата, верни и самоотвержени носители и вестители на царството Божие в света.

Същия призив Спасителят е изразил със следните топли думи: “Вземете Моето иго върху си и се поучете от Мене, понеже съм кротък и смирен по сърце, и ще намерите покой за душите си; защото игото Ми е благо и бремето Ми е леко” (Мат. 11:29-30).

30 май 1999 *

* Произнесена по БНТ. – Б. ред.

ИСТИНИ НА БЛАГОЧЕСТИЕТО *

(ПЪРВО ПОСЛАНИЕ НА СВ. АП. ПАВЕЛ ДО ТИМОТЕЙ)

“Павел, апостол Иисус Христов по повеление на Бога, нашия Спасител, и на Господа Иисуса Христа, нашата надежда – до Тимотея, истинско по вяра чедо: благодат, милост, мир от Бога, нашия Отец, и от Христа Иисуса, нашия Господ” (I Тим. 1:1-2).

Това са встъпителните думи на Първото послание на св. ап. Павел до неговия предан ученик Тимотей. Написано в периода между 64 и 66 г. вероятно в Гърция, посланието съдържа едно много важно откровение относно реда в Църквата и служението на жените и свещенослужителите; съвсем ясно е посочено и как трябва да живее истинският християнин. Темата на посланието е точно формулирана в трета глава, стихове 14 и 15: “Надявам се скоро да дойда при тебе; а това ти пиша за в случай, че се позабавя, да знаеш как трябва да постъпваш в Божия дом, който е църква на живия Бог, стълб и крепило на истината.”

В Църквата, заявява св. ап. Павел, има норми на поведение; и той пише на Тимотей, за да го запознае с тези норми.

“И тъй, желая мъжете да се молят на всяко място, като въздигат чисти ръце без гняв и съмнение...” (I Тим. 2:8).

В този пасаж апостолът насочва вниманието ни към обществената молитва, като подчертава, че тя трябва да бъде водена от мъжете – от дяконите, свещениците и епископите. Те пък от своя страна трябва да отговарят на три изисквания:

1. “Да въздигат чисти ръце” – тоест да водят свят и непорочен живот.

* По: Макдоналд, Уилям. Коментар на Новия Завет. Т. III. С., 1997.

2. Те не трябва да бъдат гневливи. Това показва колко неуместно би било да се моли за другите човек, който е избухлив и невъздържан, и

3. Молитвата трябва да се прави “без съмнение”. Това ще рече, че молещият се трябва да има *пълна вяра* в могъществото и готовността на Бога да отговаря на молитвите ни. Обобщавайки тези изисквания, можем да кажем, че молещият се клирик трябва да показва святост и чистота по отношение на себе си, любов и мир по отношение на другите и безрезервна вяра по отношение на Бога.

“Също така и жените, облечени прилично, със срамежливост и целомъдрие да се гиздят не се плетенки, ни със злато или с бисери, или драгоценни дрехи, а с добри дела, както прилича на жени, които се посвещават на благочестие” (I Тим. 2:9-10).

След като е обсъдил личните изисквания към мъжете, упълномощени да водят обществената молитва, св. ап. Павел дава няколко кратки, но изчерпателни наставления и към жените. Идвайки в храма на богослужение, те трябва да бъдат подходящо облечени. В Божия дом нямат място както скъпите и екстравагантни тоалети и украшения, така и замърсените и овехтели дрехи. В нашите църкви днес много често могат да се видят неподходящо или дори неприлично облечени хора със съвсем леко облекло. Това говори както за неуважение към светинята, така и за липсата на стил и благоприличие.

Говорейки за облеклото и външния вид на жените, апостолът насочва погледа ни и към техния вътрешен свят. Истинската красота е в *красотата и чистотата на душата* и към нея трябва да се стремят жените. “Всичко прекрасно зависи от душата – пише по този повод св. Йоан Златоуст. – Когато тя е чиста и радостна, рози цъфтят по бузите.”

“Жената да се учи в безмълвие и пълно покорство. На жена не позволявам да поучава, нито да господарува над мъж, но заповядвам да бъде в безмълвие. Защото по-напред биде създаден Адам, а после Ева; и не Адам биде прелъстен, а жената биде прелъстена и падна в престъпление; но ще се спаси чрез раждане (на) деца, ако пребъде във вяра, в любов и в светост с целомъдрие” (I Тим. 2:11-15).

Както в семейния живот св. апостол дава предимство на мъжа, така и в обществената молитва той му отрежда същата първенстваща роля. И това е съвсем разбираемо и с нищо не принизява жената. Напротив. Със своята естествена нежност и преданост, със способността си да вярва искрено и силно да обича тя е неоценима помощница и съработничка на мъжа при организирането на религиозния живот в енориите. Защото тя може да върши и върши много неща по-добре от мъжа. На други места в своите послания (II Тим. 3:15; Тит 2:4) св. ап. Павел възлага именно на жените да поучават *децата и девоичките*. Да, наистина Бог тъй е благоволил – мъжът и жената да си разпределят ролите в живота, да се допълват взаимно и всеки да тежи на своето място. Защото и разбитото съвременно семейство, и демографският срив, и много от бедите в нашия живот се дължат именно на това неестествено разместване на ролите на мъжа и жената. От това, че служението на жената е скрито в дома, не значи, че то е помаловажно от общественото служение. Тук е уместно да припомним поговорката: “Ръката, която люлее люлката, управлява света.”

“Който поучава инак и не върви по здравите думи на Господа нашего Иисуса Христа и по учението за благочестие, той е помрачен от гордост, нищо не знае и е болен за празни разисквания и словопрения, от които произлизат завист, разпри, хули, лукави подозрения, зловредни препирни между човечи, които имат развратен ум, лишени са от истината и мислят, че благочестието служи за печалба” (I Тим. 6:3-5).

Тук апостолът отново се докосва до темата за лъжеучителите, като прави кратък, но задълбочен анализ на раждането и същността на сектите. В основата на всички лъжеучения лежи *гордостта*, жаждата за първенство и нездравата, болнава склонност към *празни спорове за незначителни неща*. Св. ап. Павел прави и една много точна характеристика на лъжеучителите – те са хора с “помрачени от гордост” души, понякога дори душевно болни, с повърхностни знания и обладани от сребролюбие. Апостолът ни съветва да бягаме от такива и този израз трябва да разбираме и в буквален смисъл. Със същата настойчива заръка той завършва и посланието си:

“О, Тимотее! Пази онова, що ти е предадено, и се отвърщай от скверното празнодумство и от възраженията на лъжовната наука, с която, като се занимават, някои се отклониха от вярата. Благодатта да бъде с тебе. Амин” (I Тим. 6:20-21).

2 май 1998 *

* Произнесена по БНТ. – Б. ред.

Част трета **ХРИСТОВИ СВЕТИЛНИЦИ**

ЗОРНИЦА НА НЕЗАЛЯЗВАЩАТА СВЕТЛИНА **(РОЖДЕСТВО БОГОРОДИЧНО)**

На днешния ден светата Православна църква чества едно велико и радостно събитие, поставило началото на човешкото спасение – *раждането на Пресвета Дева Мария*.

В Свещ. Писание няма подробности за живота на *Божията Майка*, но преклонението и обичта към нея са толкова силни, искрени и дълбоки, че всичко, свързано с нейната личност, св. Църква ревниво е събрала и надеждно съхранила в своето Предание.

Родителите на св. Дева, Йоаким и Анна, били богати хора със знатен произход и водели благочестив и праведен живот. Едно нещо обаче не достигало, за да бъде пълно семейното им щастие – нямали деца. Знаем, че при евреите това се смятало за тежко Божие наказание и истинско безчестие. Затова съпрузите усърдно и непрестанно се молили Бог да им даде чедо, но годините минавали, а

те все още нямали рожба и пренебрежението и презрението на съгражданите им ставали все по-силни.

Веднъж, на един от големите празници, Йоаким искал да принесе жертва в Йерусалимския храм, но някой си Рувим го спрял и му казал: “Защо искаш да принесеш своите дарове на Бога? Ти не си достоен за това, понеже си бездетен!” От този неочакван и тежък упрек събраното през годините огорчение и мъка достигнали своя предел. Праведният мъж вече нямал сили да ги понася, излязъл насълзен от храма и без да се връща вкъщи, отишъл в пустинята и се отдал на строг 40-дневен пост, като не преставал да се моли предано Богу. В това време св. Анна, която била останала в Назарет, узнавайки за станалото, се почувствала съвсем самотна и изоставена – без рожба и без съпруг, сама с хорските упреци и чувство, че тя е виновна за сполетялото ги нещастие.

В такова тревожно състояние на духа Анна влязла веднъж в градината и, вдигайки молитвено очи към небето, видяла сред клоните на едно лаврово дърво гнездо с малки птиченца. Тази гледка още по-силно поразила нейното скърбящо сърце и тя изплакала: “Горко ми! На кого приличам аз? Всичко в природата ражда и отглежда, всички се утешават с рожби; само аз не познавам тая радост! ...Господи, погледни към мен и чуй молитвата ми! Роденото ще Ти го принесе в дар и чрез него да се благослови и прослави Твоето милосърдие!” И в този миг пред нея застанал ангел Божий и й казал: “Анна, Анна, Бог чу твоята молитва! Ти ще заченеш и ще родиш благословена дъщеря. Тя ще се нарича Мария и чрез нея ще се даде спасение на целия свят!” – “Жив е Господ, Бог мой!” – отвърнала св. Анна. – Ако имам дете, ще го дам да служи на Господа ден и нощ, като възхвалявам Неговото свято име през всичкия си живот!”

Скоро се завърнал вкъщи и св. Йоаким, на когото също се явил ангел Господен и ме благовестил прерадостната вест. Св. Йоаким занесъл богати дарове в Божия дом, като обдарил щедро и народа. Св. Анна родила измолената от Бога дъщеря и я нарекла с името Мария.

Векове наред светът очаквал *Девицата*, чието раждане предсказал св. Пророк Исайя. И, ето, тя най-сетне се родила! Като Зорница на незаходимата светлина, като врата, през която Царят на всичко влиза във вселената, като най-сладкия грозд, който източва питие на вечна радост за цялото измъчено и страдащо човечество. Ражда се Тя – Ходатайката на живота, Залогът за нашето спасение, Примирителката, чрез която непомилваният получава милост, а отхвърленият става възлюбен. “Ти – обръща се към Благодатната св. Йоан Дамаскин – си родена не за себе си! Ти ще живееш за Бога, чрез Чиято благодат си влязла в живота, за да послужиш за спасение на целия свят! Ти ще израснеш като райско дърво на живота при изворните води на Св. Дух и ще дадеш своя плод в предопределеното време!”

Нека и ние с *радост и надежда* да възхвалим Божията Майка с думите на вдъхновената църковна песен: “Твоето раждане, Богородице Дево, извести радост на цялата вселена, защото от Тебе изгря слънцето на правдата Христос – нашият Бог, Който унищожи проклятието, даде ни благословение, победи смъртта и ни дари живот вечен.”

7 септември 1996

СВЕТИ ИВАН РИЛСКИ

*“Подир моята смърт да не страдате
безутешно, защото няма да ви оставя,
а невидимо ще бъда с вас.”*

С тези думи великият български светец, преподобният наш отец св. Иван Рилски се сбогувал със своите ученици и им обещал, а чрез тях и на всички нас, че няма да изостави отечеството си и след своята смърт и стоейки пред престола на Всевишния, молитвено ще го закриля и пази. И, ето, вече повече от десет века той е *застъпник и покровител* на българския народ и многострадалната родна земя. Даваме ли си сметка, че единствено благодарение на неговата силна пред Бога молитва и на молитвите на десетките и стотици родни светии България, ранявана и разкъсвана, посичана и разпъвана, е побеждавала смъртта и е възкръсвала от гроба на робствата за нов живот? Който не вярва, нека докосне дупките от гвоздеите и сложи пръст в многобройните рани по снагата ѝ.

Но величието на дивния Рилски отшелник, тачен от целия православен свят, не се изчерпва само с неговото небесно молитвено застъпничество, колкото и благоносно да е то. “Св. Иван Рилски е образец на истинско духовно и църковно строителство. Той полага здрава основа на българската църковност, създавайки общежителното монашество в България, тоест тези свети обители, които са били не само убежище на люде, упътени чрез *духовен и иночески подвиг* към спасение, но и огнища на духовна просвета, на благочестие и светост. Това е голямото всепризнато обществено и народно значение на манастирите. А св. Иван Рилски създал своята велика лавра в Рилската пустиня, за да се съберат в нейните двори ревнители не само на благочестието и светостта, но и сеячи на вяра и просвета от всички краища на родната земя и така тази света обител се превърнала във висок и незагасващ фар на евангелска мъдрост и духовна култура, а в тежките времена на робството – и в хранителка на народния дух и българската идентичност” (Патриарх Кирил, “Път Господен”).

Рилският манастир, този величествен хилядолетен паметник и символ на България, ако си послужим с днешните понятия, е бил през вековете *духовна школа и училище*, семинария и университет, издателство и консерватория, научен институт и академия. Стотици монаси като трудолюбиви пчели са събирали зад стените му духовния нектар на добродетели и знания, за да може после с този благодатен мед да се наслади всяка душа, търсеца път към Бога и знанието. И цялата тази богоугодна и народополезна дейност е кипяла с благословията и под осенението на безсмъртния игумен на великата обител св. Иван Рилски, който бе разбрал нуждите на Българската църква и своя народ, разбрал бе необходимостта на времето, в което живее, разбрал бе и гласа на своето призвание и му се беше покорил с радост, защото е бил наясно, че това е Божият глас.

“Св. Иван Рилски – по думите на покойния български патриарх Кирил – е бил богат и пребогат с плодовете на Духа и с тях обдарил българския народ. Те са неговият завет към всички нас. Затова, ако сме истински негови почитатели, трябва достойно да ги почитаме, да приемем неговия завет и да не занемаряваме плодовете на Духа. Той ни остави завет да бъдем усърдни във вярата, да напредваме в благочестието, да копнеем за висотите на светостта, да се вглеждаме в кристално ясните потоци на духовната чистота, да търсим силата на доброто, да крепнем в могъществото на кротостта и смиренieto.

Товага ще бъдем истински почитатели на св. Пустинник и той ще бъде преподобен отец на нашите души и на народа ни.”

19 октомври 1996

СВЕТИ ВЕЛИКОМЪЧЕНИК ДИМИТЪР

Солунската Църква е основана от св. ап. Павел в 52 г., по време на неговото второ мисионерско пътешествие. Скоро солунските християни станали – както пише сам апостолът в първото си послание до тях – “образец за всички вярващи в Македония и Ахаия” (1:7). Но както знаем, в първите три века християните са били жестоко гонени от римската власт и затова мнозина криели вярата си и тайно се покланяли на Разпънатия Бог.

Такива тайни християни са били и родителите на св. великомъченик Димитър Солунски. Този велик и доблестен Христов страдалец е роден през втората половина на третия век. Баща му бил градоначалник на гр. Солун. В дома си имал скришна молилна, в която с благочестивата си съпруга, а по-късно и с единствения си син, идвали на домашно богослужение. Малкият Димитър жадно поглъщал истините на християнската вяра и от душа се привързал към Господа Иисуса. Родителите му го обучавали не само на думи, но и на дело: правели добрини на всички и от сърце помагали на ближните си.

Едва навършил пълнолетие, Димитър останал пълен сирак. Император Максимиан Херкул го повикал при себе си и останал поразен от красотата, интелигентността и благородството на младия мъж. Без да се колебае, императорът му възложил управлението на Солун и му заповядал да очисти града от християните и да убива всеки, който дръзне да изповяда името Христово.

Посрещнат с радост от своите съграждани, младият управител не само че не изпълнил заповедта на императора, но сам станал ревностен проповедник на истинската вяра, превръщайки се в нов апостол Павел.

Естествено, тази смела и пламенна благовестническа дейност не могла да остане скрита. За нея узнал и новият император Галерий Максимиан и когато през есента на 306 г. се връщал с войската си от поход, той се насочил към гр. Солун. Узнавайки за скорошното идване на императора и не хранейки никакви илюзии относно бъдещата си участ, св. Димитър дал половината от имота си на своя верен слуга Луп, другата половина раздал на бедните, а сам се отдал на пост и молитва, за да се подготви за близката мъченическа смърт.

При срещата си с императора св. Димитър смело изповядал вярата си в Господа Христа и бил хвърлен в тъмница. Подложен на нечувани мъчения, той не преставал да се моли и да прославя Бога. В същото време на градския стадион били устроени гладиаторски игри с участието на любимия императорски гладиатор Лий, който умъртвявал своите противници, предимно християни, като ги хвърлял отвисоко в яма върху острия на копия и те издъхвали в ужасни мъки. Един млад християнин на име Нестор се решил да излезе сам срещу гладиатора. Той отишъл в тъмницата при св. Димитър и взел благословията му. Светият мъченик му казал: “Ти ще победиш, но ще бъдеш мъчен.” Така и станало. Нестор победил гладиатора, като го хвърлил върху копията. Разгневен, Галерий заповя-

дал да прободат Нестор с копие, а като узнал, че св. Димитър го е благословил преди боя, осъдил и него на същата смърт.

На 26 октомври св. Димитър бил убит с копия в килията си. Християни успели тайно да изнесат тялото му и да го погребат, а Луп, верният Димитриев слуга, прибрал дрехата и пръстена, обагрени с кръвта на светеца. За тази смелост и той заплатил с живота си.

И днес в гр. Солун се издига величествен храм, построен върху гроба на великомъченика. Когато при копаенето на основите открили мощите на светеца, от тях струяло благовонно миро и затова Църквата е нарекла св. Димитър *Мироточивец*. Почитта към него бързо се разнесла по целия християнски свят и днес той е тачен като *покровител и патрон* на цялото славянство. Нека, покланяйки се на светлата му памет, и ние да го възхвалим молитвено с неговия тропар: “За голям защитник те придоби вселената, страдалецо, който побеждаваш езичниците. Затова, както си посрамил гордостта на Лий и на Нестор си дал смелост за борбата, така, свети Димитре, моли се на Христа Бога да ни подари велика милост!”

26 октомври 1996

ЗА НЕТЛЕННОСТТА НА СВЕТИТЕ МОЩИ *

(ДИМИТРОВДЕН)

На днешния най-голям есенен светителски празник – деня на св. великомъченик Димитър Солунски Мироточиви, бих искал да поговорим за *нетлеността* на светите мощи – за това дивно и постоянно чудо, което продължава във времето като неоспоримо доказателство за Божествеността на християнската вяра. Днешният празник е добър повод да изберем тази тема, тъй като *мощите на св. великомъченик Димитър* Бог е надарил и с нетленност, и с мироточивост.

* По Д. И. Протопопов. – Б. авт.

Знаем, че основно свойство на материалния свят е неговата *променливост*. Променя се всичко – от състава на нашето собствено тяло до най-малките пращинки, от въздуха до всеки твърд предмет. В основата на всички тези промени стои борбата между живота и смъртта, между съществуването и унищожението. Знаем също, че тази борба винаги завършва със смърт и разлагане. Умират не само представителите на растителния и животинския свят, но и камъните, металите и минералите, в които животът едва се забелязва. Наблюдавайки този непрекъснат процес на умиране и разрушаване, ние обаче често пъти пропускаме да забележим, че смъртта на видимите същества същевременно е *начало на нов живот*; че зърното, като умре, принася много плод (Йоан 12:24); че от изгнилия дънер на дървото израстват нови леторасли; че изгнилото животно поддържа живота на други същества.

От момента, в който над нашите прародители е произнесена тежката Божия присъда: "... пръст си и в пръст(та) ще се върнеш" (Бит. 3:19), и ние, хората, се подчиняваме на този всеобщ закон на тлението. Достигнал 70-80 години, а често пъти и доста по-рано, човек неминуемо става жертва на смъртта. Изправени пред тялото на починалия, ние сме поразени от ужасяващите промени, които са станали с него: довчера усмихнатият и жизнерадостен човек се е превърнал в студен и смрадлив труп и постепенно губи човешкия си образ. Положено в гроба, тялото се разлага, превръща се в купчина гниещи кости, в шепа прах.

Но не винаги става така! Знаем, че телата на някои хора, живели свято на земята, са останали недокоснати от тлението и сияят в нетление цели векове. Нали тези тела по състав и свойства са като всички други? И те не само че не изгниват в земята, но с тях се запазват и дрехите, и покривалата, и ковчегът, в който са положени, а от тях се излива благодат към всички, които с вяра пристъпват към тях. Това необикновено и чудно явление неволно пренася мислите ни зад пределите на материалния свят и ги насочва към Великия Творец и Законодател на вселената, Който премъдро и всеблаго я управлява и Който понякога *променя* дадените ѝ закони и сили, т.е. прави *чудо*. И само с Бога и Неговата намеса ние можем да си обясним нетленността на светите тела и да приемем това явление като непосредствено въздействие на Божията сила.

Естествено е да се запитаме: защо Бог дарява телата на някои праведници с нетление? Разбира се, не заради тях самите, защото те вече са достигнали небесното си отечество, а земната слава винаги са отбягвали. Бог прави това *заради нас*, които още странстваме по земята и се нуждаем от разностранна и непрекъсната подкрепа.

Нетленността на светите мощи ни убеждава, както казах и в началото, в светостта и *Божествеността на християнската религия*. В езическия и ислямския свят такова чудо няма. В по-ново време това се отнася и за протестантите. А това може да означава само едно – че чудесата са убедителни и неоспорими признаци на истинската религия – богооткровената. *Свръхестественото откровение трябва да има свръхестествени признаци за своя свръхестествен произход*.

Освен това нетленността е чудо, което заменя много чудеса. Всички те обикновено са еднократни, а често и мигновени и могат да бъдат убедителни само за очевидците, а нетленността на телата е *постоянно* чудо. То доказва, че в нетленното тяло, особено в това, което прави чудеса, постоянно присъства чудодейната Божия сила. Нетленните останки на светите Божии угодници са постоянни, макар и безмълвни, проповедници на истинността и животворността на Христовата вяра. Ковчезите на тези свети мощи са катедри, издигнати от Самия Бог. От тях на всички се известяват вечните истини не с думи, както в нашите слаби поучения, а с дела и чудеса.

Нетленните тела на светиите ни убеждават и в *истинността* на християнското учение за *възкресението на мъртвите* и служат като видимо и сигурно доказателство за бъдещото възкресение на всички. И наистина – какъв би бил смисълът на това нетление? Нима тези мощи, оцелели до края на света, ще трябва да изгният или да бъдат унищожени в същия този ден, в който по Божията дума всички твари ще се освободят от действието на тлението? В това няма нито смисъл, нито логика.

Ние, православните християни, ежедневно призоваваме в молитвите си светиите като небесни наши покровители и застъпници пред Бога. Но заставай-

ки пред мощите им, ние можем да си представим, че те са останали с нас, за да *споделят* земното ни битие и по такъв начин видимо стават *посредници* между нас и Бога. При вида на светите мощи ние по-силно усещаме Божието присъствие край нас, Неговата огромна сила и милост. И вярата ни става по-жива, молитвата – по-пламенна, желанието за благочестие – по-силно.

Не всички, обаче, признават неоспоримата истина за нетленността на светите мощи и чудотворната им сила. Има невярващи, които твърдят, че мощите на светиите са нетленни, защото телата им са изсушени от строгия пост и въздържание и са останали без влага, която именно е причина за гниенето. Да, вярно е, че светците, като правило, са били строги постници. Но колкото и сухи да са били телата им, в тях винаги е имало достатъчно влага, за да поддържа естествените жизнени процеси – хранене, дишане, изпарение и пр., а, естествено, и кръв в нужното количество. Ние всички сме виждали тежко болни хора, останали наистина кожа и кости, но когато починат, телата им, макар и изсушени до смърт, изгниват. Има и много сухи или нарочно изсушени от човешка ръка тела в растителния и животинския свят, но и те, както дори и камъните и металите, се разрушават от времето. Освен това много от светиите, чиито мощи са нетленни, са живели в обществото и са споделяли една трапеза със светските хора. Други пък са загинали внезапно при гоненията в цветуща младост, както е станало и с чествания днес св. великомъченик Димитър, но телата им са останали и досега незасегнати от тлението.

Невярващите твърдят още, че нетленността на телата можем да си обясним с това, че са погребани в суха и песъчлива почва. Но и това твърдение е несъстоятелно. Светците обикновено са погребвани в общите гробища, но само техните тела, и то не на всички, са се запазили. Нетленни тела на праведници са намирани навсякъде и при всякакви климатични условия, дори и в реки и мочурливи почви, където са престоявали десетилетия и пак са се запазвали.

Едно от най-забележителните явления от този род са нетленните мощи на св. *Спиридон Тримитунски*, живял през IV век и участвал в I вселенски събор (поч. 348 г.). Мощите на този светец се съхраняват и до днес като безценно съкровище на о. Корфу и са удивително запазени. Тялото е меко и разтегливо като живо, но същевременно и плътно; не се е разложило и не се е повредило, а кожата е еластична и при опъване пак се връща в предишното си състояние. Учени-естественици от различни страни понякога посещават острова с единствената цел да видят и изследват мощите и всички единодушно решават, че тяхната нетленност не може да се обясни с никакви природни сили и закони, а само с всемогъщата Божия сила.

За да бъдем изчерпателни, трябва да споменем, че са намирани нетленни тела и на несветии. Това са телата на хора, попаднали под архиерейска или свещеническа клетва или отлъчени от Църквата, както и човешки тела, които поради пълна липса на влага са изсъхнали и са се превърнали в т.нар. *варовикови мумии*. Външно те изглеждат напълно запазени, но при докосване или при най-лекото раздвижване на въздуха се превръщат в прах и пепел. Свойството, което рязко разграничава нетленните тела на светиите от тези на простосмъртните, е *чудотворството*. Според църковните правила, “ако бъдат открити мощи в земята, те трябва да извършат три чудеса: глух да започне да чува, нем да проговори и сляп да прогледне...” Ако мощите не извършат тези три чудеса, те не биват приемани.

Към чудесата трябва да споменем и *изтичането на миро* от светите мощи. Понякога то е толкова обилно, че почти изпълва ковчега, в който те са

поставени, и тялото на светеца просто плува в тази благоуханна масловидна течност. При помазване с нея болните и страдащите получават изцеление. Такива са и мощите на св. великомъченик Димитър и затова той е наречен *мироточец*. Редно е днес, в деня на мъченическата му смърт, да си припомним важните факти от живота му, за да ги имаме като поука и назидание.

Св. Димитър е роден в третия век в гр. Солун. Баща му бил градоначалник и таен християнин. След неговата смърт съимператор Максимиан Херкулий, впечатлен от високообразования, умен и разсъдлив младеж, възложил на Димитър същия пост. Поръчал му като първа задача да очисти града от християните.

Но св. Димитър, сам християнин от дете, не само че не изпълнил императорската заповед, но започнал всячески да ги закриля и открито изповядвал вярата си в Христа. Арестуван, затворен и измъчван, той не преставал да пее и да славя Бога и с твърдото си и мъжествено поведение удивлявал всички. Безсилен да сломи вярата и любовта му към Христа, императорът заповядал да го убият. Рано сутринта на 26 октомври 306 г. войниците влезли в тъмницата и го убили с копия.

След време на гроба на мъченика построили малък храм, където ставали много чудеса. При строежа на нов, голям и величествен храм на същото място били открити мощите на светеца. Положили ги в сребърен ковчег и от тях започнало да изтича *целебно миро*. Когато храмът бил превърнат от турците в джамия и мощите заровени под колоните, от една колона продължило периодичното изтичане на масловидна течност като знак за продължаващото чудо. Самите турци не скривали своето удивление и респект и по примера на православните поклонници поставяли запалени свещи пред гробницата на великомъченика.

И ние днес също сме запалили своите свещи в памет на св. Димитър. Като знак на нашата почит, преклонение и любов към неговия дивен мъченически подвиг; като знак и на нашата вяра и упование, че той е един от най-горещите ни застъпници пред Бога и бърз помощник в нуждите и скърбите ни. Нека черпим сили и се вдъхновяваме от неговия живот и славната му смърт; нека укрепваме вярата си и да бъдем по-усърдни в благочестието, имайки пред очи продължаващото във вековете и несекващо дивно чудо – нетленността и мироточивостта на мощите на Божиите угодници, един от първите между които е и обичаният от всички ни и тачен в целия християнски свят св. великомъченик Димитър Солунски Мироточец.

26 октомври 1998 *

* Произнесена в храма “Света Троица”. – Б. ред.

СВЕТИ АПОСТОЛ АНДРЕЙ ПЪРВОЗВАНИ

Преди нашият Господ Иисус Христос да започне Своята спасителна благовестническа дейност, в краййорданската пустиня Витавара излязъл на проповед Неговият Предтеча и Кръстител Йоан, който със своето пламенно пророчес-

ко слово и покаяно кръщение подготвял душите на хората за среща с идещия Месия.

Един ден край мястото, дето Йоан проповядвал и кръщавал, минал Исус. Кръстителят, вирайки се в Него с просветлен от Бога поглед, Го познал и изповядал: “Ето Агнеца Божий, Който взима върху Си греха на света” (Йоан 1:29 – б.ред.). Двама от учениците му, като чули това откровение, дълбоко се развълнували и тръгнали след Исус. Той ги приел и те прекарвали целия ден при Него. Исус им открил Своята мисия в света и те разбрали и повярвали, че Той е очакваният Месия.

Един от тези двама ученици бил Андрей. Ние знаем от св. Евангелие, че по-късно Исус го повикал и го направил завинаги Свой ученик. Той бил първият, когото Исус призовал, първият, който тръгнал след Него като след Агнец Божий. Затова и св. Църква го тачи като *първозван* апостол Господен.

Св. апостол Андрей е роден в гр. Витсаида. Той, както и брат му Симон (бъдещият апостол Петър), се занимавали с рибарство. След първата паметна среща със Спасителя Андрей завел и Симон при Него. Двамата братя обаче не станали веднага Христови ученици. По-късно, когато Исус ги видял на брега на Генисаретското езеро, те тръгнали подире Му и слели завинаги живота си с Господа.

Името на св. апостол Андрей се среща често в Евангелието. За него се споменава в разказа за нахранване народа с пет хляба; Андрей с други трима апостоли разпитвал Господа за бъдещата съдба на Църквата и чул пророчеството за гибелта на Йерусалим и края на света; той заедно с Филип съобщил на Исус, че група елини желаят да Го видят, и чул думите на Спасителя: “Дошъл е часът да се прослави Син Човечески” (Йоан 12:20-23).

След Петдесетница, когато апостолите се пръснали по света, за да проповядват Словото Божие, ап. Андрей тръгнал на север. Според древното църковно предание – през Гърция, Мала Азия и по нашите брегове на Черно море той стигнал до днешна Русия. В своите проповеднически пътешествия той достигнал до Армения и Грузия, проникнал в планините на Осетия и Абхазия, проповядвал в Севастия – днешния Сухуми; обходил крайбрежието на Черно море и посетил Кримския полуостров, където по това време имало богати гръцки колонии. Преданието разказва, че светият апостол стигнал по р. Днепър до мястото, където сега се намира гр. Киев. На един висок хълм той забил кръст и предрекъл, че тук ще възсия Божията благодат и *светлината на истинската вяра* ще озари цялата страна. Сега на същия този хълм се издига църква на името на св. Андрей Първозвани.

След това трудно пътешествие апостолът отново посетил градовете около Черно море. В гр. Византион, днешния Истамбул, той ръкоположил за пръв епископ на града Стахий, един от седемдесетте Христови ученици. Поради тази причина ап. Андрей е тачен като апостол на православните славяни, тъй като от Константинополската патриаршия са получили своето Кръщение и Миропомазване всички православни славяни. Обхождайки градовете на Гърция, апостолът, вече на преклонна възраст, се озовал в гр. Патра. Тук той бил затворен и изтезаван, и умрял мъченически, вързан на кръст. Това станало в 70 г.

През IV век мощите му били намерени и пренесени в Константинопол. В началото на XIII век кръстоносците ги пренесли в италианския град Амалта, където почиват и досега. Главата на апостола, която била пазена в Рим, през 1964 г. бе предадена от Римокатолическата църква на Цариградската патриаршия като дар в знак на възстановените добри отношения между двете свети Църкви.

Нека на днешния свят празник прославим всехвалния първозван апостол с достойни за неговото величие песнословия. Но нека преди всичко, подобно на него, да търсим Иисуса, за да се поучим от словото Му, да се пробуди у нас порив към задълбочена духовност и себеотречено служение на доброто в света. Нека се вслушаме в гласа на св. Йоан Кръстител: “Ето Агнеца Божий!”, и подобно на св. апостол Андрей да тръгнем за цял живот след Него.

30 ноември 1996

ПЪРВОМЪЧЕНИКЪТ (СТЕФАНОВДЕН)

Отново е Коледа и радост изпълва сърцата ни! Отново с вълнение, прикани от тържествения звън на камбаните, ние се стичаме към Божия храм! Отново с трепет и благоговение, като витлеемските овчари в Рождественската нощ, ние идваме да се поклоним на чудното Отроче – въплътения превечен Бог!

По великата Божия милост и тази година имаме възможност да празнуваме този толкова съдържателен и затрогващ празник. Има дълбок смисъл и възвишен символ във факта, че празникът е в самия край на старата и в навечерието на Новата година. Светата Църква сякаш иска да ни внуши и прикани да се простим със старите си греховни навици и *да изоставим пътеките на злото*, по които се е лутала волята ни; да затворим изписаната вече страница от живота ни, препълнена с нечисти помисли, лукавство и самооправдания, и да отворим *нова страница*, в която да напишем добри дела, кротост и незлобие; да отхвърлим от себе си “ветхия човек” и *да се родим в Христа за нов, духовен живот*.

Тези празнични и предпразнични дни, в тази весела зимна сюита, която люлее душите ни, ние, радвайки се, не бива да губим и чувството си за мярка, своята трезвост и благоразумие. И може би точно затова св. Църква е постановила в третия ден на Рождество Христово да честваме паметта на първия мъченик, пролял кръвта си и дал живота си за Христа. Празнувайки великото събитие – Богораждането – и радвайки се с всички християни по земята, ние би трябвало да си припомним и *как* светът прие Спасителя. Принесе ли плодове на покаяние, на вяра и доброта или остана безучастен и дори враждебен. Не раздели ли Христос още с раждането Си света на две – едни Го търсеха да Му се поклонят, а други – за да Го погубят. Защо едни Го приеха и принесоха богати плодове на духовна зрелост, а други Го отхвърлиха и като евангелската смоковница (вж. Мат. 21:18-21) изсъхнаха в духовно безплодие? И като Го отхвърлиха, сложиха ли край на Неговото дело, обезсилиха ли и обезплодиха ли проповедта Му? Или стана точно това, което пророкът-псалмопевец бе предрекъл: “Камъкът, който отхвърлиха зидарите, той стана глава на ъгъла” (Пс. 117:22).

Тези, които някога не разбраха смисъла на Иисусовото идване в света, се ожесточиха срещу Него и Го разпънаха на кръст. След смъртта Му, все така не разбирайки животворящата сила на Неговото възкресение, продължиха яростно да преследват всички, които изповядваха Неговото име. А другите, които приеха тая сила, очистени и избелени като сняг с кръвта на Божия Агнец, станаха на свой ред Божии пратеници в света и започнаха да проповядват словото на разпнатия Спасител. Враждата срещу благовестниците все повече се разпалвала, но и въодушевлението за Иисус все по-силно се разгаряло. В това именно

въодушевление се родили великите мъже на вярата, какъвто е и честваният днес св. първомъченик архидякон Стефан – мъж свят и силен, който вършел големи чудеса и личби между народа. И така, празнувайки в тези светли дни раждането на Господа Иисуса Христа, ние чествуваме и едно друго раждане – раждането на *мъченичеството за вярата* в Неговото име.

Знаем от книгата “Деяния на светите апостоли”, че първите християни в Йерусалим са имали общ братски живот: никой нищо от имота си не наричал свое, но всичко им било общо; всекиму се давало според нуждата и между тях нямало ни един, който да се нуждае (Деян. 4:32-35). Тук ще си позволя едно малко отклонение. Именно този начин на живот на първите християни дава основание на някои повърхностно мислещи или нарочни спекулиращи хора да твърдят, че *християнството и комунизмът* много си приличат и че едва ли не са едно и също нещо. Това, разбира се, е *нелепо*. Първите християни са живеели заедно *в името на Господа Иисуса Христа* и вярата в Него е пронизвала и осмисляла целия им живот – всичките им мисли, чувства и дела; те са се отказали от своята собственост *напълно доброволно*, изпълнявайки с любов повелята на своя Учител и Бог да раздадат всичко, що имат, и да тръгнат след Него. А комунистите вършеха и вършат всичко *против Бога*, Когото упорито отричат, и тяхната т. нар. колективизация е един жесток грабителски и *насилнически акт*. Тъй че между християнството и комунизма не само че *няма нищо общо*, но те са толкова чужди и противоположни, колкото са светлината и тъмнината, доброто и злото, Бог и дяволът.

Но да се върнем на темата. Първите членове на Църквата, за чийто общ живот и братски отношения разказва деесписателят, били евреи. Те се различавали по това, че едни били родени и възпитани в Юдея и говорили на употребявания в онова време *арамейски език*, а други били евреи на разсеянието (по гръцки диаспора – вж. Як. 1:1; I Петр. 1:1). Те били родени и израсли в езически страни, говорили на разпространения в Римската империя гръцки или елински език и се наричали елинисти. Тези последните възроптали против местните евреи, че вдовиците им били пренебрегвани при разпределение на всекидневните дажби (Деян. 6:1). Тогава светите апостоли наредили да се изберат седем души “с добро име, изпълнени с Дух Светий и мъдрост”, които да се грижат за трапезите. Тези седмина били избрани и апостолите възложили ръце върху тях (Деян. 6:2-6). Това са седемте *дякони* в първата Йерусалимска църковна община, а пръв между тях е св. Стефан, наречен *архидякон*.

Знаем, че Христос освен дванайсетте апостоли имал и други 70 ученици. Архидякон Стефан е бил един от тях. Отличавал се с високо благочестие и дори чудотворство. Деесписателят св. ап. и евангелист Лука пише: “А Стефан, изпълнен с вяра и сила, вършеше големи чудеса и личби между народа” (Деян. 6:8).

В онова начално за християнството време да се проповядва Христа било твърде опасно. Апостолите неколккратно били затваряни в тъмница, изправяни пред *Синедриона* – *върховния еврейски съд*, и бити. Веднъж св. Стефан влязъл в спор с еврейските учени. Но никой не можел да противостои на мъдростта и духа, с които той говорел. Тогава той бил обвинен от лъжливи свидетели, че говори хулни думи против светото място и Закона. Изправен пред първосвещеника, св. Стефан произнесъл пламенно слово, пълно с мъдрост и сила. Запознат с историята на Израил, той надълго разказвал за Божия промисъл в тая история от Авраам насетне. Чрез Своите пратеници Бог всякога е увещавал народа да не се отклонява от Неговата воля и да Му принася *духовно*, а не формално служение. Затова Той изпращал пророците. Но какво сторили евреите с тях?

“Кого от пророците не гониха бащите ви?” – извикал в лицата им св. Стефан. – “Те убиха ония, които предизвестиха идването на Праведника, Чиито предатели и убийци станяхте вие сега – вие, които приехте Закона при служение на Ангелите, а го не спазихте” (Деян. 7:52-53 – б. ред.). Наистина, само вдъхновен от Светия Дух човек може да произнесе тези смели и силни думи. Св. Стефан погледнал към небето, видял славата Божия и казал: “Ето, виждам небесата отворени и сина човечески да стои отдясно на Бога!” (Деян. 7:56 – б. ред.).

Враговете му, като чули тези богохулни, според тях, думи, закрещели, затулили ушите си и се нахвърлили срещу него. Извели го извън града и го убиха с камъни. А той светият мъченик, се молел и думал: “Господи Исусе, приеми духа ми! Господи, не зачитай им този грях!” (Деян. 7:59-60 – б. ред.).

Така св. Стефан приел своя жребий, предсказан от Божия Син за всички, които ще дойдат в Негово име. В последния миг на живота си, обграден от яростта на своите убийци, подложен на страшни мъки, пребиван с камъни, той имал само *един поглед* – към Бога, и *една молитва* – да прости Бог на неговите мъчители. В погледа му се отселяла тъга за човечите и радост в Христа, а в молитвата му трептяло сиянието на любовта. Така Господ Исус се бе молил на кръста за Своите мъчители – можел ли да постъпи иначе св. Стефан – Неговият верен ученик, първият мъченик за Христовото име?

Св. Лука отбелязва и една друга многозначителна подробност. Убийците и лъжесвидетелите, преди да започнат да хвърлят камъни срещу св. Стефан, оставили дрехите си при нозете на един момък на име Савел. Савел станал свидетел на всичко и по думите на деесписателя “одобряваше убийството (на Стефан)” (Деян. 8:1). Този Савел е бъдещият св. апостол Павел.

Тялото на първомъченика било оставено на зверовете и птиците, но благоговейни човеци го вдигнали и погребали. В 415 г. мощите на св. Стефан били открити и скоро след това пренесени в Цариград и положени в новопостроения храм, носещ неговото име.

Царството Божие е наречено нива и здание на Бога, за обработването и изграждането на които сме повикани всички ние като *съработници*, сътрудници Христови (вж. I Кор. 3:9). Царството Божие – това е св. Църква. В нея никой не бива да остава ленив и безплоден, защото безплодното дърво ще бъде отсечено и хвърлено в огъня като непотребно. Светите апостоли, св. първомъченик Стефан и всички християни от първите три века след Христа са били гонени, преследвани, мъчени и убивани, но са били предани и саможертвени съработници Христови. Въпреки заплахите и смъртната опасност, която била надвиснала над главите им, те винаги и навсякъде, при всяка възможност са изповядвали и проповядвали Христовото име. Днес, слава Богу, нас никой не ни заплашва, но ние пак не отваряме уста за проповед и благовестие. Суеверията, лъжеученията, езичеството и сатанизмът се ширят край нас и избухват като плевели, но ние не правим почти нищо, за да намалим растежа им. А това не е дело само на клира и духовенството, а на *всички християни*. Всички сме – или не сме! – съработници Христови и не трябва да забравяме нито за миг това. Всеки лично ще отговаря пред Лозаря как е напоявал, как е чистил и пазил Божието лозе и какви плодове е придобил и принесъл.

Нека, като тачим паметта на св. архидякон Стефан, да се вдъхновим от неговия свят подвиг на първомъченик, който така усърдно и богопредано служи като съработник Христов в Неговото лозе – в светата Му Църква. Той бе един от първите велики строители на Църквата върху живия камък на вратата – Христос. Нека и ние, всеки според силите си, да се опитаме да му подражаваме: в из-

учаване на Писанието, в пламенната му вяра, във вдъхновеното ѝ изповядване, в готовността за саможертва и безрезервната любов към всички.

Така най-добре бихме празнували великия ден на Христовото Рождество и най-вярно бихме принесли почит на св. първомъченик архидякон Стефан.

27 декември 1998 *

* Произнесена в храма “Света Троица”. – Б. ред.

БИБЛИОГРАФИЯ

- Библия. С., 1991.
- К и р и л, патриарх Български. Път Господен. Т. I-V. С., 1965.
- С о ф р о н и й, Доростолски и Червенски митрополит. Сборник проповеди. С., 1988.
- П о п т о д о р о в, Т. Практическа омилетика. Част I и II. С., 1963; 1964.
- Н и к о д и м, Сливенски митрополит, свещеноиконом Ц. Попхристов. Неделник. С., 1967.
- Ц в е т к о в, С., иконом. Неделни проповеди. С., 1990.
- И б р и ш и м о в, Г., протодякон. Духовни бисери. С., 1992.
- Жития на светиите. С., 1974.
- П а р т е н и й, епископ Левкийски (състав.). Жития на български светци. С., 1979.
- П о п о в, Хр. Ръководство за изясняване Четириевангелието и книга Деяния апостолски. С., 1991.
- П о п о в, Хр. Изяснителен преглед на Апостолските послания и Апокалипсиса. С., 1990.
- К о е в, Т., Г. Бакалов. Въведение в християнството. С., 1992.
- Ш и в а р о в, Н., Д. Киров. Беседи по религия. С., 1992.
- Преподобни Й о а н, игумен на Синайската планина. Лествица на Божественото изкачване. С., 1996.
- А р с е н и й, Пловдивски митрополит. Св. Йоан Рилски и неговият завет. Пловдив, 1996.
- С е р а ф и м, архимандрит. Беседи за живота след живота. С., 1994.
- М о л ч а н о в, Б., протойерей. Антихристът. С., 1992.
- М у л а т с и о т и с, Н., архимандрит. Второто пришествие. С., 1991.
- Библейски речник. С., 1994.
- М а к д о н а л д, У. Коментар на Новия Завет. Т. I-III. С., 1997.
- Л у и с, К. С. Отвъд човека. С., 1997.

